PROMETHEUS

ČASOPIS PRE OBČIANSKU SPOLOČNOSŤ A HUMANIZMUS

PROMETHEUS ▫ 4/2005

CENA: 25 SK

ISSN 1336-6424

Humanizmus a otvorená spoločnosť

Štát zaplať a bude ti odpustené

Smeruje Slovensko k fundamentalizmu?

Žiť bez náboženstva je prirodzené

G. Liénard: Humanizmus je spôsob života

Vážení čitatelia!

Teší nás, že je vás stále viac. Druhého čísla časopisu sa predalo trikrát viac ako prvého a získali sme už niekoľko stoviek predplatiteľov. Hoci ho vydávame bez reklamnej kampane, hoci ho v mnohých stánkoch nemajú, prípadne ho neochotne hľadajú hlboko pod pultom. Dostávame však mnoho listov, v ktorých nám opakujete, že práve takéto periodikum vám na našom trhu dlho chýbalo, pretože vyjadruje vaše názory, myšlienky, ale aj obavy. V listoch i telefonátoch hovoríte aj o tom, ako sa vo svojom okolí cítite diskriminovaní. Že vám v tejto ťažkej situácii časopis Prometheus dodáva silu nevzdávať sa, necítiť sa ľuďmi druhej kategórie, o čo sa neraz niektorí politici pri kormidle tohto štátu usilujú.

Je to názor nielen tých, ktorí sa považujú za sekulárnych humanistov. Nájdu sa medzi nimi aj nábožensky založení ľudia. Mnohí z nich však zdôrazňujú, že viera v Boha a cirkev nie je to isté. Pre svoju vieru nepotrebujú kostoly a chamtivé duchovenstvo. Nechcú zmluvu o výhradách svedomia, neschvaľujú ďalšie milióny pre cirkevné organizácie, sú za odluku cirkvi od štátu. Dostali sme však aj jeden celkom iný list. Plný zloby, nenávisti. Jeho pisateľka šéfredaktorke želá pomaly upálenie v pekle. Nemuseli by sme si z neho nič robiť – je anonymný. Napriek tomu ho spomínam. Opäť nás totiž utvrdil, že náš časopis je veru potrebný. Potrebné je písať o tom, aká nevyhnutná je tolerancia. Je dôležité, aby sa Slovensko nestalo farskou republikou, v ktorej budú ešte viac utláčať tých, ktorí nevyznávajú „jedinú najsprávnejšiu vieru“.

Budeme radi, keď sa náš dvojmesačník dostane k čo najširšiemu okruhu ľudí. Ďakujeme vám za jeho propagáciu a získavanie nových čitateľov. Tešíme sa na každý slušný, povzbudzujúci, ale i polemický, resp. kritický ohlas. Sme predstaviteľmi tých, ktorí sa za svoje názory nehanbia a ide im o presadzovanie plurality, tolerancie a rovnoprávnosti pre všetkých.

Miloslava Necpalová
redaktorka

PROMETHEUS

Časopis pre občiansku spoločnosť a humanizmus
I. ročník

Vydáva: Spoločnosť Prometheus Bratislava, združenie svetských humanistov, Štefánikova 4, 811 05 Bratislava
Predseda: Ivan Poljak
Tel./fax: 02/52491191
E-mail: prometheus.ba@dtadsl.sk
Web: http://slovakia.humanists.net
Šéfredaktorka: Judita Takáčová
Redakcia: Alena Behúnová, Miloslava Necpalová, Roman Hradecký
Výrobná sekretárka: Alena Behúnová
Grafika: INFOMA®Business Trading, s.r.o. Marcel Kostelník
Registračné číslo: 3336/2005
ISSN: 1336 - 6424
Tlač: OTA, a. s. Košice
Rozširuje Mediaprint-Kapa a ďalší distribútori
Za obsah inzercie zodpovedá inzerent.
Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú.
Toto číslo vyšlo 31. augusta 2005.
Číslo účtu: 11481540/0900

1 Smeruje Slovensko k fundamentalizmu?
O Pastoračnom a evanjelizačnom pláne katolíckej cirkvi na Slovensku

6 Zaujímavosti zo sveta
Kreacionizmus v štátnych školách? • Protesty proti náboženským súdom v Kanade • O Bezbožníci kontra katolícke fórum

7 Štát zaplať a bude ti odpustené
Opäť o financovaní cirkví na Slovensku

8 Humanizmus je spôsob života
Zhovárali sme sa s Georgeom Liénardom, generálnym tajomníkom Európskej humanistickej federácie

10 Štát a cirkev vo Francúzsku
O vzťahu medzi štátom a cirkvami vo Francúzsku a o francúzskom sekularizme

12 Francúzsky sekularizmus a moslimské šatky
Zákaz nosiť náboženské symboly vo verejných inštitúciách vyvola vo Francúzsku veľké polemiky

13 Humanizmus a otvorená spoločnosť
Úvaha Davida Pollocka o tom, aká má byť otvorená spoločnosť podľa humanistov

14 Obžaloba náboženstva
Fanatizmus. Ďalšia časť z knihy Chestera Dolana

16 Žiť bez náboženstva je prirodzené
Reportáž z kongresu Medzinárodnej humanistickej a etickej únie

18 Žena v zrkadle náboženstva
O tom, ako náboženstvo vplývalo na postavenie žien v priebehu storočí

20 Humanistický manifest 2000
Druhá časť slovenského prekladu tohto významného humanistického dokumentu

22 Sme jediným združením sekulárnych humanistov v SR
Zhovárali sme sa s Ľudovítom Ludhom, predsedom Bratislavského klubu Spoločnosti Prometheus

23 Zajtrajšok neexistuje
Ako bizarná viera v proroctvá marí zodpovednosť za životné prostredie

25 Náboženstvá sveta: Hinduizmus
O počiatkoch hinduizmu, o kastách, reinkarnácii a hinduistických sviatkoch

28 Lomonosov – priekopník ruského ateizmu
O vedcovi a obhajcovi heliocentrizmu M. V. Lomonosovi a o jeho postoji k pravoslávnej cirkvi

30 Ľudová nábožnosť v zrkadle folklóru
O erotickom nádychu slovenských ľudových piesní

31 Blahoslavený excisár Karol
O blahorečení rakúskeho excisára • Okno do internetu: Rusko – koniec ateizmu?

32 Bude Slovensko kresťanský štát?
Recenzia knihy Mariána Baťalu Čierna má zelenú

33 Knižné novinky • Aforizmy

34 Úvahy čitateľov
Aké miesto pre slovenskú kulúturu? • Náboženstvo, škola, výchova! • Boh riadi naše osudy

36 Slovník ateistu • Z listov čitateľov

38 Zábava
Vtipy, krížovka

40 Berlín očami humanistov
Obrazová reportáž

Smeruje Slovensko k fundamentalizmu?

Biskupská konferencia Slovenska ešte v máji 2001 dokument nazvaný Pastoračný a evanjelizačný plán katolíckej cirkvi na Slovensku 2001 – 2006, ktorý bol vytvorený s takou formálnou dokonalosťou, že to vzbudzovalo dojem, že ide o vnútornú smernicu výhradne o činnostiach Katolíckej cirkvi Slovenska (KCS).

Napriek tomu, že ide o dokument, ktorý sa týka každého občana SR, v čase svojho prijatia nevzbudil obzvlášť širokú pozornosť. Možno preto, lebo sú v ňom použité také slovné a vetné konštrukcie, ktorým len máloktorý laik porozumie. Tie sú bežné skôr v „sacerdotálnej“ slovnej zásobe (napr. obrátenie a svätosť, chceš byť svätý?, prikázanie lásky, spiritualita spoločenstva, tajomstvo Najsvätejšej Trojice, vzájomné počúvanie medzi pastiermi a veriacimi, evanjelizácia farského spoločenstva atď.).

Katolícke Slovensko v sekularizovanej Európe

Už v úvode dokumentu sa uvádza: *„Slovensko vďaka svojej viere môže zohrať v sekularizovanej Európe nemalú úlohu.“* Tento citát upútal moju pozornosť ako autora článku, ktorý som nedávno napísal a publikoval pod názvom „Slovensko ako Trójsky kôň nasadený do sekulárnej Európy“ (pozri článok v International Humnist News a na internetovej stránke IHEU http://www.iheu.org/node/1016).

Dokument končí vyhlásením: *„Je možné, že určité skupiny ľudí budú mať výhrady voči tomuto pastoračnému plánu, ale sme ochotní viesť otvorený dialóg s členmi združení a spoločenstiev, ktorým sú vlastné kontroverzné názory a postoje.“* Táto výzva, krajne neobvyklá zo strany KCS, ma posmelila, aby som svoje výhrady predložil slovenskej občianskej verejnosti.

Pastoračný a evanjelizačný plán katolíckej cirkvi na Slovensku 2001 – 2006 (PEP) sa opiera takmer výhradne o inštrukcie čerpané z vatikánskych dokumentov, ktoré sú v tomto dokumente bohato citované, a preto ho nemožno pripisovať výlučne iniciatíve Biskupskej konferencie Slovenska. Rysuje sa tu veľmi podobný stav ako bol v čase Komunistickej (červenej) internacionály, keď bol svet rozdelený na tábory so „satelitnými štátmi“, ktoré dostávali z Internacionály inštrukcie. V Nemecku je dnes zaužívaný výraz „Čierna internacionála“, ktorou sa myslí riadiaca činnosť Svätej stolice a jej zasahovanie do vnútorných záležitostí suverénnych štátov.

Je táto iniciatíva prejavom normatívnych zásahov zahraničného subjektu do právomoci štátnej správy SR? Ak áno, tak z akého dôvodu? Rozchádza sa takýto postup s *acquis*

Zásahy do právomocí štátu a do ľudských práv odlišne zmýšľajúcich

Dokument Pastoračný a evanjelizačný plán katolíckej cirkvi na Slovensku 2001 – 2006 (PEP) obsahuje medzi iným takéto požiadavky:

➔ ***„Vnášanie kresťanských princípov dialógu, tolerancie i solidarity do všetkých oblastí spoločenského a verejného života.“***
Toto ohrozuje slobodu myslenia a svedomia občanov iného presvedčenia.

➔ ***„Pre katolícku cirkev získať možnosť pripomienkovať návrhy legislatívnych noriem.“*** Táto požiadavka odporuje svetonázorovej neutralite štátu.

➔ ***„Usilovať sa o stálu formácia politikov.“***
Formácia politikov je vecou svetských politických strán, nie cirkvi.

➔ ***„Všetci zamestnanci Cirkvi – ak majú zodpovedne vykonávať svoje povinnosti a úlohy – potrebujú adekvátny plat. Okrem toho štát a spoločnosť kladie na Cirkev vysoké požiadavky: duchovná a morálna obnova národa, charita, školstvo, mediálna činnosť atď.“***
Tieto požiadavky normálny štát na cirkvi nekladie, ale vykonáva ich sám bez zásahov, v záujme všetkých občanov a bez ohľadu na ich presvedčenie.

➔ Odporúčanie, ***„aby odborníci určení KCS na príslušnom ministerstve navrhovali zmeny, prejednávali a mali prístup na rokovanie parlamentných výborov pre legislatívu.“***
Absurdná požiadavka smerujúca do priameho zasahovania zákonodarnej právomoci štátu!

➔ Odporúčanie, aby ***„štát v dostatočnej miere prispieval na financovanie potrebnej účasti cirkví vo verejnej sfére (školstvo, zdravotníctvo, armáda, väznice, masmédiá a pod.).“*** Do tejto sféry sa cirkev votrela z jediného dôvodu: upevniť svoju moc. Ide o sektory, ktorých spravovanie by malo patriť výhradne štátnym orgánom. Pokiaľ niekto chce v tejto sfére „pomáhať doplnkovými službami“, mal by si ich financovať z vlastných príjmov.

➔ Odporúčanie ***„naďalej podporovať dialóg medzi teológiou, filozofiou, prírodnými vedami, ako aj vedami o človeku,“ a „zabezpečiť teologické vzdelanie pre pracovníkov vedy a kultúry formou ďalšieho štúdia teológie.“***

Trvalo platné pravdy existujú iba v slovníku náboženstiev. Vo vede nič také neexistuje. Nezlučiteľnosť vedy a náboženstiev nemá nič spoločného s komunizmom. Je to zásada, ktorú uznáva prevažná časť vedeckých pracovníkov sveta a všetky spoločenstvá nenáboženského svetonázoru. Ciele sú jasné: rozmazať hranice medzi vedou a ideológiami založenými na mytológii, ktoré sa vytvorili nie vedeckým skúmaním, ale vo fantázii a obrazotvornosti a ktoré nie sú ničím dokázané.

➔ ***„Cirkev si je vedomá toho, že pravá výchova musí sledovať úplnú formáciu ľudskej osoby, usmernenú na jej posledný cieľ a súčasne na spoločné dobro spoločnosti.“***
Cirkev to robí s výhradou, že tá pravá výchova je výhradne katolícka, a nezaujíma ju jednostrannosť tejto koncepcie.

➔ ***„Prispieť k nárastu neštátnych škôl nárastom počtu týchto škôl konverziou zo štátnych škôl. Zapracovať to do zákona.“***

Cirkev si tým osobuje právo presadzovať prijímanie zákonov, čo je zásah do právomoci štátu!

➔ ***„Zabezpečiť rýchly kontakt TK KBS na všetky vplyvné svetské médiá“, „nájsť spôsob na oficiálny vplyv KBS pri menovaní šéfov týchto inštitúcií (vsuvka do zákona o STV a SRo“, „šírenie kresťanských myšlienok a programov s duchovným zameraním do práce iných redakcií v STV a SRo)“, „presadiť do zákonov o Radách (Rada pre vysielanie a retransmisiu, Rada STV, Rada SRo) možnosť delegovania kandidáta Cirkvi (v spolupráci s ERC).“***

Podobne ako v predošlých prípadoch, aj tu si cirkev osobuje právo zasahovať do legislatívnej činnosti štátnych orgánov. Navyše jej ide o infiltráciu rozhlasových a televíznych vysielaní katolíckou ideológiou a zmenu úlohy svetských médií.

➔ ***„Starať sa o účinnejšiu prítomnosť hnutí a kresťanských inštitúcií v živote spoločnosti.“***
Tento cieľ potvrdzuje úsilie prenikať cez laické štruktúry aj do spoločenstiev, ktorým sú princípy katolicizmu cudzie.

➔ ***„V spolupráci so subkomisiou KBS pre medicínsku etiku a bioetiku podporovať zriadenie aspoň jednej gynekologicko-pôrodníckej kliniky (alebo oddelenia) s katolíckou orientáciou.“***

K tomuto už niet čo dodať.

➔ Odporúčanie ***„vytvárať priestor pre aktívnu účasť detí na liturgickom živote Cirkvi cez pravidelné detské sv. omše, detské spevokoly, detské krížové cesty, uskutočňované formou blízkou dnešným deťom; pre ciele detskej pastorácie vytvárať priestor vo verejnoprávnych (STV a SRo) a kresťanských (Rádio Lumen) médiách na kvalitné detské relácie.“***

➔ ***„Inkulturácia, čiže sprítomnenie kresťanského Zjavenia v súčasnej kultúre: predstaviť mladému človekovi evanjelium ako také, ktoré dáva zaujímavé, pravdivé a silné odpovede na jeho základné otázky.“***
Inkulturácia je neologizmus, ktorý má značiť vpašovanie cirkevnej ideológie a „zjavených právd“, na rozdiel od vedeckých právd, do tých oblastí života, kde dominuje vedecké poznanie.

➔ Všetky ciele zamerané na seniorov sa sústreďujú na to, aby zo seniorov urobili predĺženú ruku cirkvi . V stati, ktorá sa týka seniorov, sa opatrne vynecháva zmienka o tom, či ide iba o prívržencov katolíckej cirkvi alebo všeobecne o všetkých. Koniec koncov, svedčí o tom aj ďalší text, v ktorom sa dokonca odporúča *„evidencia seniorov na každej farnosti“* bez ohľadu na ich náboženského presvedčenie.

➔ ***„Ľudia bez náboženskej viery: Načrtnutý pohľad na neveriacich dal podnet k iniciatívam zameraným na dialóg a spoluprácu s nimi. „Odporúčanie „zriadiť Radu KBS pre dialóg s neveriacimi a evanjelizáciu“.***

Tento výber je, samozrejme, iba reprezentatívny a neobsahuje úplnú informáciu o všetkých formách zasahovania do takých oblastí, ktoré nepatria do základného povolania a funkcií, ktoré by mala cirkev plniť v spoločnosti.

Podrobnejšie s touto tematikou sa zaoberá kniha Čierna má zelenú od Mariána Baťalu.

communautaire Európskej únie?

Najprv si však treba zodpovedať otázku, na základe čoho si Biskupská konferencia uplatňuje ako svoje samozrejmé právo presadiť, aby zahraničný subjekt zasahoval do usmerňovania verejného života a jurisdikcie iného suverénneho štátu.

Vatikánska zmluva – prelom v smerovaní Slovenska

Zrejme by nikto nepoprel, že je to jednoznačne uzavretie základnej zmluvy uzavretej medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou, ktorá umožňuje diktát zahraničného subjektu do vnútorných záležitostí suverénneho Slovenska. Stručne vyjadrené, zmluva neupravuje vzťahy medzi subjektmi medzinárodného práva, ale oktrojuje iba práva KCS voči SR, bez stanovenia jasných povinností KCS. Tým vyníma katolícku cirkev z rovnakého postavenia, aké majú iné vnútroštátne záujmové skupiny, a dáva jej právo na morálne formovanie občanov, bez ohľadu na to, či je im učenie KCS cudzie alebo nie, a to podľa princípov katolíckeho učenia. Zmluva ďalej umožňuje uvažovať o občianskej neposlušnosti na základe výhrad „náboženského“ svedomia, zavádza takmer výhradne katolícke sviatky ako štátne sviatky, otvára dvere pre infiltrovanie výučby na všetkých školách náboženskou ideológiou, dáva množstvo výhod a daňových výnimiek a bezprecedentne financuje aktivity, s ktorými štát nemá nič spoločné.

Tento dokument možno považovať za prelom v smerovaní Slovenska – namiesto pluralitného, demokratického, moderného spoločenstva

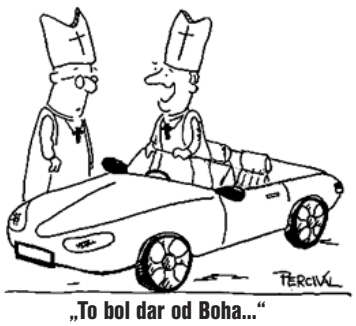

„To bol dar od Boha...“

Slovensko smeruje k uniformite vo všetkých sférach verejného života a náboženskej dominancii, aká panovala v stredovekom pomere síl medzi pápežskou mocou a ostatnými národnými štátmi Európy. Prvé výsledky sa už dostavili: pravidelné finančné príspevky zo štátneho rozpočtu, prostriedky na stavby a opravy sakrálnych objektov (viac ako 1 000 stavieb), prevádzku cirkevných škôl, ako aj platy učiteľov náboženstva v štátnych školách, nepredstaviteľne rozsiahle daňové výnimky. Zriadené boli mnohé cirkevné základné a stredné školy (146 katolíckych škôl) a v roku 2000 aj katolícka univerzita.

Podľa dokumentu Pastoračný a evanjelizačný plán *„cirkev je povolaná, aby ľuďom prinášala spásu prostredníctvom ohlasovania Evanjelia.“* S týmto možno súhlasiť, za podmienky, že sa to týka občanov, ktorí si to želajú, že to nebude na úkor iných občanov a že tým cirkev nebude zasahovať do právomocí, ktoré jej nepatria a ktoré prislúchajú štátu. A tu sa začínajú rozchádzať slová so skutkami.

Každá sliepka k sebe hrabe

Už tento stručný pohľad vnucuje názor, že na Slovensku sa situácia vyvíja spôsobom, ktorý sa svojím spôsobom nelíši od vzniku fundamentalistického režimu v Iráne pod taktovkou Ajatolláha Chomejního alebo zrodu neblahého režimu Taliban v Afganistane. Líši sa v jeho smerovaní, t. j. namiesto moslimskej pravdy sa posadila na trón „kresťansko-katolícka“ pravda ako štátna ideológia, ktorej sa pripisuje charakter meradla použiteľného na všetky oblasti myslenia, správania a rozvíjania verejného i súkromného života celého štátu a všetkých občanov.

Jedným zo základov smerovania celej Európskej únie sú princípy zakotvené v Európskom dohovore o ľudských právach, ktorý ratifikovala aj Slovenská republika. Článok 9 – Sloboda myslenia, svedomia a náboženstva tohto dohovoru hovorí: *„Každý má právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženského vyznania; toto právo zahŕňa slobodu zmeniť svoje náboženské vyznanie alebo presvedčenie, ako aj slobodu prejavovať svoje náboženské vyznanie alebo presvedčenie.“* Medzinárodne známy odborník práva, profesor Amsterdamskej univerzity Ben Vermeulen veľmi podrobne analyzoval tento dokument a sformuloval tieto závery:

- Povinná (vnucovaná) viera je protirečenie odporujúce tomuto dokumentu.
- Nenáboženské presvedčenia sú rovnocenné s náboženskou vierou.
- Sloboda voľby vlastného presvedčenia zahŕňa aj právo nemať nijaké náboženstvo a nebyť nútený ku konaniu, ktoré je výrazom zásad takého náboženstva, ktoré si občan neosvojil.
- Rovnosť pred zákonom zaručuje, že keď štát dáva jednému náboženstvu privilégiá alebo podporu, všetky ostatné organizácie majú právo dostávať od štátu rovnaké podmienky.

(Pozri Ben Vermeulen: The Freedom of Thought, Conscience and Religion IN: SIM Special 15)

Slovensko sa zaviazalo vo svojom právnom systéme prevziať všetky zásady zakotvené v právnom systéme Európskej únie *(acquis communautaire)* ako podmienku integrácie do EÚ. Základná zmluva a všetky dodatkové zmluvy, ako aj doterajšia vládna politika vykonávaná od novembrovej revolúcie je v príkrom rozpore s týmito zásadami.

Sprisahanecký trojuholník proti nastupujúcej sekularizácii v Európskej únii – Svätá stolica, Biskupská konferencia SR a slovenská štátna správa spolu so zákonodarnou mocou nie sú rovnocenní partneri v podnikaní. Zatiaľ čo prví dvaja sa správajú podľa osvedčeného pravidla kapitalizmu riadiť sa predovšetkým vlastným osohom a podľa nášho ľudového pravidla „ každá sliepka k sebe hrabe“, Slovensko ako celok je v tejto vysokej hre iba obetným baránkom, ktorého napokon vycicajú až do morku kostí.

Treba poľutovať generácie, ktoré nastúpia a ktoré budú musieť vynaložiť veľa úsilia a času, kým Slovensko navrátia k naozaj demokratickému smerovaniu, bez ktorého život v budúcej EÚ nie je predstaviteľný.

Alexander Rehák

Kreacionizmus v štátnych školách?

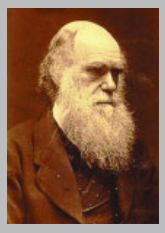

V Spojených štátoch sa nedávno rozprúdila diskusia o tom, či by sa na amerických štátnych školách mal vyučovať kreacionizmus ako alternatíva voči evolučnej teórii. S takýmto návrhom prišli kreacionisti, ktorí veria v stvoriteľa. Argumentujú tým, že rôzne biologické štruktúry sú príliš zložité na to, aby vznikli prirodzeným výberom, preto museli byť stvorené. Kreacionisti presadzujú vyučovanie biblickej náuky o stvorení sveta na školách aj napriek tomu, že to odluka cirkvi od štátu zakazuje. Zákony sa pokúšajú obísť pomocou učenia o „inteligentnom zámere“, podľa ktorého stojí za vznikom života neurčitá vyššia bytosť či inteligencia. V diskusii s novinármi texaských listov prezident USA George W. Bush uviedol, že v školách by sa mala v rámci

názorovej rozmanitosti vyučovať teória „inteligentného zámeru“ ako jedna z možných variant vzniku sveta. Vo svojom prejave v Bielom dome vyhlásil, že „vzdelávanie a tzv. ‚vedu‘ v priebehu 20. storočia beznádejne skazila liberálna rozprávka známa ako ‚evolúcia‘.“ A išiel ešte ďalej, keď povedal, že koncepciu evolúcie „stvoril po fatálnom predávkovaní sa LSD syfilitický homosexuálny demokrat a pohan Charles Darwin.“ Vo svojom prejave formálne odsúdil „túto rozprávku demokratov o evolúcii“ a vychválil štát Ohio (kde vznikla táto iniciatíva) ako „žiarivý príklad spravodlivej a veľmi potrebnej erózie odluky cirkvi od štátu vo verejnom školstve, ktorú tento kresťanský národ tak nevyhnutne potrebuje“. Bushove vyjadrenia prišli krátko po tom, čo kardinál

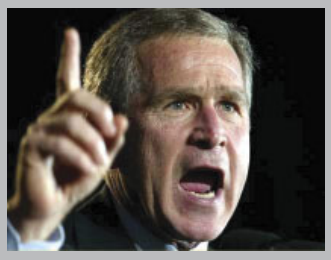

Christoph Schonborn, viedenský arcibiskup a vplyvný rímskokatolícky teológ vyhlásil, že evolúcia ako „neriadený, neplánovaný proces náhodnej obmeny a prirodzeného výberu“ nie je pravdivá. Americká vedecká komunita zareagovala tým, že teória „inteligentného zámeru“ nie je vedecky testovanou teóriou, ale len premyslene spropagované úsilie zamerané na zavedenie náboženského – najmä kresťanského – myslenia u študentov. Podľa demokratického kongresmana Barneyho Franka ide o „ďalší dôkaz toho, ako fundamentalistická pravica preberá moc v Republikánskej strane“.

Protesty proti náboženským súdom v Kanade

V rámci celosvetovej kampane proti šaría súdu v Kanade sa v kanadskom Grosvenor Square 8. septembra tohto roku uskutoční už druhá demonštrácia proti súdom v Ontáriu, ktoré rozhodujú na základe viery. Na minuloročnom proteste účastníci žiadali, aby vláda zrušila praktiky, ktoré ľuďom povoľovali využívať „súkromné súdy a náboženské zákony“ pri riešení rodinných záležitostí ako rozvod či opatrovníctvo detí. Uplatňovanie náboženských zákonov sa začalo zavedením Zákona o arbitráži v roku 1991. Súčasný kanadský právny systém totiž stranám dovoľuje, aby sa v občianskych, rodinných a náboženských sporoch rozhodli pre alternatívne riešenie súdneho sporu, t. j. aby si zvolili právo, ktoré je podľa nich v danom prípade najvhodnejšie. Zákon o arbitráži tak povoľuje uplatňovanie formálnych i neformálnych zákonov, náboženských zákonov, pravidiel, kódexov a doktrín, bez toho, aby vláda monitorovala charakter rozhodovania. Kanadský inštitút občianskej spravodlivosti a Moslimský arbitrážny súd minulý rok požiadal o zriadenie súdu, ktorý by rozhodoval podľa islamského práva šaría. Šaría však podľa odporcov takéhoto právneho systému jednoznačne popiera kanadskú Chartu práva a slobôd zaručujúcu rovnoprávnosť žien a mužov.

Aktivisti vyvíjajú úsilie na informovanie vládnych politikov, médiá a verejnosť o porušovaní ľudských práv, ku ktorým dochádza na týchto náboženských súdoch, a poukazujú na možné spoločenské riziká v prípade, že takéto súdy budú v Ontáriu pôsobiť aj naďalej. Vyzývajú na to, aby všetky rodinné právne záležitosti boli spravované jediným sekulárnym rodinným súdom, ktorý by podliehal Zákone o rodinnom práve v Ontáriu, a aby boli plne chránené práva všetkých zúčastnených strán. Napriek všetkým varovaniam však kanadská vláda zatiaľ neprehodnotila svoju politiku. Liberálna vláda aj naďalej uplatňuje dvojitý právny systém – jeden náboženský a druhý sekulárny.

Bezbožníci kontra katolícke fórum

V Kolíne sa uprostred augusta zišli státisíce pútnikov v rámci Celosvetového stretnutia katolíckej mládeže. Toto megapodujatie vyvolalo aj mnoho protireakcií. O jednu z nich sa zaslúžil „Výboru bezbožnej zábavy“ – skupina, ktorej členovia uskutočnili počas katolíckeho festivalu na znak protestu proti nadmernej religiozite svoj vlastný – antireligiózny festival. Podľa vyjadrenia predstaviteľa Fondu rozvoja evolučného humanizmu Michaela Schmidta-Salomona cieľom „festivalu bezbožníkov“ bolo umožniť ľuďom kritizovať. Podľa jeho názoru, bez ohľadu na to, že ľudí, ktorí nemajú v Nemecku vzťah k žiadnemu náboženstvu, je objektívne oveľa viac než katolíkov, katolícka cirkev má v tejto krajine i naďalej obrovské privilégiá. „Prečo sú teda nereligiózni obyvatelia Nemecka nútení podporovať katolícke divadlo?“ pýta sa Schmidt-Salomon. Výbor bezbožnej zábavy uskutočnila svoju kampaň proti Celosvetového stretnutia katolíckej mládeže pod heslom „Bezbožná zábava namiesto pekelných múk“. Organizátori sa usilovali priblížiť sa k ľuďom nie pomocou náboženstva, ale pomocou zábavy, veselých plagátov a provokačných hesiel. „Výbor“ obvinil katolícku cirkev z toho, že v minulosti často podporovala ultrapravicové režimy a vojny. Podľa názoru jeho predstaviteľov je inštitútu cirkvi už dávno cudzia skutočná kresťanská viera a hodnoty. Ako uviedol jeden z organizátorov festivalu, filmový režisér Peter Kleinert, program podujatia bol „určeným tým, ktorí sa ešte nestihli dozvedieť, že cirkev podporovala fašizmus.“

Spracované podľa zahraničnej tlače (-jt-)

Štát zaplať a bude ti odpustené

Jedinou nesplnenou z desiatich požiadaviek Moravských katolíkov, ktoré v 80-tych rokoch podpísalo viac ako 350-tisíc obyvateľov vtedajšieho Československa, je požiadavka odluky cirkvi od štátu. Možno je to náhoda, možno nie, v Slovenskej republike k odluke nedošlo. Naopak, základnou zmluvou so Svätou stolicou a ďalšími zmluvami s nekatolíckymi cirkvami dochádza k čoraz užšiemu prepojeniu medzi štátom a cirkvami. Veľmi výrazne sa to prejavuje v otázke financovania činnosti cirkví a náboženských spoločností, ktorá predstavuje čoraz väčší nárok na štátny rozpočet

Už Federálne zhromaždenie ČSFR pristúpilo k reštitúcii cirkevného majetku s cieľom vytvoriť podmienky na postupné hospodárske osamostatnenie cirkví a vytvorenie predpokladov na odluku náboženstva a cirkví od štátu. So vznikom samostatnej Slovenskej republiky došlo k spusteniu veľkorysej reštitúcie, ktorá rozsahom prekonala reštitúcie v okolitých štátoch, a cirkvi u nás stali najväčšími vlastníkmi pôdy a lesov. Množstvá budov, ktoré prešli do vlastníctva cirkví, môžeme len hádať, pretože cirkvi odmietajú zverejniť celkový rozsah a stav svojho majetku. Je preto ťažké zdôvodňovať, či navrátený majetok stačí k činnosti cirkví alebo nie.

Cirkvi a náboženské spoločnosti sú u nás financované podľa Zákona č. 218/1949 Zb., ktorý je však upravený na súčasné podmienky. Zákon zachováva všetky nároky cirkví, avšak bez akýchkoľvek limitov a obmedzení. Vždy je to len výsledok možností štátu pokrývať potreby a požiadavky cirkví, ktoré neustále argumentujú, že ani súčasné dotácie zo strany štátu nekryjú ich potreby. Zo súčasných 16 registrovaných cirkví a náboženských spoločností na Slovensku si nárok zo štátneho rozpočtu neuplatňujú štyri: Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovia, Cirkev adventistov siedmeho dňa, Kresťanské zbory a Novoapoštolská cirkev. Ostatných 12 cirkví dostáva každoročne štátne príspevky na platy 3 209 duchovných a 592 prevádzkových zamestnancov cirkví a náboženských spoločností (stav k 31.12.2004), ako aj na činnosť ústredí (biskupské úrady). Štát z týchto peňazí hradí aj činnosť Biskupskej konferencie Slovenska, Ekumenickej rady cirkví, Katolíckej charity a Evanjelickej diakonie. Ako ukazuje nasledovná tabuľka, je to skoro jediná položka štátneho rozpočtu, ktorá má pravidelný medziročný rast. Oproti roku 1999 to za šesť rokov predstavuje nárast o 84 percent, čo v absolútnych číslach predstavuje nárast o 399,5 milióna korún:

Rok	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Suma	475 508	519 607	587 371	645 634	676 573	686 877	875 000
Medziročný nárast v %	0	9,27	13,04	9,92	4,79	1,52	27,39
Celkový nárast							399 492

(Údaje sú v tisícoch Sk)

Často sa vedie diskusia len o tejto forme priamej podpory činnosti cirkví a náboženských spoločností z rozpočtu ministerstva kultúry. Pomoc a podpora štátu cirkvám sa však touto položkou ani zďaleka nevyčerpávajú.

Peniaze do cirkevného školstva

Zo strany štátu nejdú peniaze len na ústredia cirkví, ale aj priamo na zabezpečenie základného a stredného cirkevného školstva. Vďaka zmenám za posledné dva roky sa dosiahlo, že na krytie nákladov spojených so vzdelávaním v cirkevných školách štát dáva v roku 2005 viac ako 1,2 miliardy Sk. Tým sa však investície do školstva nekončia. Až 40 miliónov Sk stálo zavedenie povinnej náboženskej výchovy v prvých ročníkoch v školskom roku 2004/2005. Štát platí učiteľov náboženskej výchovy na štátnych školách, náklady na učebnice, prevádzkové náklady. Na etickú výchovu podľa pána ministra stačí zážitkové učenie.

Podpora cirkevného školstva siaha ešte ďalej. Štát financuje a plne hradí prevádzku bohosloveckých seminárov a fakúlt, ba dokonca celej Katolíckej univerzity v Ružomberku, a platí činnosť vysokoškolských pastoračných centier. To všetko predstavuje náklady minimálne vo výške 800 miliónov Sk.

Ani týmto sa podpora činnosti cirkví a ich aktivít nevyčerpáva. Štát vytvára podmienky na pastoračné pôsobenie kňazov v armáde, polícii, vo výchovno-nápravných zariadeniach, pričom len v rezorte armády to predstavuje náklady vo výške 30 miliónov Sk.

Rezort kultúry tiež prispieva na obnovu kultúrnych pamiatok v minimálnom ročnom objeme 24 miliónov Sk, kryje 90 % nákladov spojených s inštalovaním bezpečnostného poplašného zariadenia určeného na ochranu hnuteľných kultúrnych pamiatok, a od roku 1994 prepláca všetky náklady súvisiace so zameraním a vyhotovením geometrických plánov v reštitučných sporoch. Netreba ani uvádzať, že cirkvi neplatia súdne poplatky za reštitučné spory.

Príspevky aj od samospráv

Okrem toho, že štát finančne podporuje činnosť katolíckej charity a evanjelickej diakonie, tieto zariadenia dostávajú podporu z úrovne samosprávnych krajov, ktorá im kryje významnú časť nákladov na činnosť. Nezanedbateľná je podpora zo strany samosprávy, miest a obcí, ktoré financujú rôzne kultúrne, vzdelanostné, charitatívne a sociálne aktivity.

Štát podporuje činnosť cirkví aj nepriamo, a to tým, že tzv. štólové poplatky za cirkevné obrady, krsty, omše, svadby, pohreby a cirkevné zbierky sú oslobodené od daní a poplatkov a tvoria čistý nezdanený príjem. Asi nie náhodou sa v našich podmienkach neuvažuje o tom, že by tieto dary veriacich boli oficiálne priznávané.

Od cla sú oslobodené dary a tovary, ktoré slúžia na pastoračnú činnosť. Ten istý princíp sa však už nevzťahuje na materiály a dary, ktoré sú spojené napr. s činnosťou Červeného kríža alebo Slovenskej humanitnej rady.

Suma sumárum, celková podpora zo štátneho rozpočtu podstatne presahuje 3 miliardy Sk a má tendenciu ďalej narastať. Problém nie je v tom, či podporovať alebo nepodporovať činnosť cirkví. Tu skôr ide o úsilie stanoviť si jasné pravidlá a podporovať všetky, aj nenáboženské aktivity za rovnakých podmienok. Problém nespočíva vo výške podpory, ale vo výsadnom postavení cirkví oproti ostatným zložkám spoločnosti. Naozaj to vyzerá tak, ako keby sa cirkvi riadili heslom „Štát zaplať a nepýtaj sa, ako to použijeme, bude ti odpustené všetko, čo si voči nám spáchal za uplynulých 40 rokov.“

Malé cirkvi by na odluku od štátu nedoplatili

A úplne na záver si skúsme povedať, či by na odluku cirkvi od štátu naozaj doplatili predovšetkým malé cirkvi a prežili by len veľké, ktoré majú veľký majetok získaný reštitúciami, o ktorých rozsahu a obsahu by bolo potrebné napísať samostatný článok. Zo šestástich cirkví len šesť má viac ako 20-tisíc členov. Malé cirkvi a náboženské spoločnosti sú založené predovšetkým na pravidelnom stretávaní sa členov komunity, budovaní medziľudských vzťahov, osobnom prežívaní religiozity. Preto účasť príslušníkov týchto cirkví na pravidelných zhromaždeniach je vysoká a mnohí z nich už teraz dobrovoľne odovzdávajú tzv. desiatok – 10 % zo svojej mzdy v prospech činnosti cirkvi a náboženskej spoločnosti. Preto sú to predovšetkým malé cirkvi, ktoré nepožadujú finančnú podporu od štátu, nakoľko nemajú veľký aparát, veľké prevádzkové náklady a ich početnosť je od 186 príslušníkov (Novoapoštolská cirkev) po 20-tisíc (Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovia). Preto sa domnievam, že sa tu umelo buduje mýtus ochrany malých, z ktorého profitujú predovšetkým veľkí, ktorí majú reálne problémy s účasťou veriacich na pravidelných bohoslužbách. Som presvedčený, že predovšetkým oni by tvrdo pocítili finančnú závislosť od svojich veriacich a museli by prehodnotiť svoje výdavky i aktivity.

Roman Hradecký

Humanizmus je spôsob života

Zhovárali sme sa s Dr. Georgeom Liénardom, generálnym tajomníkom Európskej humanistickej federácie a odborníkom na biotechnológiu a bioetiku

Čo to pre vás znamená byť humanistom?

→ Humanista, resp. laik, ako tomu hovoríme vo francúzštine, je v prvom rade voľnomyšlienkar. Je vlastne spôsob života, ktorý odmieta teologické výklady, povery či nadprirodzené veci. Humanisti neveria v nadprirodzeno. Veria v ľudskosť, v ľudské bytosti, alebo v princípy, akými je rovnosť medzi ľuďmi, rovnosť medzi ženami a mužmi, demokracia atď.

Akou by ste definovali sekularizmus, resp. laicitu (výraz zaužívaný vo francúzštine)? Mnohí sa v definovaní týchto pojmov rozchádzajú...

→ Áno, samozrejme. Hlavný význam týchto pojmov, či už v angličtine, francúzštine alebo v iných jazykoch je však prakticky ten istý. To, čo obhajujem ako sekularista či laik, je, aby sa so všetkými osobami, ľuďmi, občanmi zaobchádzalo v spoločnosti rovnako, na rovnakých princípoch. Či už veria v Boha alebo v neho neveria, či sú ateisti alebo nie sú ateisti, či veria v to či ono. Musí tu však platiť rovnaké zaobchádzanie. Znamená to tiež, že žiadne presvedčenie či vierovyznanie alebo skupina presvedčení nebude mať od štátu nijaké privilégiá. A humanisti sú, samozrejme, za takýto štát.

Európska humanistická federácia vystupovala proti začleneniu článku 52 do európskej ústavy, ktorý hovorí o tom, že Európska únia rovnako rešpektuje postavenie, ktoré majú filozofické a nekonfesijné organizácie podľa vnútroštátneho práva. Ten istý článok ukladá EÚ udržiavať s cirkvami a nekonfe-

sijnými organizáciami otvorený, transparentný a pravidelný dialóg. Prečo ste tento článok kritizovali?

→ Z rôznych dôvodov. V prvom rade treba povedať, že ak sa cirkvi chcú k niečomu vyjadriť, majú na to plné právo. Ale tak otázka nestojí. Keď cirkvi hovoria o dialógu, tak to dialóg nie je. Ide im len a len o presadzovanie vlastných predstáv do zákonov, získavanie privilégií ešte v procese prípravy zákonov a presadzovanie názorov pápeža, či už ide o interupcie, eutanáziu, diskrimináciu podľa pohlavia atď. A to je veľmi vážny problém. Po druhé, ak cirkvi chcú dialóg, prečo neviesť dialóg aj s ďalšími členmi občianskej spoločnosti? Veď to je možné na základe článku 4 európskej ústavy, ktorá hovorí o občianskej spoločnosti. Tak sa mi zdá, že cirkvi v skutočnosti nechcú diskutovať. To, čo chcú, je priame zasahovanie do rozhodovania, a nie udržiavanie otvoreného, pravidelného, demokratického dialógu.

„Nie je prijateľné, aby v krajine vládli dva zákony: na jednej strane zákon štátu, demokraticky volených orgánov, parlamentu, a na druhej strane zákon Boha hlásaný cirkvami.“

A to je aj otázka reprezentatívnosti...

→ Áno, cirkvi nemajú mandát. Väčšina cirkví, a najmä katolícka cirkev, nemá volených zástupcov. Oni však vyhlasujú, že zastupujú veriacich, katolíckych veriacich. Ale to nie je pravda, lebo nemajú nijaké voľby. A mnohí katolíci sa vôbec v cirkvi neangažujú. Sú mnohí takí, ktorí veria v Boha, chodia do kostola, organizujú peňažné zbierky, na druhej strane však tvrdia, že ich katolícka cirkev v Ríme nereprezentuje. Ďalší problém je ten, že cirkvi sa rozhodnú, že budú zastupovať veriacich. Je to presne to isté, akoby som vám ja teraz povedal, že vás zastupujem. Bez toho, aby som na to mal akýkoľvek mandát. To je úplne proti základným princípom demokracie.

„Cirkvi nemajú mandát. Väčšina cirkví, a najmä katolícka cirkev, nemá volených zástupcov.“

Na chvíľu by som sa však ešte vrátila k článku 52 európskej ústavy. Odmietate ho aj napriek tomu, že garantuje rovnaké práva náboženským i nenáboženským spoločnostiam? To sa mi zdá neologické...

→ Ide o to, že my sme o tento článok nežiadali. Koniec koncov, on už bol zakotvený v Amsterdamskej zmluve. Článok 52 hovorí v prvom odseku o cirkvách, v druhom odseku o nekonfesijných filozofických združeniach. Bolo o tom rozhodnuté ešte v roku 1997 počas príprav Amsterdamskej zmluvy. Štyri krajiny, Nemecko, Rakúsku, Taliansko a Portugalsko vtedy vyvíjalo veľký nátlak na Komisiu, ktorá zmluvu pripravovala, aby zakotvila ustanovenie o cirkvách. Holandská a belgická vláda však vyhlásila, že takto to byť nemôže, a požadovala určitú rovnováhu medzi tými, ktorí veria v Boha, a tými, čo v Boha neveria. A z tohto dôvodu sme o takýto článok nežiadali. Nemôžem povedať, žeby sme boli toho obeťou. Na druhej strane však treba povedať, že Komisia viedla s cirkvou konzultácie dosť často, s nami ich však nikdy nevedie.

„Zákon by mal z humanistického pohľadu zabezpečovať čo najviac slobody.“

No a práve preto by ste článok 52 mali podporovať.

→ Keď sa tento článok prijme, samozrejme, aj my budeme musieť byť pri tom. Ak niekto požiada o stanovisko cirkev, stanovisko budeme budeme povinní predložiť aj my.

Európska humanistická federácia ostro protestovala proti zmluve so Svätou stolicou o výhradách svedomia, ktorú pripravuje slovenská vláda. V čom vidíte vy hlavné riziká takejto zmluvy v prípade, že bude ratifikovaná?

→ V tejto veci sme podporovali stanovisko slovenských humanistov. V prípade prijatia zmluvy by podľa nás išlo o jasnú diskrimináciu nekonfesijných občanov a o zvýhodňovanie ľudí, ktorí by o sebe otvorene hovorili, že súhlasia s názormi cirkvi. A to nie je prijateľné, aby v krajine vládli dva zákony: na jednej strane zákon štátu, demokraticky volených orgánov, parlamentu, a na druhej strane zákon Boha hlásaný cirkvami. Toto sme tu mali pred dvoma – troma storočiami. Aj samotná otázka eutanázie je vážnym dôvodom na to, aby sme takej zmluve povedali nie.

Vy sa výrazne angažujete v otázkach bioetiky. Ako by ste charakterizovali rozdiel medzi humanistickým a náboženským prístupom k bioetike?

→ Hovoril by som skôr o prístupe cirkvi, nie o náboženskom prístupe k bioetike, lebo ten je úplne odlišný. Veď v tejto oblasti aj my spolupracujeme s mnohými náboženskýchmi združeniami a organizáciami, a to treba zdôrazniť. Humanistický prístup je taký, že zákon musí každému poskytnúť čo najviac možností na rozhodovanie. Či už ide o interrupcie, alebo povedzme eutanáziu. Ak má napríklad tehotná žena problém a rozhoduje sa, či donosiť alebo nedonosiť dieťa, musí mať možnosť výberu. Musí mať možnosť ísť na interrupciu v primeraných zdravotníckych podmienkach. A to sa týka aj žien – katoličok. Ak interrupcie odmietajú, nie sú povinné ich podstúpiť. Stanovisko katolíckej cirkvi je však také, že žiadna žena nesmie podstúpiť umelé prerušenie tehotenstva, lebo Boh tak rozhodol. Zákon by mal preto z humanistického, resp. laického pohľadu zabezpečovať čo najviac slobody. Samozrejme, aj tu je potrebné stanoviť si určité limity. Napríklad ako v prípade interrupcií, ktoré je možné vykonávať len do určitej doby tehotenstva. Rovnaké princípy sa vzťahujú aj na výskum. Katolícka cirkev by chcela zasahovať aj do týchto otázok. Ak máte napríklad možnosť uskutočniť výskum nejakých chorôb, ktoré postihujú embryá, výskum musíte vykonať na embryách, ktoré takýmito chorobami trpia. Humanistickým postojom nie je odmietanie a zavrhovaniu výskumu. Jednotlivé problémy však treba posudzovať čo najširšie, nielen z lekárskeho hľadiska, ale aj zo spoločenského hľadiska. A to je už otázka etiky.

Zhovárala sa: ***Judita Takáčová***
Foto: ***autorka***

Čo je Európska humanistická federácia?

Európska humanistická federácia bola založená v júli 1991 v Prahe. EHF je medzinárodná nezisková organizácia, ktorá združuje humanistické organizácie z krajín európskeho kontinentu. Hlavné ciele EHF sú:

→ organizovanie vzdelávacích, vedeckých a kultúrnych aktivít zameraných na prehlbovanie humanistickej vízie kultúrnych, sociálnych a etických hodnôt v Európe,

→ podpora činnosti dobrovoľníckych organizácií, ktoré vykonávajú podobné aktivity,

→ reprezentovanie členských organizácií v európskych inštitúciách,

→ podpora výmen medzi jej členskými organizáciami a rozširovanie informácií a skúseností, ktoré prispievajú k rozvoju humanistických hodnôt v Európe, ako aj k jej sociálnemu a kultúrnemu pokroku.

Európska humanistická federácia zastupuje svoje členské organizácie a humanistické hnutie pred mnohými európskymi a medzinárodnými orgánmi a inštitúciami, pred Radou Európy, Európskou komisiou, Európskym parlamentom, Európskym hospodárskym a sociálnym výborom, Skupinou politických poradcov Európskej komisie, Európskou skupinou pre etiku a nové technológie, UNESCO atď.

EHF veľmi pozorne sledovala prípravu európskej ústavy, ako aj ďalšie otázky v rámci Rady Európy, ktoré sa týkajú ľudských práv a bioetiky.

Prezidentom EHF je Nór Steinar Nielsen a jej generálnym tajomníkom je Belgičan Georges Liénard.

Členskou organizáciou EHF zo Slovenska je Spoločnosť Prometheus.

Na internetovej stránke Európskej humanistickej federácie www.humanism.be sa môžete dozvedieť viac o jej programových hodnotách, činnosti, aktivitách i o jej členských organizáciách.

Štát a cirkev vo Francúzsku

V tomto čísle Promethea prinášame ďalší diel nášho seriálu o úprave vzťahov medzi štátom a cirkvami vo svete. Vzhľadom na aktuálnosť diskusií o zachovanie zákona o odluke cirkvi od štátu vo Francúzsku, ktorý tento rok oslavuje sté výročie, i na to, že tento zákon mnohí kladú za vzor, sa vzťahu medzi štátom a cirkvami v tejto krajine venujeme obšírnejšie.

Spoločenské predpoklady

Francúzsko je krajina s katolíckou tradíciou. Približne 80 % Francúzov sa označuje za katolíkov, no nedeľné omše ich navštevuje menej ako 15 %. Okrem nich vo Francúzsku žije okolo 750-tisíc protestantov, 650-tisíc židov, 3 milióny moslimov a 600-tisíc príslušníkov pravoslávnej cirkvi a budhistov.

Historické korene

Postavenie cirkví vo Francúzsku je viac než v iných európskych krajinách závislé na dejinách. Deklarácia o ľudských a občianskych právach z roku 1789 proklamovala slobodu svedomia a ústava z roku 1791 zaručovala slobodný výkon náboženstva. Dekrétom z roku 1789 bol znárodnený majetok cirkví a štát sa zaviazal hradiť výdaje na jej pôsobenie. Tým zákonodarcovia ponechali závislosť cirkvi na svetskej moci. Režim Konventu (1793-1794) začal uskutočňovať politiku odnáboženšťovania a dekrétom z roku 1795 bol zavedený režim odluky cirkví od štátu.

Bonaparte znovu nastolil náboženské zmierenie a podpísal s pápežom Piom VII. Konkordát (1801), ktorý bol postupne doplňovaný rôznymi článkami umožňujúcimi štátu zaviesť prísnu kontrolu nad duchovenstvom a rozvíjaním náboženského života.

Ďalšie legislatívne úpravy vymedzovali a spresňovali právne postavenie duchovných a majetku prideleného do užívania cirkvám.

Toto konkordátne zákonodárstvo sa uplatňovalo rozdielne – podľa striedania vládnej moci, naklonenej alebo nenaklonenej náboženstvu. V 19. storočí boli náboženské otázky vo Francúzsku viac než inde pre každú vládu významným politickým problémom. Od júlovej monarchie (1830) sa začali vytvárať dva protichodné ideové prúdy – jeden v rámci katolíckej cirkvi (klerikáli), druhý v centre politického života (nekompromisní protivníci náboženstva). Aj preto sa právne postavenie cirkví stalo politickou otázkou. Antiklerikalizmus sa od prevzatia moci 1879/1880 dostal na prvé miesto politického programu republikánov. Niektoré nimi vydané zákony platia dodnes. Po prerušení diplomatických vzťahov so Svätou stolicou v roku 1904 vláda dňa 9. 12. 1905 prijala zákon o odluke cirkvi od štátu, ktorý platí aj v súčasnosti. Cirkvi prestali byť verejnoprávnou inštitúciou a náboženstvo sa stalo súkromnou záležitosťou jednotlivca. Zákon zaručuje slobodu náboženstva, ale ruší inštitút „uznaných cirkví“.

Neexistuje definícia náboženstva

Viac než ústava vymedzuje základné princípy zákon z roku 1950. Tieto ústavné pramene sú stručné, ale zásadné, lebo zakotvujú režim neutrality štátu – *laïcité*.

Princíp slobody náboženstva prenáša na štát v rámci odluky niektoré pozitívne povinnosti, napr. umožniť každému účasť na obradoch jeho cirkvi a na náboženskej výchove. Z rovnosti náboženstva pred zákonom vyplýva zásada, že neexistuje nijaké štátne náboženstvo, nijaké oficiálne alebo dominantné náboženstvo, nijaké zvýhodňovanie niektorého z nich, neexistujú žiadne „uznané cirkvi“. Nijaké náboženstvo nemá zvláštny verejný status, má v zásade súkromný charakter a ako také je podriadené súkromnému právu.

Prax prináša určité problémy súvisiace s rozvíjaním súkromných a náboženských aktivít, slobodou združovania, finančnou podporou a pod. Pri posudzovaní tejto tematiky vzniká otázka: čo je náboženstvo? Francúzsky právny systém doteraz nesformuloval nijakú definíciu náboženstva. V praxi sudca rozhoduje od prípadu k prípadu. Francúzsko potrebuje právne pramene, ktoré budú flexibilnejšie a precíznejšie v ich aplikácii.

Problémy s novými náboženskými hnutiami

I keď cirkvi nemajú status verejnoprávnej inštitúcie, napriek tomu majú náboženské spoločnosti vo francúzskom práve zvláštne postavenie. Ide o právne úpravy vzťahujúce sa na rad inštitúcií, organizácií, združení, ktoré sú nepostrádateľné pre život určitej cirkvi, ako napr. rehole, nové náboženské spoločnosti a sekty. Napríklad rehole majú plnú právnu spôsobilosť, rovnako ako uznané obecné združenia. Spadajú pod štátny dohľad. Francúzske právo má určité problémy s novými náboženskými hnutiami, pretože nemá definíciu náboženstva. Súdy však neuznávajú za náboženskú každú skupinu, ktorá sa za ňu vyhlasuje. To sa týka aj siekt. Súdy rozlišujú medzi náboženstvom a sektami, aby sekty nemali výhody náboženstva, t. j. aby z právneho a finančného hľadiska nenapomáhali rozvoju siekt.

Cirkevné zariadenia a sociálna starostlivosť

Francúzske právo umožňuje cirkvám vykonávať dozor nad niektorými zariadeniami, i keď nie sú ich vlastníkmi. Ide o obecné prospešné zariadenia prevádzkované cirkvami v súlade s verejným poriadkom a záujmom štátu. Spolupracujú s inými službami

prevádzkovanými štátom. Najväčšiu činnosť rozvíjajú v školstve a zdravotníctve.

Francúzske právo priznáva cirkvám možnosť prevádzkovať vlastné zdravotnícke zariadenia a tiež poskytovať humanitárnu pomoc. Nemajú jednotnú právnu štruktúru, fungujú na báze súkromnej iniciatívy. Finančné prostriedky získavajú zo súkromných zdrojov, vlastného majetku, nadácií, darov a zbierok. Cirkevné autority majú právo kontroly nad personálom, ktorý pracuje v cirkevných nemocniciach. Štát uznáva ich „súkromný charakter“, teda pripúšťa, aby v nich mohli byť vykonávané alebo nevykonávané určité činnosti, napríklad v nich môže byť zakázaná interrupcia.

Nepovinné náboženstvo na školách

Sloboda vzdelania je základným princípom zakotveným v ústave od roku 1848. Dnes navštevuje súkromné školy približne 16 % všetkých žiakov. 90 % súkromných zariadení je katolíckych, ostatných 10 % je protestantských, židovských a malý počet škôl nekonfesijných. Konfesijné školstvo je súčasťou celoštátneho vzdelávacieho systému. Na súkromných konfesijných školách sa vyučuje náboženstvo, nie je však povinné. Verejné školstvo je laické, teda svetské. Táto laicita má rôzne formy, a to podľa stupňa škôl. Na základných školách sa náboženstvo nevyučuje, vyučuje sa „morálka a občianska výchova“. Od roku 1905 môžu pôsobiť školní kapláni, štát však nie je povinný ich finančne zabezpečovať a ani to nerobí.

Cirkev a médiá

Cirkvi majú svoje vlastné tlačové strediská a využívajú aj sekulárne verejné a súkromné médiá. Existujú cirkevné časopisy, rozhlasové stanice, zvláštne vysielania, špeciálne (cirkevné) nakladateľstvá. Náboženským otázkam sa venujú aj nekonfesijné médiá, ktoré poskytujú priestor aj cirkvám.

Financovanie cirkví

Zákon z roku 1905 zrušil rozpočtovú položku pre cirkvi, Štát neplatí duchovenstvu mzdu a toto ustanovenie platí dodnes. Cirkvi majú dva finančné zdroje: súkromné prostriedky a štátna pomoc, ktorá nemá formu priamych subvencií. Katolícka a reformovaná cirkev získava prostriedky z darov od veriacich, zbierok a pod. Pokiaľ ide o nepriamu pomoc od štátu, ten platí duchovných pôsobiacich vo väzniciach a nemocniciach a cirkevných učiteľov na súkromných školách – na základe zmluvy školy so štátom podľa zákona z roku 1959. Štát môže ručiť za pôžičky, napríklad na výstavbu nových cirkevných budov. Cirkvám vychádza v ústrety aj daňové právo, ktoré umožňuje podnikom a jednotlivcom do určitej výšky odpísať dary určené náboženským združeniam od ich zdaniteľných ziskov a príjmov. Štát zároveň z veľkej časti hradí náklady na opravu cirkevných budov (postavených pred rokom 1905), ktorých je vlastníkom.

Duchovná starostlivosť vo verejných zariadeniach

Princíp pozitívnej laicité, znamená, že štát zaručuje každému slobodne vykonávať náboženské úkony, a to aj v štátnych zariadeniach (lýceách, internátoch, nemocniciach, väzniciach, pokiaľ ich jednotlivec nemá možnosť vykonávať mimo). Zákon z roku 1905 umožňuje takúto ústavnú starostlivosť v nemocniciach a väzniciach a jej financovanie z verejných prostriedkov. V nemocniciach je v právomoci riaditeľa poskytnúť na tento účel priestory. Kapláni v nemocniciach pôsobia na základe zmluvy s riaditeľstvom. Majú nárok na mzdu, musia zachovávať nemocničný poriadok a sú zaradení do všeobecného režimu sociálneho poistenia.Kaplánov vo väzniciach menuje minister spravodlivosti po konzultácií s príslušným cirkevným orgánom. Duchovná starostlivosť v armáde je upravená zákonom z roku 1880. V súčasnosti pôsobia v armáde tri cirkvi: katolícka, protestantská a židovská.

Cirkvi a manželské právo

Francúzske právo a kanonické právo dnes vytvárajú dva rozdielne právne poriadky, ktoré sa však predsa len nemôžu ignorovať. Čisto náboženský sobáš v nijakom prípade nezakladá manželstvo platné podľa francúzskeho sekulárneho práva a duchovní, ktorí porušujú tento princíp, môžu byť trestne stíhaní. Na druhej strane cirkevný sobáš uskutočnený v inom štáte, ktorý je zlučiteľný s jeho právom, je vo Francúzsku uznaný. Francúzske právo pripúšťa rozvod v širokom rozsahu. Civilný rozvod je uznaný len štátnymi orgánmi a má len občianskoprávne účinky. Kanonická neplatnosť je pre civilnú neplatnosť sobáša bezvýznamná. Náboženské faktory majú napriek tomu svoj význam v rokovaniach pred svetskými súdmi (napríklad ak jeden z manželov odmietne uzavrieť cirkevný sobáš alebo ak po mnohých rokoch manželstva vstúpi žena do určitého rádu a odmietne pokračovať v manželskom spolužití).

Konflikty v rodinách pre náboženstvo

Pri úprave rodinných záležitostí svetský sudca rovnako zohľadňuje náboženské prvky. Dbá o zachovanie slobody svedomia tým, že umožňuje manželom jednotlivo meniť ich náboženstvo či účasť na úkonoch. Pritom je zakázaný fanatizmus, ktorý by viedol k neplneniu povinností plynúcich z manželského zväzku.

Náboženská výchova detí spôsobuje často konflikty medzi manželmi. Rodičia musia rozhodnúť spoločne, v akom náboženstve majú byť deti vychovávané.

K najnovším zmenám francúzskeho konfesijného práva patrí prijatý zákon (2001) zavádzajúci prísne opatrenia proti náboženským sektám. Na základe odporu predovšetkým malých náboženských skupín sa v ňom objavuje termín „zneužitie neznalosti alebo slabosti“ namiesto termínu „psychologická manipulácia“.

Francúzsky sekularizmus a moslimské šatky

Minuloročné protesty vo Francúzsku proti zákazu nosenia náboženských symbolov v štátnych inštitúciách mali veľký ohlas po celom svete. Mnohí komentátori, pozorovatelia i politici vtedy začali hovoriť o kríze francúzskeho sekularizmu. Rok po tom, ako zákon vstúpil do platnosti, sa zdá, že kríza je zažehnaná.

Nijaká sloboda nemôže byť absolútna

Francúzsky sekularizmus, resp. „laïcité“, ktorý bol takpovediac spoločenskou dohodou medzi protestantmi, katolíkmi a židmi v krajine o tom, že sa vo verejnej sfére vzdajú zdôrazňovania svojich náboženských identít, začali po sto rokoch narúšať požiadavky imigrantov. Keď vláda pred viac než rokom prišla s návrhom zakázať nosenie všetkých náboženských symbolov – kresťanských krížov, židovských jarmuliek či moslimských šatiek – vo všetkých štátnych ustanoviznach, najväčšie diskusie vyvolali práve moslimské šatky. Kým francúzski sekularisti a voľnomyšlienkari tento návrh jednomyseľne privítali, ďalší, vrátane mnohých humanistov mimo Francúzska, sa vo svojom názore rozchádzali. Videli tu totiž určitý konflikt medzi požiadavkami sekularizmu na jednej strane a náboženskej slobody na strane druhej. Kritici tohto návrhu tvrdili, že zákaz nosenia symbolov viery je porušením Článku 18 Deklarácie OSN o ľudských právach, ktorý garantuje *slobodu prejavovať svoje náboženstvo alebo vieru, sám alebo spoločne s inými, či už verejne alebo súkromne*. Podporovatelia zákona zas tvrdili, že nijaká takáto sloboda nemôže byť absolútna. Nikto nemá právo nanútiť svoje kultúrne normy na iných ako vyjadrenie svojho náboženstva alebo viery. Keď prezident Chirac obhajoval tento návrh, argumentoval, že moslimské šatky sú symbolmi útlaku žien a tichého útoku na sekulárny štát. Nakoniec mu pomohol Európsky súd pre ľudské práva v Štrasburgu, ktorý vydal nariadenie, podľa ktorého zákaz nosenia šatiek v štátnych školách neobmedzuje slobodu vierovyznania. V celej veci sa však zabúdalo ešte na jednu dôležitú vec: nikto nikdy nezakazoval nijakej náboženskej skupine nosiť náboženské symboly v súkromí. A to je v súlade so sekulárnym princípom, že náboženstvo je súkromná vec každého jednotlivca.

Rovnosť v rôznorodosti

Diskusia o šatkách je však len vrcholom ľadovca a týka sa základnej otázky, ako by mala francúzska spoločnosť organizovať spolunažívanie rôznorodých náboženských a etnických skupín. Ešte v decembri 2003 francúzska vláda vytvorila komisiu, ktorá sa zaoberala rôznymi otázkami súvisiacimi s národnou jednotou. Podľa jej správy „laïcité“ sa dnes netýka len „neutrality“ štátu, pokiaľ ide o náboženské presvedčenie a vieru, ale aj sociálneho modelu, ktorý zaručuje súdržnosť spoločnosti. Tento prístup totiž umožnil mnohým generáciám francúzskych imigrantov stať sa Francúzmi. Toto bol spôsob, ako sa Francúzi naučili spolunažívať v rozmanitej spoločnosti. Tá istá správa však zároveň poukazála na to, že rešpektovanie „laïcité“ začína mať vážne trhliny. Francúzskej vláde sa preto nemožno čudovať, keď striktne trvala na zachovaní sekulárnych princípov, aj pokiaľ ide o nosenie

náboženských symbolov. Veď jej išlo o zachovanie modelu, ktorý tu už tak dlho úspešne fungoval, o zachovanie kultúrnej a sociálnej neutrality vo verejnej sfére. Treba však pripomenúť, že vláda nezostala len pri zákazoch. Už spomínaná vládna komisia vo svojej správe navrhla prijatie opatrení, ktoré by napomohli integrovať náboženské menšiny do francúzskej spoločnosti. Je to napríklad ponúknutie alternatívnych jedál v školských jedálňach pre židovské a moslimské deti, zabezpečenie náhradného bývania namiesto mestských get, kde sú imigranti často koncentrovaní, či návrh na založenie Národnej školy pre islamské štúdie, ktorej cieľom by malo byť zastavenie diskriminácie na pracovnom trhu a vytvorenie nových stredoškolských učebných osnov s ohľadom na arabský jazyk, náboženskú históriu (vrátane islamu) a históriu dekolonizácie.

Za právo nenosiť šatky na verejnosti

V diskusii o nosení šatiek by však posledné slovo zrejme mali mať moslimské ženy. Aj keď mnohé z nich proti návrhu silne protestovali, viaceré skupiny a združenia moslimských žien navrhovaný zákaz otvorene podporovali. Podľa nich nosenie šatiek nie je pre väčšinu moslimských žien otázkou individuálnej voľby, ale sociálneho tlaku vyvolávaného v komunitách, v ktorých sa čoraz častejšie rozmáha fundamentalizmus. Ľudské práva začínajú a končia pri individuálnych právach. Pre mnohé moslimské ženy sa skutočná sloboda začne právom nenosiť šatky na verejnosti.

Judita Takáčová

Humanizmus a otvorená spoločnosť

Humanisti neveria v život po smrti, v ktorom by odčinili nespravodlivosti tohto sveta. Tento život – jediný, ktorý máme – má pre nás absolútny význam. Ako spoločenské bytosti vyznávajúce princípy spolupráce, ktorá do nás boli vštepovaná po dlhé generácie, sa usilujeme o dobrý život nielen pre seba, ale aj pre ostatných. Rovnako ani neveríme v Boha, ktorý by nám diktoval, ako sa máme mali správať a v čo máme veriť.

Aj keď prijímame (a priori) naturalistické názory a pri hľadaní pravdy sa spoliehame na rozum a vedecké metódy, nezostáva nám iné, len sa pokúsiť presvedčiť ostatných o až príliš samozrejmých prednostiach tohto prístupu, pričom musíme akceptovať skutočnosť, že iní – zvyčajne (a bohužiaľ) väčšina – sa vyberú inou cestou.

Je preto pre nás nevyhnutné, aby sme hovorili jazykom ľudských práv. Ak požadujeme právo myslieť vlastným spôsobom, toto právo musíme zabezpečiť pre všetkých. Pritom sa musíme spoliehať na vlastné schopnosti presviedčania, aby sme pre svoje názory získali ostatných. Spoliehame sa na slobodu svedomia a slobodu prejavu, aby sme ako humanisti mohli žiť vo svete, ktorý je vo veľkej miere ešte stále v područí náboženstva a dogmy. Zároveň musíme plne využívať ochranu, ktorú rôznym presvedčeniam a náboženstvám poskytuje Všeobecná deklarácia ľudských práv a Európsky dohovor o ľudských právach.

Ako organizovať otvorenú spoločnosť?

My teda nielen akceptujeme, ale aj vítame svet s množstvom presvedčení a názorov, nesúhlasov a sporov. Ako by mala byť takáto spoločnosť organizovaná? Je to moderná otázka, keďže rozmanitosť spoločností je moderný fenomén. Kedysi sa spoločnosť riadila dominantným náboženstvom alebo filozofiou, ktoré boli podporované alebo presadzované tradíciou alebo civilnou mocou. Bolo to napríklad konfuciánstvo v starovekej Číne, katolicizmus v stredovekej Európe alebo komunizmus vo východnej Európe v 20. storočí. Len zriedkakedy existoval nejaký stupeň priamej tolerancie (ako napr. v maurskom Španielsku) alebo náznak slobody vyznania (ako napr. v mogulskej Indii).

Vo väčšine moderného sveta sa menšiny emancipovali a získali právo na vyjadrenie nesúhlasu. V mnohých krajinách však ešte stále existuje dominantné presvedčenie, ktoré je často zákonom uznané alebo podporované. Niekde je to štátna cirkev alebo zmluva, resp. konkordát, ktorý dáva príslušníkom rímskokatolíckej cirkvi určité privilégiá. V ďalších krajinách (napr. v Belgicku a Nórsku) je zákonom podporovaná len obmedzená skupina presvedčení – napr. luteránske kresťanstvo, rímskokatolícke kresťanstvo a humanizmus. Inde zas prevažuje politická ortodoxnosť sprevádzaná určitým stupňom slobody individuálneho presvedčenia.

Ani jedno z týchto presvedčení však neposkytuje vhodný model pre nový svet rôznorodých vyznaní. Rovnako ako ani demokracia v zmysle volenej a zodpovednej vlády nedáva adekvátnu odpoveď: demokracie môžu byť netolerantné voči menšinám a väčšiny môžu bez problémov porušovať ľudské práva neobľúbených menšinových skupín.

Otvorená spoločnosť podľa humanistov

Odpoveď tkvie v tom, že v politike si zvolíme rovnakú filozofiu ako v prípade vedomostí. Hovorí sa, že veda sa môže spoliehať len na provizórne odpovede. Ak dobrí vedci dokážu akceptovať, že aj tie najlepšie testované vedomosti sú len provizórne – v očakávaní ďalších upresnení alebo dokonca zvratov, ten istý prístup musíme v našom rôznorodom svete aplikovať všeobecne. Musíme prijať ideál „otvorenej spoločnosti“, ktorý je opakom uzavretých systémov vlády elít podporovanej nepodloženými teóriami, či už ide o Platónovu vládu strážcov a ochrancov alebo Marxov historicizmus.

Čo si predstavujeme pod pojmom „otvorená spoločnosť“? Myslíme ňou spoločnosť, ktorá je inkluzívna, otvorená ľuďom všetkých vyznaní, „založená na uznávaní ľudí s rôznorodými názormi a záujmami, kde nikto nemá právo poslednej pravdy“ (citát Georgea Sorosa). Čo by mohlo byť humanistickejšie ako práve toto?

V takejto spoločnosti majú vláda, štátne inštitúcie a sociálne inštitúcie úlohu zosúladiť garancie individuálnej slobody s udržaním sociálnej súdržnosti. Rozdiely v názoroch môžu byť veľké, ich zástancom však nesmú brániť v mierovom spolužití v komunite. Odpoveďou je dodržiavať ľudské práva a slobody (vrátane slobody vyznania a slobody prejavu), a zároveň budovať na spoločných záujmoch a usilovať sa o prehĺbenie dialógu a spolupráce pri zmierňovaní konfliktov. Ľudia tak môžu spolunažívať konštruktívne, napriek svojim rozdielom. Tieto rozdiely nakoniec komunitu posilnia: monokultúry, či už v poľnohospodárstve alebo v ľudskej spoločnosti, sú pri svojej jednoduchosti príliš zraniteľné.

Vláda musí byť neutrálna

V otvorenej spoločnosti je preto nevyhnutné, aby vláda a ďalšie inštitúcie boli neutrálne. Len tak možno zabezpečiť, že sloboda svedomia jednotlivcov sa nebude stretávať s predsudkami. Otvorená spoločnosť musí byť preto nevyhnutne sekulárna. Nesmie v nej byť ustanovené nijaké štátne náboženstvo alebo dogma, a nijaké inštitucionalizované alebo právne privilégiá. „Sekulárny“ však znamená „neutrálny“, nie „ateistický“. Náboženské skupiny musia mať presne také isté práva (nie však viac) na participáciu v spoločnosti ako otvorene nenáboženské alebo protináboženské skupiny.

V otvorenej spoločnosti je teda humanizmus len ďalším „náboženstvom alebo vyznaním“, ktorý súťaží na preplnenom trhu. Humanizmus sa musíme naučiť vnímať len ako jeden z množstva svetonázorov, ktorý je osobitný, lebo je náš. Je náš, lebo spĺňa kritériá pravdy a prijateľnosti. V občianskej spoločnosti však nie je o nič viac legitímny, a v otvorenej spoločnosti nemôže mať o nič viac privilégií ako napríklad viera Jehovových svedkov alebo rímokatolíkov.

Vyhrávať na základe argumentov, nie sily

Pri presadzovaní takejto spoločnosti musíme ako humanisti akceptovať, že nemáme právo byť bezohľadní k náboženstvu a pokúšať sa dosiahnuť jeho elimináciu len preto, lebo sme presvedčení, že náboženstvo je nebezpečný nezmysel. Nemožno zabúdať na to, že humanistický záväzok voči rozumu logicky predchádza nášmu negatívnemu postoju voči náboženstvu: proti náboženstvu sme preto, lebo je v rozpore s rozumom, a nie kvôli tomu, že by sme sa upli na nejakú dogmu. Svoju bitku musíme vyhrať na základe argumentov, nie sily.

Samozrejme, podporovať otvorenú spoločnosť je jednoduchšie pre humanistov ako pre tých, ktorým náboženstvo káže, že na všetko majú konečné odpovede. Rešpektovanie práv sa nedostaví prirodzene, ak vaším hlavným cieľom je spása duší za väčšiu slávu Boha alebo vynútenie si takého správania, ktoré bude zodpovedať vašej vlastnej morálke alebo politickému presvedčeniu. Na druhej strane, hodnoty otvorenej spoločnosti sú plne v súlade s hodnotami humanizmu. Ale nie sú identické: otvorená spoločnosť je neutrálna, nie ateistická; humanizmus je čosi viac než len rešpektovanie ľudských práv.

Otvorenú spoločnosť, ktorá akceptuje diverzitu a rešpektuje práva iných, však budú považovať za hrozbu tí, ktorým ide o moc, privilégiá a tajné obchody. Dá sa očakávať, že naši oponenti budú otvorenú spoločnosť vykresľovať ako ateistickú. Takéto obvinenie však musíme vyvrátiť. Aby sme tak mohli učiniť, vo vlastných mysliach musíme jasne odlíšiť sekulárnu neutralitu otvorenej spoločnosti od ateistického alebo agnostického humanizmu nášho svetonázoru.

David Pollock
Autor je členom Správnej rady Britského humanistického združenia

Chester Dolan: Obžaloba náboženstva

Chester Dolan

V tomto čísle vám prinášame ďalší úryvok z pripravovaného slovenského prekladu knihy Chestera Dolana Obžaloba náboženstva (Religion on Trial). Toto rozsiahle dielo rozoberá základné problémy vzťahov náboženských ideológií k civilizačným otázkam ľudstva z pohľadu široko rozhľadeného humanistu.

Fanatizmus

Herb Caen vo svojom článku uverejnenom v San Francisco Chronicle napísal: „Problém so ‚znovuzrodenými kresťanmi' je ten, že po návrate k viere sú z nich ešte väčší popletenc." Znovuzrodení kresťania pripomínajú absolventov akcie Alcoholics Anonymous (Anonymní alkoholici), ktorých som stretol v Key Weste v štáte Florida v šesťdesiatych rokoch. Táto akcia prospieva mnohým alkoholikom najmä tým, že nahradí jednu drogovú závislosť inou, teda závislosť na slopaní závislosťou na detinskej, zjednodušenej, idealizovanej kresťanskej viere, ktorá bola zrejme založená židovským prorokom žijúcim pred dvetisíc rokmi. V tom čase ešte projekt „znovunarodených" nebol známy, avšak to, čo ponúkal projekt Anonymných alkoholikov, bolo veľmi podobné. Každý, kto sa podrobil čo len niekoľkominútovému presviedčaniu, súhlasil s tým, že sa stal svojmu okoliu menej nepríjemným ako alkoholik. Zmenil sa však v tom zmysle, že naraz chcel každého, koho stretol, „spasiť".

Každá rodina, v ktorej bol čo len jeden rodinný príslušník fanaticky nábožným človekom, ktorý si zvykol ustavičnými narážkami privádzať iných členov rodiny do pomykova, pochopí, ako to hnevalo každého, kto musel komunikovať s takýmto odchovancom Anonymných alkoholikov. Spontánne, ustavičné, do špiku kostí prenikajúce modlenie sa zvyčajne znepriatelilo aj tých najtrpezlivejších priateľov. V ortodoxných náboženstvách i mimo nich je nevyhnutným následkom fanatizmu zánik racionálnej komunikácie. Fanatizmus potláča úsudok, vnútorný pohľad, ktorým „vidíme oveľa ďalej než okom", ako vravel William Henry Hudson.

Keď niekto zastáva názor, že jeho pravda je tá jediná, trpí tým jeho komunikácia so zvyšným svetom. Nik nie je ochotný prijať omyl (o ktorom sú iní presvedčení).

Naši oltárnici opakovane a ustavične vykresľujú, že je lepšie byť mŕtvym než neveriacim. Ich nenarušiteľná koncepcia absolútnej pravdy, náboženskej viery, a jediná úzkoprsá cesta „kresťanstva" na docielenie dokonalého posmrtného života plného požehnania nenecháva priestor na nijakú možnosť trvalého mieru.

Simone de Beauvoir v diele Všetci ľudia sú smrteľní (All Men Are Mortal) opisoval svoju priateľku takto: „Pokúšala sa zbaviť náboženského ošiaľu." A to je ten najhorší prípad! Nedá sa z toho vyspať. Môže trvať celý život, kým sa človek postupne zbaví náboženského opojenia. Mnohí pobožní to radšej ani neskúšajú. Radšej sa poddávajú tejto drogovej závislosti. Práve takýto typ ľudí pravidelne telefonoval každú nedeľu večer do vysielania nazvaného „Vyrovnať sa s náboženstvami", ktoré robila spoločnosť KABC.

Kňaz, ďalší duchovný a rabín, starostlivo vybraní klerikálnym redakčným kruhom, sa stali zručnými apologétmi obhajujúcimi neospravedlniteľné doktríny svojej viery. Každý z nich sa pokúšal zúfalo obhajovať to, čo sa nedá obhájiť, či už išlo o podporu nevyspytateľných sviatostí alebo živelne vyhlásených dogiem katolicizmu alebo protestantizmu, alebo o podržanie menej pochopiteľných pravidiel a rituálov judaizmu. Tí poslucháči, ktorí očakávali čosi viac než len zopakovanie nezmyslov, boli rozčarovaní.

Namiesto toho, aby bol tento program výzvou na zamyslenie, nebol ničím iným, len platformou na výklad biblických textov a osobných či pápežských téz, ktorých výber bol taký, aby veľmi neodporoval ostatným vierovyznaniam, aj keď to všetko nedávalo nijaký zmysel. Akékoľvek opodstatnenie existencie náboženstiev alebo diskusia o tom, ako sa vyhnúť náboženským vojnám a všeobecnej nenávisti, ktorú náboženstvá vyvolávajú, sa nespomínali.

George Orwell nás poučuje: „Ortodoxnosť znamená nemyslieť – necítiť ani len potrebu myslieť. Ortodoxnosť je stav bezvedomia." Zostaviť program pravidiel, rituálov, dogiem znamená vytvoriť takýto stav nemysliacej ortodoxnosti. Nie je ani potrebné vážne o niečom meditovať. Tí, ktorí podľahli takejto ortodoxnosti, môžu oddychovať, vegetovať, prekĺznuť sa životom tupí, hluchí, v akomsi delíriu. Hoci možno potrebujú posilnenie, v nedeľu ráno sa zväčša môžu venovať súrnejším veciam, ako napríklad – u koho sa bude konať najbližšie stretnutie tohto týždňa v kartách alebo kam ísť na najbližšiu dovolenku. Náboženstvo prestáva byť námetom na konverzáciu. Pokiaľ kazateľ dostáva dostatočný plat, aby mohol žiť v pohodlí, uspokojuje sa tým, že udržiava takýto stav v behu. Berie na seba Božie dielo. Jeho kongregácia si nad tým nepotrebuje lámať hlavy. Život pre každého beží podľa predpísanej rutiny a tento pokoj nič nenaneruší.

Arthur Miller, hovoriac o ľuďoch Salemu v Taviacom kotle (The Crucible), povedal: „Veria, že držia v ruke sviecu, ktorá ožiari celý svet." Ľudia v meste Salem v štáte Massachusetts sa ničím nelíšili od ľudí kdekoľvek inde, keď prejdú dôkladnou indoktrináciou v nejakom konkrétnom náboženstve. Oni predsa „vedia", že majú v sebe vnútornú cestu k jedinej absolútnej pravde. Pre nich by to bolo nepredstaviteľné, aby neuvítali aj celé zvyšné ľudstvo a nevyzvali ho, aby sa s nimi spolu spájali v toto jedinom pravom náboženstve. (Narážka na hon na bosorky

v mestečku Salem v štáte Massachusetts v r. 1692, ktoý sa považuje za najväčší hon na bosorky na americkom kontinente – pozn. prekl.) Takéto zahľadenie sa do seba samých prebieha aj v arthurovskom klane. Ďalší s menom Koestler píše v knihe Janus toto: „Nabáda nás to k nie celkom módnemu záveru, že problémom nášho ľudského pokolenia nie je jeho nadmerná agresivita, ale nadbytok sklonu k fanatickým oddanostiam.“ Agresivita môže byť, samozrejme, aj produktívna vo veciach, ktoré majú za následok ľudský pokrok. Fanatická oddanosť je však, naopak, škodlivá, ak znamená to, za čo sa často považuje – oddanosť pretvárke, akou sú teistické náboženstvá. Nie je v tom žiadna zásluha byť oddaným mýtickým postavám, kultom, ktoré rozdeľujú a odcudzujú od seba ľudí, katechistickým absurdnostiam, kláštornému asketizmu, obetovaniu zvierat, bibliám presýteným klamstvom, bezvýznamným sviatostiam, náboženským vojnám, vystatovaniu sa rôznymi čačkami, odriekavaniu zaklínadiel, xenofóbii, slepému preberaniu nadiktovaných názorov, tmárstvu, viere v Armagedon a poverám.

Ashley Montagu v knihe Povaha ľudskej agresie (The Nature of Human Aggression) vraví: „Jedným z rizík byť oddaným závislostiam na vlastných teóriách je nanešťastie to, že z toho plynie necitlivosť k skutočným faktom.“ Fakty sú pre väčšinu religionistov prekliatou anatémou. Povoliť, aby sa fakty zohľadňovali, by znamenalo zničiť ktorékoľvek náboženstvo sveta. Fanatická oddanosť, o ktorej hovorí Koestler, je jedinou zábezpekou, s ktorou môžu religionisti rátať, aby ich jedného dňa ľudstvo celkom neodpísalo.

Voltaire povedal: „Fanatizmus vykazuje taký vzťah k povere, aký má delírium vzťah k strachu a zúrivosť k hnevu.“ Bez toho, aby sme doslova súhlasili s porovnaniami Voltaira, súhlasíme aspoň s tým, že tak zúrivosť, ako aj delírium a fanatizmus znamenajú stav mysle, v ktorom sa stráca ovládanie mentálnych procesov. Je tu však aj jeden podstatný rozdiel: zo zúrivosti alebo delíria sa možno zotaviť. Fanatik je však takmer určite navždy stratený. Fanatik považuje všetky spôsoby myslenia, ktoré nesúhlasia s jeho vlastným, za chybné. Rozum ho opúšťa. Ignoruje hodnotový systém, má „nekompromisné odhodlanie“, ktoré ho mení na hrozbu pre seba samého i pre celú spoločnosť.

Fanatický televízny evanjelista hovorí len to, čo vyhovuje jeho fantázii. Nemá nijaké ohľady na pravdu a zbavuje sa všetkých zábran. Všade a vo všetkom vidí „znamenia“. „Armagedon sa k nám blíži.“ Zoznam hriechov, ktoré vyšlú hriešnika priamo do pekla, narastá. Niet ani najmenšej nádeje pre tých, ktorí neuveria varovnému hlasu evanjelistu.

Priemerný náboženský fanatik nepotrebuje autoritárske obmedzenia na slobodu prejavu, ktoré by ho chránili pred kacírskymi myšlienkami. On si ich vytvára sám. Prvý riadok, ktorý si prečíta v knihe a ktorý odporuje jeho milovanej viere, je zároveň aj posledným. Sám pre seba si povie: „Ak táto kniha takto hovorí, už ju ďalej čítať nebudem!“ Má svoj vlastný nepreniknuteľný štít voči každej osvete. Vyhlasuje, že jeho viera je silná. Pritom však vie, že nie je. Neodolala by konfrontácii s racionálnymi dôkazmi. Práve preto, aby bol v bezpečí, odmieta sa zaoberať akýmkoľvek systémom prejavov, ak úplne nesúhlasia s jeho vlastným presvedčením. Nemá tú slobodu ako ateista čítať hocičo, čo opisuje všetky zorné uhly vecí. Práve jeho nedostatok dôvery vo vlastné otrasiteľné náboženské názory mu neumožňuje takúto slobodu rozhodovania. Ak by pokračoval v čítaní tej hroznej knihy, ktorú odložil bokom, pochytil by ho strašný strach z každého odseku, ktorý nasleduje. Nie je schopný čítať tak, ako človek, ktorý má hlboko zakorenené presvedčenie a ktorý víta nové myšlienky ako rozširujúce jeho obzor, súc presvedčený, že tieto myšlienky nemôžu otriasť jeho vlastným presvedčením, keďže má na to silnejšie argumenty. Tá radosť zo slobodnej voľby medzi ponúkanými myšlienkami je čosi, čo fanatik nikdy nepochopí.

Nikto z nás si nemôže pamätať vlastné narodenie, ale keby sme si ho mohli pamätať do najmenších detailov, určite by to na nás nesmierne zapôsobilo. Vedeli by sme, že tomuto

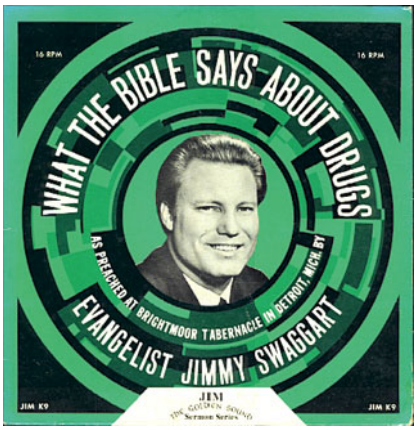

Americký kazateľ Jimmy Swaggart vydáva svoje kázne dokonca aj na CD. Jednou z nich je kázeň o tom, čo Biblia hovorí o drogách.

vznešenému deju sa nemôžu vyrovnať nijaké činnosti nervového systému v neskoršom živote. Niekedy je čudné uvedomiť si, čo pre nás znamenajú slová, nech už je ich doslovný význam akokoľvek smiešny. „Znovuzrodený kresťan“ prýšti z našich úst akosi neobvykle slávnostne. Tých dobrých kresťanov, ktorí zažijú mentálne vytrženie v niektorom bode svojho náboženského života, možno ospravedlniť za to, že si tento zážitok vysvetľujú ako nejakú mystickú víziu porovnateľnú s víziou „Troch kráľov“. Ti, čo sledujú príchod „znovuzrodených kresťanov“ bez toho, aby boli sami emocionálne angažovaní, v tom nevidia nijaký mysticizmus.

Väčšina ľudí môže raz za čas pocítiť vrcholný pocit podobný halucinácii alebo náhlej intuícii bez toho, aby z toho robili veľké parády. Svoje emócie držia na uzde a berú ich celkom „normálne“. Ak na nich takýto zážitok zapôsobí nezvládnuteľným spôsobom, často sa obrátia hoci aj na psychiatra, aby im pomohol.

Simon Hoggart v novinách Observer zo dňa 2. februára 1988 napísal: „Špecialitou Jimmyho Swaggarta (známeho amerického evanjelistu – pozn. prekl.) je neoblomné nadšenie a večné zatracovanie. Raz sa vyslovil, že Matka Tereza pôjde do pekla, ak sa nepripojí k ‚znovuzrodeným‘.“ Uveďme doslovne, čo Jimmy presne povedal: „Neexistuje pod týmto nebom nijaká Duša, ktorá by (po smrti) prešla nebeskou bránou, iba žeby išlo o znovuzrodeného v mene preliatej krvi Ježiša.“ Toto je odpoveď dôstojného pána Swaggarta uverejnená týždeň na to v tom istom časopise.

Jimmy Swaggart to, samozrejme, „vie“, pretože sa s Bohom zhovára osobne kedykoľvek sa mu zachce – dostáva teda informácie „z prvej ruky“. Možno teda predpokladať, že tento televízno-božský chyták je podobný tomu, ktorý použil Par Robertson, keď mu v marci 1988 „Boh poradil“, aby sa uchádzal o miesto prezidenta USA. Všetci evanjelisti v elektronických médiách sú na Boha podobne napojení. Všetci rozprávajú o veciach, ktoré sa dozvedeli priamo od Boha, aby ich potom oznámili televíznym poslucháčom. Nikto z nich zatiaľ nepoužil magnetofón, aby pred poslucháčstvom priamo prehral Boží hlas, ako mu vraví. Ani kazatelia to nerobia, keď sa odvolávajú na Boží hlas. Aké by to bolo jednoduché a aký veľký dosah by to malo! Počnúc tým až naveky by nebolo dôvodu pochybovať, nebolo by už neistoty, nebolo by už ani treba viac diskutovať. Boh existuje, stará sa o nás a rozpráva sa s nami: som si istý, že CNN by bola šťastná, keby mohla znovu odvysielať to, čo odkazuje Boh ľuďom tak, aby to počul celý svet. A napokon, všetci by sme potom „vedeli“ s rovnakou istotou, ako to teraz vie Jimmy Swaggert, odpoveď na všetky otázky, ktoré boli doteraz iba mytológiou.

Alan Watts vo svojom diele Kniha (The Book) píše: „Neodvolateľný cieľ každého náboženstva je intelektuálna samovražda, je to teda navádzanie na nevieru, pretože uzatvára myseľ pred akýmikoľvek novými víziami tohto sveta.“ Tento cieľ, ktorý spomína Watts, nie je úmyselný, ani si ho ľudia neuvedomujú. Dostavuje sa iba v dôsledku ustavičného vtĺkania do hláv. Tak ako keď buldozér pri stavbe lodeníc tlačí pred sebou zeminu do mora. Tá kôpka zeminy ani necíti, ako narastá každým pohybom buldozéra, až kým nie je zatlačená hlboko do oceánu, odkiaľ ju už nemožno dostať von. Pre niektorých z nás príťažlivosť „náboženstva“ spočíva v tom, že nás oddeľuje od útrap a nespravodlivosti sveta, v ktorom žijeme. Natoľko sme sa uzavreli do nášho náboženského mikrokozmu, že sme sa stali slepými voči neprávostiam postihujúcim našich blížnych. Naším cieľom sa nestala morálka, ale dosiahnutie pokoja, a preto zavrhujeme všetko, čo tento pokoj narúša.

Preložil: ***Alexander Rehák***

Žiť bez náboženstva je prirodzené

V dňoch 5. až 7. júla sa v Paríži konal 16. svetový humanistický kongres Medzinárodnej humanistickej a etickej únie venovaný problematike odluky cirkvi od štátu. Medzi kongresovými delegátmi nechýbali ani zástupcovia slovenskej Spoločnosti Prometheus.

Budova Unesco, kde prebiehal 16. kongres IHEU

Spoznávanie sa

Spoločnosť Prometheus sme na kongrese zastupovali dvaja: Rastislav Škoda, vydavateľ známych Zošitov humanistov, a ja. Jediný problém bol, že sme sa v živote nestretli a nevideli a mali sme sa stretnúť priamo na kongrese. Mal som naivnú predstavu, že nájsť ho nebude nič zložité. Keď som však vošiel do budovy UNESCO a zaregistroval som sa na kongres, zistil som, že to nebude až také jednoduché. V sále bolo viac ako 300 delegátov z 50 štátov a 5 kontinentov. Prezident IHEU Roy Brown práve otváral zasadanie kongresu, a tak mi nezostávalo nič iné len si sadnúť na ešte voľné miesto a skúsiť vytipovať, ktorý z tých tristo delegátov bude asi Rastislav Škoda. O to viac som si mohol všímať ostatných delegátov. Ich zloženie, rôznorodosť etnická i kultúrna ma presvedčili o tom, že otázka odluky cirkvi od štátu je živou otázkou, ktorá zaujíma ľudí na celom svete bez ohľadu na rasu a krajinu, z ktorej pochádzajú. To mi potvrdil aj R. Škoda, s ktorým som sa stretol už počas druhej prestávky rokovania kongresu.

IHEU – Medzinárodná etická a humanistická únia je strešná organizácia, ktorá združuje organizácie humanistov, racionalistov, ateistov, sekularistov, etikov a agnostikov z celého sveta. Vznikla v roku 1952 ako organizácia, ktorej cieľom je podpora rozvoja humanizmu na celom svete. IHEU je medzinárodná mimovládna organizácia s osobitným poradným štatútom pri OSN a s poradným štatútom pri UNESCO, Rade Európy a UNICEF.

Odluka a demokratizáciu spoločnosti

Problém odluky náboženstva a cirkvi od štátu sa preberal z viacerých aspektov: z hľadiska filozofického, inštitucionálneho, odluky náboženstva od školy, ako aj z pohľadu na odluku ako predpokladu realizácie ľudských práv. Bolo mimoriadne zaujímavé sledovať, počúvať jednotlivé vystúpenia, ktoré boli pre nás v mnohom veľmi inšpiratívne. Je len na škodu veci, že na kongrese neboli zástupcovia z Čiech, Poľska, Maďarska, Ukrajiny, lebo sa ukázalo, že v podstate prežívame všetci rovnakú skúsenosť. V postsocialistických štátoch strednej a východnej Európy dochádza k úzkemu prepojeniu cirkvi a štátu a tieto vzťahy sa budujú aj na úkor ostatných skupín obyvateľstva. Diskusia na kongrese ukázala, že demokratizácia spoločnosti nevylučuje, ale naopak, predpokladá odluku cirkvi od štátu. Ukázalo to aj hodnotenie situácie v Európe. Marián Hillar z Inštitútu pre filozofické a sociálne štúdie z Texasu (USA) túto skutočnosť komentoval slovami: „Vôbec som netušil, že v Európskej únii to je také zložité. Bol som presvedčený že vzhľadom na francúzske, holandské a nemecké dejiny tu vzťah štátu a cirkvi nie je problém.“

Európska únia však nie je superštátom, ale úniou 25 suverénnych štátov, ktoré si upravujú vzťah náboženstva a cirkvi vlastnými vnútornými normami. Preto neexistuje jeden univerzálny model pre celú EÚ, ale v každom štáte je to ináč, podľa histórie a tradície každého štátu. Vo Francúzsku sú školy a štát oddelené od náboženstva a cirkvi, sú zo zákona sekulárne. V severnej Európe sú cirkvi štátne, ale štát podporuje aj organizácie svetských humanistov. V strednej a východ-

Delegáti spoločnosti Prometheus Rastislav Škoda a Roman Hradecký s generálnym tajomníkom IHEU Babu Goginenim

Autorka Tryntsje de Groot a prekladateľ Rastislav Škoda knižky pre etickú výchovu, ktorú na Slovensku vydalo vydavateľstvo Škoda

nej Európe však štát väčšinou uzatvára zmluvy a priamo podporuje len náboženské a cirkevné inštitúcie, svetskí humanisti a ich organizácie ako keby pre štát neexistovali. A Slovensko so svojou základnou zmluvou s Vatikánom sa akoby stávalo stredovekým kolieskom v súkolí Európskej únie. A aby to nebolo až také jednoduché, tak aj v Európe začína zohrávať významnú úlohu islam. Je jednoznačné, že musíme nájsť spôsob uplatňovať aj práva moslimov na slobodné vyznávanie ich viery. Asi je symbolické, že práve 7. júla vybuchli bomby v londýnskom metre. Vyhlásenie účastníkov kongresu IHEU jednoznačne smerovalo k odsúdeniu týchto nezmyselných útokov a tzv. islamistov, avšak varovalo pred paušálnym odsúdením islamu a jeho vyznavačov.

Tolerancia

Kongres pokračoval okrem priestorov UNESCA aj v priestoroch Sorbonskej univerzity v amfiteátri Richelieu, kde sme už spolu s R. Škodom skúšali tvrdosť lavíc, rovnako ako mnohí podstatne slávnejší predchodcovia, ktorí študovali na tejto univerzite. O čo tvrdšie boli lavice, o to väčšia bola tolerancia a vzájomné rešpektovanie sa všetkých delegátov. Prejavovalo sa to počas diskusie, formulovaní a schvaľovaní parížskej deklarácie IHEU. Samotné preorokovávanie deklarácie sa mi ako chlapcovi vychovanému na schôdzach zdalo príliš demokratické. Aj všetky príručky o efektívnom riadení považujú predloženie návrhu deklarácie, jeho pripomienkovanie a schvaľovanie v kolektíve tristo ľudí za nesystémové a nezmyselné. A to ešte v dvoch jazykových mutáciách, pričom o každej sa rokovalo samostatne! A napriek tomu všetkému kongresoví delegáti, vrátane nás dvoch, jednomyseľne 7. júla túto deklaráciu prijali. Aj toto ukázalo, že tolerancia, vzájomné rešpektovanie sa a úcta k názoru druhého je jediná cesta k dohode a k spolupráci.

Parížska deklarácia Medzinárodnej humanistickej a etickej únie (IHEU)

schválená 16. svetovým kongresom IHEU, Paríž, 5. – 7. 7. 2005

Šestnásty svetový kongres IHEU sa konal v Paríži v dňoch 5. až 7. júla 2005 na počesť storočného jubilea francúzskeho zákona o odluke cirkvi od štátu z 9. decembra 1905. Inšpirovaný dedičstvom severoamerickej revolúcie, prvým dodatkom k ústave Spojených štátov amerických (1791) a mexickou revolúciou francúzsky zákon bol výdobytkom v procese sekularizácie siahajúceho do obdobia osvietenstva a Francúzskej revolúcie, ktorý vložil osudy ľudí do ich vlastných rúk.

Na všetkých kontinentoch sveta humanisti po celé stáročia pracovali a pracujú v záujme víťazstva slobody svedomia. Sloboda svedomia je podstatným základom ľudskej emancipácie a nemožno ju oddeliť od zápasu za demokratické slobody: „Človek je meradlom všetkých vecí," povedal Protagoras pred tisíckami rokov v starobylom Grécku, v otčine pojmu občianstvo. V starobylej Indii tento princíp už 600 rokov pred naším letopočtom potvrdili aj starí Carvaci: „Etika je fenomén prírody. Je to spoločenský dohovor, nevyhnutnosť – nie božský príkaz. Vôbec nie je potrebné ovládať inštinkty a pocity. Tie sú príkazmi prírody. Cieľom života je žiť a šťastie je tou jedinou múdrosťou."

Podstatou ľudského bytia je vedomie človeka a sloboda používať ho. Nijaké hospodárske, náboženské či kultúrne obmedzenia nemajú legitímny základ na zakazovanie alebo obmedzovanie ľudskej slobody svedomia.

Sloboda svedomia nemôže existovať, ak spoločnosti sú ovládané náboženstvom. Sekularizmus je požiadavkou na rovnaké práva pre tých, ktorí sa hlásia k náboženstvu, ako aj pre tých, ktorí sa k náboženstvu nehlásia. Humanisti vždy podporovali skutky smerujúce k budovaniu sekularizmu v spoločnosti a príslušných inštitúcií tým, že tento princíp rovnosti požadovali rovnako pre veriacich i neveriacich.

Podľa IHEU a jej členských organizácií musí byť štát sekulárny, teda ani náboženský ani ateistický. Požadovať skutočnú demokratickú rovnosť medzi veriacimi a humanistami uznanú zákonom však neznamená, že členské organizácie IHEU akceptujú všetky filozofické názory. Nie sme povinní rešpektovať iracionálnosť, nech je jej pôvod akokoľvek starý. Skutočný humanizmus znamená rozkvet slobody svedomia a metódu slobodného skúmania.

Docielenie rovnakých práv pre všetkých je krokom smerujúcim k sekularizácii a k odluke náboženstva od štátu ako jej základného predpokladu. Záruky sekularizmu však nemôžu mať iba zákonný základ, ale musia mať ústavný základ, veď ako by sme dokázali zabezpečiť rovnakú slobodu svedomia pre všetkých bez ústavných záruk? Zákon, ktorý nemá ústavnú záruku, možno ľahko zrušiť jednoduchou zákonodarnou väčšinou. Toto je dôvod, prečo IHEU žiada, aby sa všade na svete uskutočnila odluka náboženstva od štátu. Jedine toto môže vrhať svetlo na ďalšiu cestu ľudí a národov sveta. Dejiny každého národa a každého štátu sú prirodzene odlišné. Sú štáty ako USA, kde štát je sekulárny, ale spoločnosť nie. Vo Francúzsku sú štát a školský systém na základe zákona z r. 1905 sekulárne a občania majú zaručenú skutočnú slobodu svedomia. Historický vývoj je mnohoraký, tak ako sú mnohoraké rôzne krajiny.

Podľa IHEU musí každá cesta viesť pre všetky národy a štáty k docieleniu odluky náboženstva od štátu. Každý sekulárny výdobytok sa musí uchovať, obhajovať a s týmto cieľom rozširovať. Šestnásty svetový kongres IHEU v Paríži sa preto rozhodol postaviť odluku náboženstva od štátu do stredobodu svojho medzinárodného úsilia. Šestnásty kongres IHEU, ktorý sa konal v sídle UNESCO a na parížskej sorbonskej univerzite Paríži predstavujúcej historické svedectvá zápasu o osvietenstvo ľudstva, rozhodol, že IHEU bude zápasiť za skutočnú odluku náboženstva od štátu na celom svete.

Humanizmus je prežívaná sloboda svedomia

A možno ešte jeden malý postreh. Dnes žijeme na Slovensku v spoločnosti, kde sa masovo a všetkými možnými prostriedkami uprednostňuje názor, že jediný správny druh človeka je „človek náboženský". To je jediná záruka morálneho a plnohodnotného človeka, rozvoja spoločnosti. Človek s iným názorom je pomaly nežiaducou úchylkou, niečím nesprávnym, nemorálnym. Tu sa však ukázalo, že byť nenáboženský cítiacim a mysliacim človekom, svetským humanistom, je prirodzené a normálne. Nie tolerované, ale rovnocenné. Že skutočný humanizmus je prežívaná sloboda svedomia a spôsob slobodnej voľby. To je možno ten najkrajší pocit, ktorý 16. kongres IHEU priniesol.

Roman Hradecký

Žena v zrkadle náboženstva

Napriek tomu, že kresťanské hnutie vzniklo ako odozva obyčajného ľudu utláčaného inými cirkvami, stalo sa nástrojom vládnucej moci. Cirkev vplýva na všetko. Na politiku, teda aj vojny, na organizácie, dokonca i na vedu. Nemálo vplývala aj na ponižovanie a utláčanie práve žien.

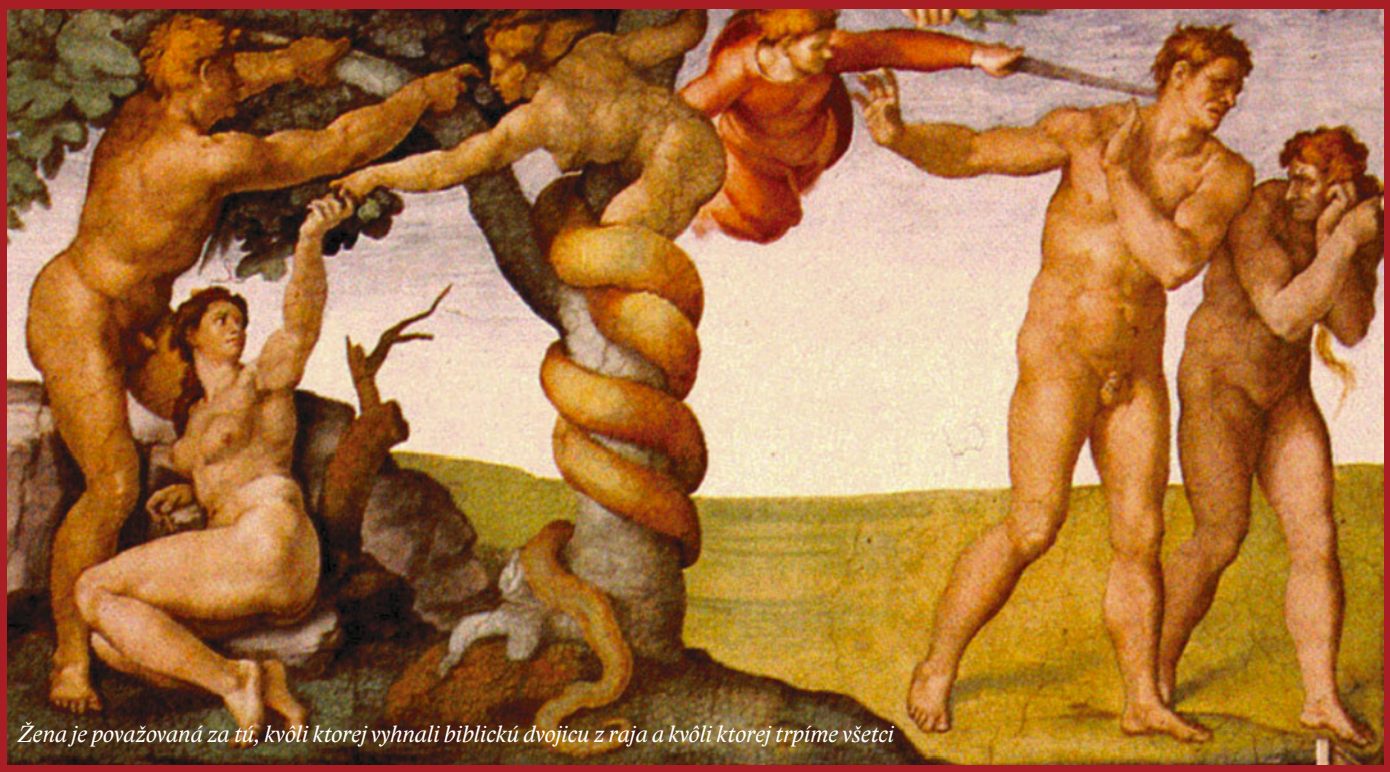

Žena je považovaná za tú, kvôli ktorej vyhnali biblickú dvojicu z raja a kvôli ktorej trpíme všetci

Tento vplyv sa stupňoval od raného kresťanstva v staroveku až po stredovek. Potom sa začali „putá“ postupne uvoľňovať. Ešte teraz sú však niektoré názory na ženu veľmi negatívne. Žena je považovaná za tú, kvôli ktorej vyhnali biblickú dvojicu z Raja a kvôli nej trpíme všetci. Je to „pokušiteľka“, „diablova ruka“, alebo „brána pekiel“. Mnohí ľudia si však neuvedomujú, že práve muži sa ňou nechávajú ovládať a prijímajú od nej to pokušenie!

Cirkev na ženu nevplývala len fyzicky, ale hlavne psychicky. Žena bola neustále ponižovaná, odsudzovaná celou spoločnosťou. Nemohla si ani vybrať iné náboženstvo, lebo kresťanstvo bolo doslova prikázaným náboženstom vo väčšine Európy. Keď uznávala nejaké iné náboženstvo verejne, alebo sa o tom niekto len dopočul, bola vyhlásená za kacírku, neskôr za bosorku.

Žena – nečlovek?

To, že podľa Biblie Eva zhrešila ako prvá a jej hriech bol vraj väčší akoAdamov, ovplyvňovalo život ženy v kresťanskej spoločnosti už v ranom kresťanstve. Napriek tomu, že Eva neodolala samotnému Satanovi, pokušiteľovi a Adam nedokázal odolať pokušeniu slabšej ženy, všetka vina sa zvaľuje na ňu. Táto predstava mala za následok kruté ponižovanie žien. Ženy mali byť podriadené svojim mužom, mali ich poslúchať, slúžiť im a dokonca ich nechať za seba rozmýšľať.

Cirkev bola dokonca na pochybách, či je žena vôbec človek. Dôvodom bola povesť o tom, ako vznikla, keďže bola vymodelovaná z Adamovho rebra, a nie z hliny, a dokonca jej Boh ani nevdýchol život. Nakoniec to vyriešil ekumenický koncil v roku 585 v Macone, keď s rozdielom jedného hlasu vyhrala skutočnosť, že žena je človek. Napriek tomu žena nesmela zasahovať do cirkevného ani spoločenského diania a bola považovaná za menejcennú.

Sex ako biologická potreba bol popieraný kvôli ideálu asketizmu, bezmužstva a bezženstva. Sex bol vyhlásený za diablovo pokušenie, ktorého nástrojom bola žena. Až skutočnosť, že klesal počet otrokov, spôsobila, že štát začal podporovať rodenie detí. Partneri sa však museli predtým zobrať, aby nezosmilnili. Za takéhoto stavu cirkev musela cirkev svoj postoj zmierniť a „manželstvo trpieť ako nutné zlo“. Ani monogamia nebola v ranom kresťanstve prikázaná. V starom zákone sú dokonca známe aj polygamné manželstvá, ideálom však bola monogamia. Za úplný ideál bol však považovaný asketizmus.

Prostitúcia – výnosný obchod pre cirkvi

Život ženy v neskoršom kresťanstve poznačil kňazský celibát. Celibát pre kňazov bol zavedený až v rozvinutom stredoveku kvôli ekonomickým a mocenským záujmom. Kňazské manželstvá po prvýkrát zakázal pápež Gregorom VII. v 11. storočí. Tento zákaz však nebol dodržiavaný, preto na IX. ekumenickom koncile v roku 1123 znovu zakázali ženenie duchovných. Ani tento zákaz nebrali všetci vážne, preto bol pápež Kalix II. nútený o šesť rokov neskôr v Remeši vyhlásiť všetky kňazské manželstvá za neplatné. Bolo to kvôli majetku, aby mohla dediť len cirkev, a nie legitímne deti. Druhým dôvodom bolo, že cirkev tak mohla mať nad nimi väčšiu moc a upevňovala disciplínu a závislosť na nej. Dobrovoľný sľub „cudnosti“ mali spočiatku

skladať len mnísi, neskôr však cirkev začala vyhlasovať tento sľub za najväčšiu cnosť a prednosť duchovných, lebo nemali nič do činenia s „hriešnym ženským telom“. Týmto kňazským celibátom bola ešte viac narušená prirodzená rovnováha pohlaví. Aj keď sa kňazi ešte mohli ženiť, bolo málo mužov na ženenie, čo bolo zapríčinené celibátom mníchov, a tým, že muži zomierali vo vojnách. Kvôli celibátu mužov sa slobodné nezaopatrené ženy čoraz viac dávali na prostitúciu, žobranie, alebo vstupovali do kláštorov. V ranom kresťanstve bola dokonca aj prostitúcia chápaná ako nevyhnutné zlo, podobne ako manželstvo. Tak to pokračovalo aj v stredoveku. Nevestince neboli zakazované preto, aby muži nezvádzali počestné panny. Medzi klientelu dokonca často patrili aj mnísi a kňazi. Veď práve kurtizány a hétery, väčšinou najvzdelanejšie ženy v renesančnej spoločnosti, mali vyhradené v kostole tie najlepšie miesta a tešili sa všeobecnej vážnosti. V roku 1490 až 10 percent obyvateľov Ríma boli kurtizány. Cirkev na prostitúcii dokonca zarábala. Pápež Sixtus IV. uvalil na prostitútky a kurtizány daň, ktorá prinášala ročne do cirkevnej pokladnice až dvadsaťtisíc dukátov. Na prostitúcii nezarábala len cirkev ako celok, zarábali na nej aj jednotlivci. Spolu s prostitúciou sa rozvíjalo aj kupliarstvo. A kupliari boli neraz aj mnísi.

V nevestinci, nemecká drevorezba (15. stor.)

Ďalšia možnosť pre nezaopatrené ženy bol odchod do kláštorov. Tie v tom čase nahrádzali starobince, sirotince, ale aj nemocnice. V niektorých kláštoroch boli aj základné školy, veď mnohé mníšky pochádzali z dobrých rodín a mali dobré vzdelanie. Mali výnimočne vysoké vzdelanie, boli dokonca emancipované, nezávislé od mužov a ich nadvlády. Cirkev neskôr prišla na zaujímavý spôsob ako potlačiť prostitúciu. Začala spájať kláštory s akýmisi polepšovňami pre prostitútky, ktoré bývali v domoch pri kláštoroch. Nemuseli, samozrejme, skladať sľub chudoby a čistoty, museli však dodržiavať kláštornú disciplínu. V roku 1198 pápež Inocent III. dokonca doporučil kresťanom zachraňovať bývalé prostitútky tým, že sa s nimi oženia. Kláštor sa im pri vydaji postaral ešte aj o výbavu.

Manželstvo podľa cirkvi

Napriek tomu, že cirkev odsudzovala manželstvo, v roku 1140 boli v Graciánovom dekréte cirkevného práva rozpracované zásady cirkevného manželstva. Toto právo podrobne popisovalo všetky pojmy, ktoré patria do manželského života, vrátane zásnub i rozluky. Už na konci 12. storočia boli zavedené aj povinné a záväzné zásnuby. Toto zasnúbenie síce bolo možné zrušiť, ale žena si neskôr ťažšie hľadala ženícha. Od roku 1215 boli povinné „ohlášky“, ktoré mali poukázať na možné komplikácie a prekážky. Najzávažnejšie prekážky manželstva sa odvodzovali od božského práva a patrili sem: jestvujúce manželstvo s inou osobou, impotencia, nedospelosť, príbuzenský vzťah v prvej línii. Ostatné manželské prekážky si cirkev vytvárala sama podľa potreby a uváženia s tým, že zároveň umožňovala dišpenzácie (odpustenie prekážok), za ktoré si dala zaplatiť. Niektoré z týchto prekážok boli naozaj nezmyselné. Napríklad švagor si nesmel zobrať švagrinú. Zmyslom takýchto prekážok bolo, samozrejme, obohacovanie cirkvi prostredníctvom dišpenzácií. Niektoré tieto prekážky diskriminovali ženy, prekážkou totiž mohol byť aj „prezretý vek“ (nad 25 rokov), nedostatok vena či chudoba vdovy.

Upaľovanie „bosoriek“ v grófstve Rheinstein (1525)

Ako je všetkým známe, cirkev bojovala proti všetkým pohanským prežitkom a zvykom. Bojovala aj proti právu prvej noci, ktorého vykonávateľom sa nakoniec stali feudálni páni a cirkevná vrchnosť. Defloračná krv mala pre staré národy súvis s duchmi. Toto právo pôvodne znamenalo magický očistný úkon, pôvodne vykonávaný mágom. Cirkev zaviedla náhradu za právo prvej noci, čo bolo vykúpenie poplatkami. Tieto poplatky sa nazývali aj „hanebný groš“ alebo „panenská daň“, ktorými si ženích vykúpil právo „prvej noci“ pre seba. Systém týchto poplatkov sa udržal do hlbokého stredoveku.

Potláčanie sexuality zo strany cirkvi prinieslo do života práve cudzoložstvo. Cudzoložstvo, spolu s postojom cirkvi i celej spoločnosti, že žena je majetkom muža, prispelo k ďalšiemu poniżovaniu žien. Muži vymysleli pre svoje manželky pásy cudnosti, kožené alebo kovové pásy (dokonca na kľúč), uzatvárajúce prístup ku genitáliám ženy. Cudzoložstvo ženy bolo trestané rôzne, od vyhnania až po zabitie. Niekedy bola nevera manželke prepáčená, nie však kvôli jej, ale kvôli mužovej cti bolo lepšie, keď sa o nevere nikto nedozvedel. Nevera muža bola tiež zatracovaná, ale iba teoreticky. Potrestaná bola iba vo veľmi malom množstve prípadov, a nie tak kruto ako u žien.

Rozličné typy pásov cudnosti

Ďalšia honba na čarodejnice

Novovek priniesol do života ženy aj „svetlo“. Najmä obdobie renesancie a reformácie. V období renesancie sa zrodili nové ideály. Ideály krásy a ženskosti, radosti, zmyselnosti. Preorientovala sa pozornosť zo sveta posmrtného na tento svet. Vďaka tomuto postoju sa zmenil aj pohľad cirkvi na nečistotu telesnosti a pohlavnosti a vylepšil sa aj vzťah k žene. Potlačil aj pohľad na prvotný hriech, dokonca sa to dostalo aj ďalej. Renesancia tak so sebou priniesla zvyk požehnávať manželskú posteľ a povinnosť uskutočniť prvú súlož spečaťujúcu manželstvo verejne. Kňaz dával manželskej posteli požehnanie podobne ako jarinám a oziminám.

Je zaujímavé, že na začiatku novoveku, v dobe renesancie, objavov, vedy a umenia, pokračovalo stredoveké prenasledovanie čarodejníc. Cirkev sa určite cítila ohrozená a chcela znova nadobudnúť svoju moc, využívajúc pri tom ľudskú agresivitu.

Tak, ako bol na začiatku kresťanstva prebytok žien, na konci inkvizičného honu na čarodejnice bolo žien nedostatok. Naháňači „bosoriek“ nezriedka vyhlásili za čarodejnice a umučili k smrti ženy z celej osady alebo dediny. Napríklad v protestantskej štrasburskej diecéze dali za dvadsať rokov (1615 – 1635) umučiť a upáliť šesťtisíc „čarodejníc“. V Lipsku pôsobil istý profesor práva Benedikt Carpzow, ktorý sám má na svedomí najmenej dvadsaťtisíc rozsudkov smrti nad „čarodejnicami“. V Quendlinburgu upálili v jednom dni stotridsaťtri „bosoriek“, v Ženeve za tri mesiace päťsto, vo Wurzburgu deväťsto, v Bambergu šesťsto... v Sliezskom mestečku Zuckmauteli upálili v roku 1651 stodva nevinných ľudí, najmä žien. Medzi odsúdenými bolo i šesťročné, a dokonca i ročné dieťa! Dôvod? Splodil ich vraj diabol.

Poslednú ženu popravili ako bosorku sťatím roku 1789. Bola ňou bezprízorná slúžka, ktorá naposledy slúžila vo švajčiarskom Glaruse a volala sa Anna Goldiová

Zmena postoja k ženám

Postoj k žene sa zmenil v kapitalistickom svete. Žena bola vtedy chápaná ako pracovná sila. Blížila sa emancipácia ženy, ktorú spôsobil práve rozvoj vedy a techniky v 19. storočí. Civilné manželské a rodinné právo bolo dokonca povýšené nad cirkevné. Prvé pokusy o presadenie civilného sobáša nad cirkevný, alebo aspoň jeho zrovnoprávnenie, boli v roku 1580 v Holandsku. Väčšiu odluku od cirkvi mala na svedomí až Veľká francúzska buržoázna revolúcia v roku 1789. Anglicko povolilo rozluku a civilný sobáš už v roku 1857, Rakúsko už v roku 1855. Cirkev ostro protestovala, chcela obrátiť chod času a vrátiť sa do stredoveku. Roku 1864 pápež Pius IX. vydal Syllabus Errorum, ktorým uvrhol všetkých katolíkov uznávajúcich manželský civilný zákonník do kliatby. Cirkev urobila dokonca aj také kroky, ako nepovolenie cirkevného pohrebu manželom, ktorí mali civilný sobáš.

Alena Faragulová

Spracované podľa stredoškolskej odbornej práce „Vplyv rímskokatolíckej cirkvi na život ženy“

Humanistic manifest 20

Pokračovanie z čísla 3/2005

II. Vyhliadky do lepšej budúcnosti

Obrovské množstvo obyvateľov sveta sa zatiaľ neteší z plodov nadbytku. Naďalej živoria v biede a chorobách, a to najmä v nerozvinutých štátoch, v Ázii, Afrike a Strednej a Južnej Amerike. Milióny detí a dospelých žijú na úrovni existenčného minima s nedostatočnou stravou, v zlých hygienických podmienkach a sužujú ich choroby. Takýto osud však postihuje mnoho jednotlivcov aj v tzv. blahobytných spoločnostiach.

V mnohých častiach sveta populácia rastie s prírastkom 3 % ročne. V roku 1900 bolo na svete asi 1,7 miliardy obyvateľov. V roku 2000 to bude viac ako 6 miliárd. A ak bude dnešný demografický trend pokračovať, za pol storočia pribudnú ďalšie 3 miliardy.

Ak bude počet ľudí takto rásť, povedie to k drastickému úbytku ornej pôdy pre obilniny; okolo roku 2050 to môže byť v niektorých štátoch len štvrtina akra na osobu (v Indii, Pakistane, Etiópii, Nigérii a Iráne). Zdroje vody na zavlažovanie sú už dnes na mnohých miestach preťažené a výnosy obilnín sa tam znižujú. Svetové rieky vysychajú – vrátane Nílu, rieky Colorado v USA a Žltej rieky v Číne.

Paralelne s rastom ľudskej populácie a zrýchľovaním industrializácie boli dažďové pralesy a lesnaté oblasti devastované. Predpokladá sa, že Zem ročne stráca 2 % lesných porastov. Tak to bude pokračovať, kým sa neprijmú nápravné opatrenia.

Je pravdepodobné, že globálne otepľovanie je na postupe. Čiastočne ho zapríčiňuje ničenie lesov v chudobných oblastiach, čiastočne atmosférické emisie kysličníka uhličitého v bohatých štátoch, ktoré pokračujú v plytvaní prírodnými zdrojmi. V Spojených štátoch amerických a v Európe sa spotrebuje a znečistí na osobu 40 – 60-krát viac ako v rozvojových krajinách. Masovú spotrebu tovarov spojenú s obrovským množstvom odpadu často podnecujú obchodné spoločnosti zamerané len na rast zisku s nepatrným záujmom o ekologický dopad.

Bohatstvo druhov sústavne upadá a veľa foriem rastlinného a živočíšneho života už vymrelo. V súčasnosti dochádza pravdepodobne k najmasívnejšej záhube druhov od obdobia dinosaurov pred 65 miliónmi rokov.

Vlády mnohých štátov stoja pred obrovskými ekonomickými problémami v súvislosti s rastom počtu obyvateľstva veľkomiest následkom sťahovania ľudí z dedín; väčšina z nich nenachádza zamestnanie a prežíva v najväčšej biede.

Nezamestnanosť sa stáva vážnym problémom aj v bohatých európskych krajinách, ktoré nie sú schopné absorbovať dorastajúcu mládež, prebudovať tradičné technológie, zachovať ľuďom zamestnanie alebo nájsť im prácu.

V celej sérii medzinárodných konferencií sa dosiahli ďalekosiahle dohody o vážnych medzinárodných sociálnych a environmentálnych problémoch ľudstva, ale vlády zlyhávajú pri dodržiavaní sľúbených opatrení; len veľmi málo bohatých štátov skutočne pomáha chudobným štátom a v mnohých krajinách sa zabúda aj na vlastných chudobných a okrajové vrstvy spoločnosti.

V mnohých štátoch je demokracia buď slabá alebo vôbec neexistuje. Slobodná tlač má príliš často náhubok a voľby sa falšujú.

Vo väčšine štátov sveta sa ešte nepodarilo zabezpečiť pre ženy rovnaké práva ako pre mužov.

Mnohé z bývalých koloniálnych oblastí prežívajú obdobie hospodárskeho úpadku.

Niektoré choroby, ktoré sa považovali za vyhubené, napr. tuberkulóza a malária, sú na postupe a nová nákaza HIV/AIDS sa v rozvojových krajinách nekontrolovane šíri.

Hoci svet už nie je rozdelený na záujmové oblasti dvoch veľmocí, ľudstvo má naďalej možnosť privolať svoj zánik. Fanatickí teroristi, zločinecké štáty, a dokonca aj niektoré mocné štáty sveta môžu nepredvídane spustiť apokalyptické udalosti použitím zbraní hromadného ničenia.

Dôvera určitých kruhov, že voľný trh vylieči všetky sociálne problémy, ostáva len vierou. Vo väčšine štátov sveta ostáva nevyriešený problém, ako zosúladiť predpoklady voľného trhu s požiadavkami spravodlivého sociálneho programu, vrátane pomoci slabým a znevýhodneným. Sme presvedčení, že sú to všetko veľmi závažné problémy a že je nevyhnutné hľadať cesty, ako ich vyriešiť. Nazdávame sa, že je to možné len pri použití kritického myslenia a v spolupráci všetkých zúčastnených. Ľudstvo bolo aj v minulosti vystavené vážnym výzvam a zvládlo ich, dokonca s triumfom. Problémy na obzore pred nami asi nie sú väčšie ako tie, ktorým čelili naši predkovia. Vo svete existujú aj nepoznané nebezpečné tendencie. Osobitne upozorňujeme na protivedecké a protimoderne zamerané myšlienkové prúdy, vynáranie sa hlasných fundamentalistických názorov, pretrvávanie náboženskej bigotnosti a neznášanlivosti, či už sú náboženského, politického alebo etnického pôvodu. Tieto sily sa v mnohých častiach sveta stavajú proti spravodlivému riešeniu sociálnych problémov a zlepšeniu ľudského údelu.

Pretrvávanie tradičných myšlienkových postojov posmeľuje často nerealistické, únikové a tomuto svetu vzdialené prístupy k riešeniu sociálnych problémov. Šíri sa neúcta k vede a nadmieru sa bránia archaické sociálne inštitúcie.

Početné náboženské a politické skupiny zavrhujú antikoncepciu a podporu programov na zníženie plodnosti a stabilizáciu počtu obyvateľstva. Výsledkom toho je všade brzdenie hospodárskeho rozvoja a odstraňovania chudoby.

Mnohé z týchto síl sa stavajú aj proti

cký 000

oslobodzovaniu žien a udržujú ich v podriadenosti mužom.

Svet je svedkom trpkých etnických konfliktov a intenzívnych národnostných rivalít. O náboženských rozmeroch tohto súperenia sa takmer vôbec nehovorí: v Juhoslávii medzi srbskými ortodoxnými kresťanmi, chorvátskymi katolíkmi a moslimami (v Bosne a Kosove); v Izraeli a Palestíne medzi ortodoxnými Židmi a moslimami; v Severnom Írsku medzi protestantmi a katolíkmi; v Sri Lanke medzi hinduistickými Tamilmi a budhistickými Singalmi; v Pandžábe a Kašmíre medzi hindmi, moslimami a sikhmi; vo Východnom Timore medzi kresťanmi a moslimami.

Svet zaplavuje rastúci terorizmus a dochádza ku genocídam, pričasto vyvolaným etnickým nacionalizmom alebo náboženským šovinizmom.

Multikulturalizmus hlása toleranciu medzi rozličnými etnickými a kultúrnymi tradíciami, uznávajúc ich právo na existenciu. Vidíme však rozpad spoločností a vznášanie požiadaviek na separáciu a izoláciu dosť ironicky práve v čase, keď nacistická rasistická doktrína a rovnako odpudivý aparteid v Afrike boli úspešne prekonané. Neznášanlivosť viedla k etnickým čistkám a iným hrozivým prejavom rasovej nenávisti.

V niektorých západných štátoch sa rozvinula tzv. postmodernistická ideológia, ktorá neuznáva objektívnosť vedy, odmieta využívanie moderných technológií a útočí na ľudské práva a demokraciu. Niektoré formy postmodernizmu sa blížia k defetizmu: v najlepšom prípade nemajú nijaký program na riešenie svetových problémov; v najhoršom prípade tvrdia, že riešenia nie sú možné alebo dosiahnuteľné. Výsledky takejto literárnej filozofie sú kontraproduktívne až nihilistické. Toto všetko považujeme za veľký omyl, pretože veda poskytuje dostatok objektívnych štandardov na posúdenie pravdivosti svojich tvrdení. Veda hovorí medzinárodným jazykom k všetkým ženám a mužom bez ohľadu na ich kultúrne pozadie. Sme presvedčení, že je potrebné predložiť novú víziu zajtrajška. Vlády jednotlivých štátov, vodcovia strán a hnutí musia zanechať krátkodobé opatrenia a podporovať ďalekosiahle plánovanie. Vedúce osobnosti zvyknú nedbať na dobré rady vedcov a humanistov a svoje činy zameriavajú na výhru v najbližších voľbách alebo na ekonomické výsledky najbližšieho štvrťroka. Centrálne vlády nesmú dbať len na bezprostredné ekonomické alebo politické ciele; musia mať na zreteli v prvom rade potreby celej planéty a budúcnosť celého ľudstva.

Planetárny humanizmus predkladá dlhodobé ciele. To je hlavný rozdiel medzi ním a predmodernou, najmä nábožensky prifarbenou morálkou. Humanizmus načrtáva nové odvážne obrazy budúcnosti a plodí dôveru v schopnosti ľudskej rasy vyriešiť problémy racionálnymi prostriedkami a optimistickým postojom. Osvietenstvo osemnásteho storočia, ktoré inšpirovalo aj tento manifest, má isté nedostatky dané dobou jeho vzniku. Jeho názor, že rozum je absolútny, a nielen orientačný a omylný nástroj ľudského úsilia, bol prekonaný. No jeho presvedčenie, že veda, rozum, demokracia, výchova a humanistické hodnoty podporujú pokrok, nás stále oduševňuje. Predkladaný celoplanetárny humanizmus tohto manifestu je vo svojich vyhliadkach post-postmoderný. Buduje na najlepších hodnotách moderny, ale prekračuje negativizmus postmodernizmu a prichádzajúci informačný vek víta so všetkým, čo tento prináša pre budúcnosť ľudstva.

III. Vedecký naturalizmus

Hlavným znakom humanizmu na súčasnej svetovej scéne je to, že sa hlási k vedeckému naturalizmu. Dnes je väčšina bežných uznávaných svetonázorov duchovnej, mystickej alebo teologickej povahy. Korene majú v starodávnych kočovných a poľnohospodárskych spoločnostiach, nie v kultúre modernej priemyselnej, resp. postindustriálnej globálnej informačnej éry, ktorá prichádza. Vedecký naturalizmus dáva ľudstvu možnosť vytvoriť si ucelený obraz sveta zbaveného metafyzického alebo teologického zafarbenia a založeného len na vede.

Po prvé, vedecký naturalizmus podlieha radu metodologických zásad. Metodologicky naturalizmus predpokladá, že všetky hypotézy a teórie sa budú experimentálne overovať vo vzťahu k prirodzeným príčinám a faktom. Považuje za neprípustné zavádzať do hry tajomné príčiny alebo nadprirodzené vysvetlenia. Metódy vedy nie sú úplne spoľahlivé a nezabezpečujú nám nemenné absolútne pravdy; sú to však najspoľahlivejšie metódy na rozšírenie našich znalostí a riešenie problémov ľudstva. Už v minulosti mali na premeny svetovej civilizácie silný účinok. Užitočnosť vied uznávajú dnes široké vrstvy spoločnosti; vedia, že vedy majú pozitívne dôsledky pre každodenný život. Nanešťastie sa vedecké metódy využívajú len v úzkom okruhu veľmi osobitých činností a o širších dopadoch vedy na naše názory sa vždy nevie. Humanisti zastávajú názor, že vedecké metódy musia nájsť svoj domov vo všetkých odvetviach ľudského snaženia a že vedecký výskum neslobodno obmedzovať, ak, samozrejme, nezasahuje do osobných práv jednotlivca. Pokusy o obmedzenie slobodného bádania z morálnych, ideologických, politických alebo náboženských dôvodov neboli v minulosti zriedkavé, ale vždy sa skončili neúspechom. Osožnosť výsledkov vedeckých objavov nemožno podceňovať.

Po druhé, pravdepodobnosť, že veda prispeje k rozšíreniu nášho poznania prírody a ľudského správania, je nesmierna. Vedecký naturalizmus predstavuje kozmický výhľad založený na preverených hypotézach a teóriách. Pri chápaní skutočnosti nestavia primárne na náboženstve, poézii, literatúre alebo umení - hoci aj toto sú dôležité prejavy ľudských záujmov. Vedecký naturalista sa pridŕža určitej formy nereduktívneho materializmu; prírodné javy a udalosti vysvetľuje ich vzťahom k materiálnym príčinám a táto forma naturalizmu zachováva miesto pre pluralistický vesmír. Hoci príroda je v podstate fyzikálno-chemická, javy a predmety sa manifestujú na mnohých úrovniach pozorovania: ako subatomárne častice, atómy a molekuly, ako gény a bunky, ako organizmy, kvety, rastliny a živočíchy, ako psychologické vnímanie a poznanie, ako sociálne a kultúrne ustanovizne, ako planéty, hviezdy a galaxie. To si vyžaduje kontextuálne vysvetlenia vychádzajúce z prírodných, biologických a myšlienkových oblastí hľadania. Nijako sa tým nezapiera potreba brať ohľad na rozličné morálne, estetické a iné kultúrne prejavy ľudskej skúsenosti.

Po tretie, naturalisti zastávajú názor, že vedecké dôkazy sú pre duchovnú interpretáciu skutočnosti a vyžadovanie tajomných príčin absolútne nedostatočné. Klasické transcendentalistické doktríny vyjadrujú vášnivú existenčnú túžbu ľudských bytostí prekonať smrť. Vedecká teória o evolúcii však podáva jednoduchší výklad vzniku života, ktorý je založený na dôkazoch z celého radu vedeckých disciplín. Vyhlasujeme nesúhlas s tými niekoľkými vedcami, ktorí vysvetľujú prírodné javy nadprirodzenými príčinami, často za potlesku masmédií. Ani súčasný stav modernej kozmológie, ani teória prírodného výberu neprinášajú ani najmenší dôkaz o existencii inteligentného návrhára, čo je len figový list viery, zakrývajúci empirický dôkaz. Myslíme si, že je na čase, aby ľudstvo pochopilo svoju dospelosť - aby zanechalo magické myslenie a vytváranie mýtov, čo je len náhrada za preverené poznanie prírody.

(Pokračovanie v ďalšom čísle)

Humanist Manifesto 2000. Free Inquiry Fall 1999; slovenský preklad bol prvýkrát publikovaný v časopise Zošity humanistov, roč. 1999, č. 11, s. 3 a nasl.

Sme jediným združením sekulárnych humanistov v SR

Rozprávame sa s predsedom Bratislavského klubu Spoločnosti Prometheus

Patril medzi prvú stovku členov Spoločnosti Prometheus v roku 1990. Okolo polovica z nich bola z hlavného mesta, a tak založili prvý mestský klub. Na jeho čele stojí od začiatku. *Ľudovít Ludha* je zároveň podpredsedom Ústrednej rady Spoločnosti, preto sme mu položili niekoľko otázok o práci klubu, ale aj o celkovej činnosti Spoločnosti Prometheus.

Bratislavský klub Spoločnosti Prometheus pracuje už vyše 14 rokov. Koľko členov má dnes a aká je hlavná náplň jeho činnosti?

→ V súčasnosti má náš klub 111 členov, pričom stovku sme prekročili na jar tohto roku. Základnými cieľmi klubu, tak ako aj Spoločnosti Prometheus celkovo, je hlásanie a presadzovanie slobody myslenia, svedomia, presvedčenia a vyznania, presadzovanie humanizmu a princípu tolerantnosti i vzájomnej úcty medzi občanmi s materialistickým svetonázorom a nábožensky veriacimi ľuďmi. Ďalej je to šírenie vedeckých poznatkov o prírode, spoločnosti a človeku na základe svetského humanizmu a etiky, ochrana záujmov občanov nenáboženského presvedčenia a zabraňovanie ich diskriminácii, i účasť na výchovno-vzdelávacom a kultúrno-osvetovom pôsobení. Usilujeme sa to robiť najmä v rámci našich klubových besied, ale aj výzvami a listami kompetentným štátnym a ústavným činiteľom, ktorí majú riešiť dané otázky.

Môžete to upresniť? O čom hovoríte na klubových stretnutiach, ako často bývajú?

→ Mimo leta sa stretávame raz za dva mesiace. Besedy sú na rôzne témy, ktoré vychádzajú z poslania Spoločnosti a sú previazané s aktuálnou situáciou na Slovensku alebo sú spojené s dôležitými výročiami. Tak napríklad v minulom roku sme mali besedu o lekárskej etike s naším členom, spisovateľom MUDr. Antonom Rákayom. Hovorili sme o posilnení postavenia žien vo svete, o význame a mieste občianskych obradov v spoločnosti, o postavení nenábožensky založených občanov a ich organizovaní sa v podmienkach EÚ, ako aj o význame diela a odkaze humanistu - poeta Laca Novomeského, ktorého sté výročia narodenia sme si pripomenuli koncom minulého roku. Tohto roku sme zase diskutovali o veľkom humanistovi, bojovníkovi za ľudské práva v 18. storočí Voltairovi pri príležitosti vydania knihy nášho člena prof. Ladislava Hubenáka, či o humanistickom hnutí vo svete. Pripomíname si aj dôležité historické udalosti, ako 60. výročie SNP a konca druhej svetovej vojny.

Spomínali ste aj vyjadrenia k aktuálnym otázkam. Na koho a s čím ste sa obrátili?

→ Spomeniem aspoň list poslancom NR SR, v ktorom sme ich žiadali o dodržiavanie článku 1 Ústavy a vyzvali, aby nehlasovali za zmluvu medzi SR a Svätou stolicou, a aby pri hlasovaní o texte európskej ústavnej zmluvy nepodporili zmienku o Bohu a kresťanských koreňoch v preambule ústavy. Vyhlásenia k týmto témam, ale aj záporné stanoviská k návrhu zákazu vykonávania interrupcií či k prijatiu zmluvy o výhradách svedomia sme zaslali aj do tlačových agentúr a ďalších masmédií. Na médiá sme sa zároveň obrátili s požiadavkou, aby vyčelenili väčší priestor nenábožensky založeným občanom. Odpovedí sa nám však väčšinou nedosatalo.

Spolupracujete aj s inými organizáciami?

→ Áno, a to v rôznych formách. Úzko spolupracujeme najmä so Slovenským zväzom protifašistických bojovníkom, spoluorganizujeme akcie, prípadne konzultujeme spoločné postupy – tak to bolo s organizáciou Ľudia proti rasizmu. Ale spolupracujeme napríklad aj s Francúzskym inštitútom v Bratislave, kde sa mnohí naši členovia zúčastňujú na podujatiach inštitútu. Najmä tých, ktorých náplň je blízka cieľom našej činnosti. Veríme, že v budúcnosti sa tieto kontakty rozšíria aj na spoluorganizáciu nejakej akcie. Myslíme si, že by to mohlo byť napríklad pri príležitosti stého výročia odluky cirkvi od štátu vo Francúzsku.

Ľudovít Ludha (vpravo) so spisovateľom MUDr. Antonom Rákayom na klubovej besede

Čo považujete za najväčší úspech klubu?

→ Hoci sa to možno bude zdať čudné, ale asi je to samotné udržanie existencie klubu, pravidelné akcie a v poslednom čase aj rozširovanie a omladzovanie členskej základne, čo sa prejavuje aj na vyššej účasti členov na besedách. Je dôležité uvedomiť si, že celé roky pracujeme len na dobrovoľníckej báze v neľahkých materiálnych podmienkach – len z neveľkého členského a v atmosfére, keď sa na Slovensku zväčšuje tlak cirkvi. Pritom sme jedinou organizáciou s týmto zameraním v SR.

To sa už dostávame k postaveniu Spoločnosti Prometheus na Slovensku celkovo. Ako ju hodnotíte a ako sa na ňu pozeráte z pozície podpredsedu ústrednej rady zodpovedného za styk s členskou základňou?

→ Keďže Spoločnosť Prometheus je na Slovensku jedinou organizáciou svojho druhu, sme vlastne akýmsi hovorcom veľkej skupiny nenábožensky orientovaných občanov SR. Usilujeme sa presadzovať ich kultúrne a spoločenské potreby. Som rád, že za posledné dva roky nastal kvalitatívny zlom v našej práci, a to najmä vďaka tomu, že nám jednotlivci i firmy venovali dvojpercentnú daň, čím sa zlepšili materiálne podmienky pre našu činnosť. V spolupráci s vydavateľstvom Eko-konzult vydávame publikácie, ktoré hovoria o našich cieľoch a šíria myšlienky, ktoré, žiaľ, inde nemajú priestor. Vo veľkej miere nám v tomto pomáha aj dvojmesačník Prometheus. Dobrú spoluprácu máme aj so zahraničím, najmä s českou Voľnou myšlienkou, ale aj ďalšími okolitými štátmi a medzinárodnými organizáciami. Najmä tie neostávajú ľahostajné voči problémom sekulárnych humanistov v SR. Sme radi, že ak už sa našimi podnetmi na dodržiavanie článku 1 Ústavy SR na náš podnet nezaoberajú centrálne inštitúcie SR, musia tak robiť aspoň na apel europoslancov.

Veľmi ma teší, že sa rozširuje naša členská základňa. Už teraz môžeme konštatovať zlepšenie ich kontaktov s ústredím i aktivizáciu viacerých z nich. Zatiaľ máme na Slovensku deväť klubov, usilujeme sa však o zakladanie ďalších. Verím, že onedlho budeme môcť privítať na našej ústrednej rade predsedov nových klubov. A potom hoci aj zo Spravodaja i časopisu našej Spoločnosti sa bude môcť širšia verejnosť dozvedieť o ich nových aktivitách a úspechoch.

Zhovárala sa ***Miloslava Necpalová***

Zajtrajšok neexistuje

Jedna z najväčších zmien v politike, akú som zažil, je skutočnosť, že klamlivé veci už nie sú len okrajové. Z periférie sa dostali priamo do sídla moci – do Oválnej pracovne a do Kongresu. Po prvýkrát v našej histórie majú ideológia a teológia vo Washingtone monopol moci.

Takmer štvrtina Američanov si myslí, že Biblia predpovedala teroristické útoky na newyorské dvojičky.

Teológia trvá na tvrdeniach, ktoré nemožno dokázať. Ideológovia sa pevne pridržiavajú svojho svetonázoru napriek tomu, že mu odporuje to, čo je vo všeobecne akceptované ako fakt. Keď sa ideológia a teológia spoja, ich výsledky nemusia byť vždy zlé, sú však vždy zaslepené. A existuje tu jedno riziko: voliči i politici zabúdajúci na fakty.

Spomínate si na Jamesa Watta, prvého ministra vnútra za prezidenta Reagana? Môj obľúbený internetový časopis o životnom prostredí *Grist* nedávno pripomenul, ako James Watt raz na pôde Kongresu USA tvrdil, že ochrana prírodných nie je vo svetle blížiaceho sa návratu Ježiša Krista dôležitá. Vyhlásil: „Keď padne posledný strom, vráti sa Kristus."

Bizarná viera v proroctvá

Politické elity sa poriadne zabavili. Zástupcovia médií nevedeli, o čom hovorí. James Watt to však myslel vážne. On a jemu podobní veria, že Biblia je úplne pravdivá. Dnes predstavujú takmer tretinu amerických voličov. V posledných voľbách išlo k volebným urnám sedem miliónov dobrých a slušných občanov veriacich v index vytrženia (prorocký rýchlomer aktivity do konca sveta, nájdete ho na www.raptureready.com/rap2.html). Zadajte si toto heslo do internetového prehliadača a zistíte, že najpredávanejšou knihou v Amerike v súčasnosti je dvanásť dielov knihy *Left Behind (Tí, čo zostali vzadu)*, ktorú napísal kresťanský fundamentalista a zástanca náboženskej pravice Timothy LaHaye. Títo skutoční veriaci sa hlásia k fantastickej teológii zosnovanej v 19. storočí niekoľkými imigrantskými kazateľmi, ktorí si vybrali rôzne pasáže z Biblie a pretkali ich rozprávaním, ktoré rozprúdilo predstavivosť miliónov Američanov.

Príbeh je jednoduchý, miestami až bizarný: keď Izrael raz okupoval zbytok „biblických území", napadli ho légie Antikrista a v údolí Armagedonu odviedli posledný rozhodujúci boj. Keďže Židia, ktorí nekonvertovali, sú upaľovaní, Mesiáš sa im odplatí večným vytržením. Skutoční veriaci budú vyzlečení zo šiat a vynesení do neba, kde sa usadia po pravici Boha a kde budú sledovať svojich politických a náboženských oponentov, ako trpia pod „návalom bolesti, červov a žáb" počas nasledujúcich rokov súženia.

Ja som si to nevymyslel, čítal som o tom. O týchto ľuďoch som robil reportáže: tvária sa úprimne, vážne a slušne, keď hovoria o tom, že sú povolaní zažiť vytrženie ako naplnenie biblických predpovedí. Z tohto dôvodu vyjadrili solidaritu s Izraelom a so židovskými osadami a svoju pomoc podporili peniazmi a dobrovoľníkmi. Preto bola pre nich invázia v Iraku akýmsi zahrievacím kolom podľa Knihy zjavení. Vojna proti islamu na Blízkom východe je čosi, čoho sa netreba obávať, ale čo treba privítať – je to pre nich obrovské vzplanutie na ceste k vykúpeniu. Keď som naposledy brázdil internet, index vytrženia bol na hodnote 144, čo je len o jeden bod pod kritickou hranicou, keď sa všetko vznieti, Boží syn sa vráti, spravodliví vstúpia na nebesá a hriešnici budú odsúdení na večný pekelný oheň.

Čo to však znamená pre verejnú politiku a životné prostredie? Po prečítaní vynikajúcej reportáže Glenna Severera pod názvom Cesta k ekologickej apokalypse zistíte, ako sa milióny kresťanských fundamentalistov nazdávajú, že ničenie životného prostredia si nielenže netreba všímať, ale dokonca ho treba vítať – ako znamenie blížiacej sa apokalypsy. Nehovoríme pritom len o zopár okrajových legislatívcoch, ktorí sa pridržiavajú tejto predstavy. Takmer polovicu amerického Kongresu pred poslednými voľbami podporovala náboženská pravica. 45 senátorov a 180 členov Kongresu získali 80- až 100-percentný rating u kresťanských pravicových lobistických skupín.

Vpred, kresťanskí vojaci

Podľa prieskumu verejnej mienky z roku 2002, ktorý si dala urobiť televízna stanica CNN, 59 percent Američanov verí, že proroctvá uvedené v Knihe zjavení sa naplnia. Takmer štvrtina si myslí, že Biblia predpovedala útoky z 11. septembra. Cestou v aute si môžete naladiť viac než 1 600 kresťanských rozhlasových staníc. Na niektorých z nich si vypočujete toto evanjelium o konci sveta. A potom pochopíte, prečo od ľudí ovplyvnených takýmito silnými proroctvami nemôžete očakávať, že im bude „záležať na životnom prostredí". Prečo by sa oň mali starať, keď povodne, suchá, hlad a rôzne nákazy vzniknuté v dôsledku ekologického kolapsu sú znamenami apokalypsy, ktorú predpovedá Biblia? Prečo by sa mali starať o globálne klimatické zmeny, keď budú zachránení vo vytržení? A prečo by mali prejsť z ropy na slnečnú energiu, keď ten istý Boh, ktorý urobil zázrak s pecňami chleba a rybami, by mohol jedným Slovom vyrobiť niekoľko miliárd barelov ropy? Pretože sú presvedčení, že do času, kým sa Kristus vráti, ich Pán zabezpečí. V jednej z ich stredoškolských učebníc histórie sa dočítate: „Sekularista alebo socialista má zdroje svojej mysle obmedzené a svet vníma ako koláč, ktorý treba rozkrájať, aby každý dostal nejakú časť. Kresťania však vedia, že možnosti Boha sú neobmedzené a že na Božej zemi neexistuje nedostatok zdrojov. Kým mnohí sekularisti si myslia, že svet je preľudnený, kresťania vedia, že Boh stvoril zem dostatočne veľkú a s dostatočnými zdrojmi, ktoré postačia pre všetkých."

Nemorálne predstavy

Čítal som, že správca Agentúry USA pre ochranu životného prostredia vyhlásil voľby za mandát pre prezidenta Busha v oblasti životného prostredia. Ide o administratívu, ktorá

- chce prepísať zákon o čistote ovzdušia, zákon o ohrozených druhoch, ako aj zákon o národnej environmentálnej politike, ktorý od vlády vyžaduje, aby vopred skúmala, či určité činnosti môžu viesť k poškodeniu prírodných zdrojov,
- chce znížiť limity znečisťujúcich látok, ktoré majú negatívny vplyv na ozón, odstrániť povinné prehliadky výfukov na autách a znížiť environmentálne štandardy, pokiaľ ide o automobily, športové úžitkové vozidlá, veľké

Zajtrajšok neexistuje

nákladné autá na dieselový pohon a ťažké zariadenia,

- chce nový zákon o medzinárodnom audite, ktorý by korporáciám umožnil utajiť pred verejnosťou určité informácie o environmentálnych problémoch,
- chce povoliť ťažbu ropy v Arktickej (národnej) rezervácii a zvýšiť ťažbu v Národnej pobrežnej rezervácii v Padre Island, poslednom veľkom pobrežnom prírodnom území v Amerike.

Nedávno som čítal správy o tom, že Agentúra pre ochranu životného prostredia plánuje minúť 2 až 9 miliárd dolárov z rozpočtu jednej zo spriatelených organizácií americkej administratívy – Americkej rady pre chémiu tak, že ich venuje chudobným rodinám za to, že vo svojich domácnostiach budú používať pesticídy. Tieto pesticídy súvisia s neurologickými poruchami u detí. A vláda namiesto toho, aby stanovila zákaz ich používania, ponúkla každej rodine 970 dolárov spolu s videokamerou a detským oblečením, aby poslúžila ako pokusný králik vo výskume.

Čítal som tiež, že priatelia Bushovej administratívy združení v organizácii pre medzinárodnú politiku (International Policy Network), ktorú podporuje Exxon Mobil, vydali novú správu, podľa ktorej klimatické zmeny „sú mýtus, hladiny mora nevzrastajú“ a vedci, ktorí si myslia, že môže dôjsť ku katastrofe, sú „prekážkou“.

Prečítal som si však aj zákon na zvýšenie rozpočtu, ktorý nedávno schválil Kongres a ku ktorému bolo pripojených niekoľko (odporných) dodatkov: dodatok, ktorým sú ohrozené druhy vyňaté spod ochrany pred pesticídmi či dodatok presadený výskumnými laboratóriami, ktorým sa znižuje ochrana kritických prírodných lokalít v Kalifornii.

Čítam si to všetko a potom sa pozriem na fotografie na mojom stole – fotografie mojich vnukov. Vidím budúcnosť, ktorá z nich na mňa hľadí. A vtedy si hovorím, „otče, odpusť nám, my vieme, čo robíme“. A potom sa zastavím pri myšlienke: „Takto to nie je. My nevieme, čo robíme. Kradneme im budúcnosť. Zrádzame ich dôveru. Plienime im svet.“ A seba sa pýtam: Prečo? Žeby preto, lebo sa nestaráme? Lebo sme chamtiví? Lebo sme stratili schopnosť postaviť sa proti nespravodlivosti? Čo sa stalo s našími morálnymi zásadami?

Správy týchto dní nie sú dobré. Ako novinár vám však môžem povedať, že správy nikdy nie sú koncom príbehu. Správy môžu byť pravdou, ktorá nám nám umožňuje nielen cítiť budúcnosť, ale aj bojovať za takú budúcnosť, akú chceme. A vôľa bojovať je protiliekom na zúfalstvo, liekom na cynizmus a odpoveďou tým tvárám, ktoré na mňa hľadia z fotografií na mojom stole. Potrebujeme to, čo starovekí Izraeliti nazývali *hochma* – vedu srdca – schopnosť vidieť, cítiť a potom konať tak, akoby budúcnosť závisela len od nás. A verte mi, ona od nás závisí.

Bill Moyers

Autor je novinár. Donedávna uvádzal vlastný program o veciach verejných na televíznej stanici PBS. Tento článok je prevzatý z Moyersovho vystúpenia pri preberaní Ceny globálneho ekologického občana (Global Environmental Citizen Award) od Centra

Ste presvedčení o tom, že Slovensko je demokratický a právny štát, ktorý sa neviaže na nijakú ideológiu ani náboženstvo?

Máte osobnú skúsenosť, že štátne orgány konajú iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon?

Máte poznatky o tom, že by bolo porušené ustanovenie o tom, že nikomu nesmie byť spôsobená ujma na právach za to, že uplatňuje svoje základné práva a slobody?

Máte pocit, že nikto Vás do ničoho nenúti, aby ste konali niečo, čo zákon neukladá?

Máte pocit, že sa dodržiava Vaše právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, osobnej cti, dobrej povesti a na ochranu mena?

Nazdávate sa, že právo každého občana Slovenskej republiky byť bez náboženského vyznania je uplatňované a uplatniteľné bez prekážok?

Myslíte si, že sloboda myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery, vrátane práva na možnosť zmeniť náboženské vyznanie alebo vieru sú u nás zaručené?

Môže si u nás každý prakticky uplatniť právo verejne prejavovať svoje zmýšľanie?

Potvrdzuje Vaša osobná skúsenosť to, že zamestnanci majú právo na spravodlivé a uspokojujúce pracovné podmienky?

Myslíte si, že sloboda vedeckého bádania a umenia je u nás prakticky zaručená?

Napíšte nám svoje názory, námety, skúsenosti! V časopise Prometheus vytvoríme priestor aj pre vás!

Redakcia

Píšte na poštovú adresu: Spoločnosť Prometheus, Štefánikova 4, 811 05 Bratislava alebo na e-mailovú adresu humanist@pobox.sk

Hinduizmus

Jedna z pestrofarebných hinduistických diorám z jaskyne v Batu. Táto dioráma zobrazuje scény z hinduistických posvätných textov.

Východné náboženstvo, ktoré nemá nijaké určité vyznanie, nemá zakladateľa, hierarchiu kňazov, ani riadiaci orgán. Má však učiteľov – svami a duchovných vodcov – guru. Hinduizmus je voľný pojem, ktorý opisuje rad náboženstiev a siekt, ktoré sa vyvíjali vyše tisíc rokov pod vplyvom staroindickej mytológie. Aj keď má 330 miliónov bohov, nie je polyteistické. Hinduisti veria v jediného, najvyššieho boha Brahmana, ktorý vládne svetu za pomoci nižších bohov. Jednou zo spoločných čŕt je učenie o reinkarnácii. Hinduizmus je jedno z najstarších náboženstiev na svete.

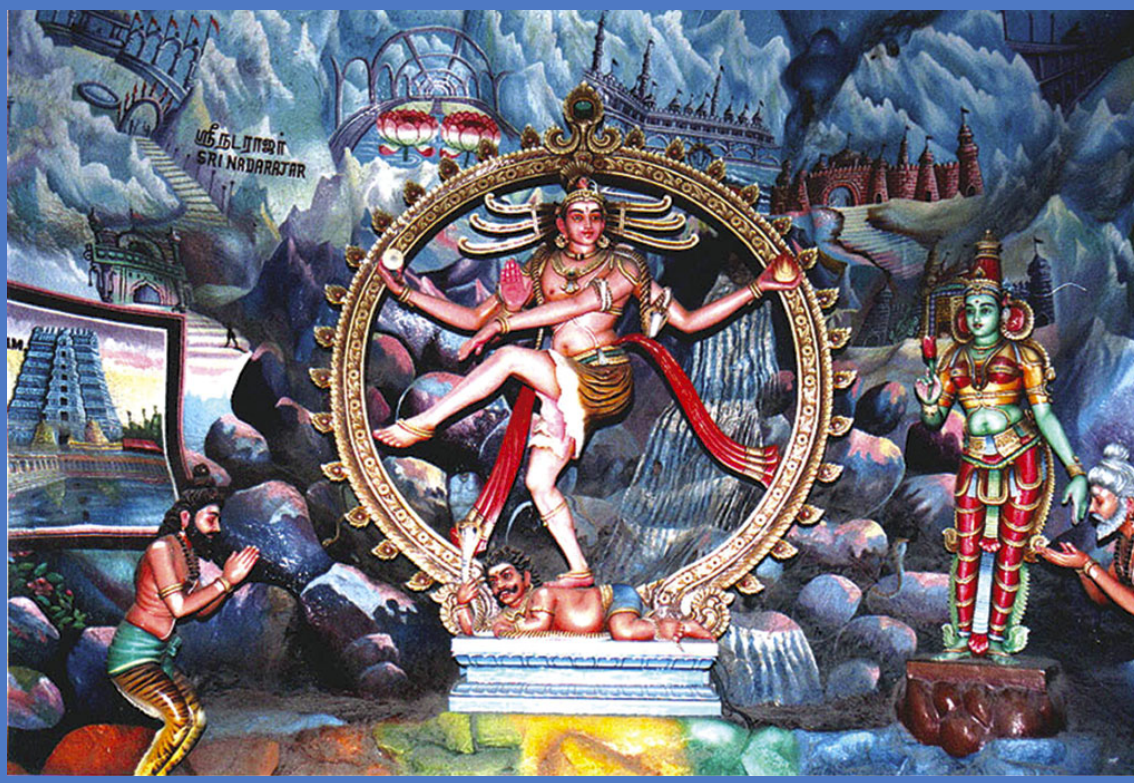

Základné fakty o hinduizme

Boh: Brahma (Absolútno) – ale vyznávajú sa i bohovia nižšej kategórie (Višna, Šiva a Šakti)
Zakladateľ: nemá zakladateľa
Odhadovaný čas vzniku: 1500 – 1200 n. l.
Odhadovaný počet veriacich: 500 miliónov
Územné krytie: India, Západná India, časť Ázie (sporadicky v Amerike a v Európe)

Hinduistom sa človek rodí

Názov hinduizmus siaha do 13. storočia n. l. Používali ho moslimskí dobyvatelia, ktorí prichádzali do Indie, aby rozlíšili tamojšie náboženstvo od islamu. *Hindu* je perzský výraz pre Indov. Veľký rozdiel od ostatných náboženstiev je v tom, že sa človek ako hinduista rodí, nemôže sa ním stať. Hinduizmus vznikol zo starého náboženstva brahmanizmu (brahma – duša). Oproti brahmanizmu, kde sa konali zvieracie obete, je hinduizmus veľmi mierumilovné náboženstvo. Kravy sa stali v tomto náboženstve posvätnými a strava hinduistov je prevažne vegetariánska.

Korene hinduizmu siahajú asi 3500 rokov do minulosti, keď vlna sťahovania národov priviedla Árijcov so svetlou pleťou zo severozápadu do údolia Indu. Odtiaľ sa tento ľud rozšíril po rovinách rieky Gangy naprieč celou Indiou. Bola medzi nimi aj dôležitá kasta kňazov, ktorí svojim bohom zložili oslavné piesne a spievali ich pri vykonávaní obety. Po celé stáročia sa tieto odovzdávali len ústnym podaním.

Posvätné texty

Po čase sa indické články viery, mýty a legendy zapisovali a dnes tvoria sväté spisy hinduizmu. Najstaršie hinduistické spisy sú védy, zbierka modlitieb a hymien. Védy sú rozdelené do zbierok známych ako Rigvéda, Sámvéda, Judžarvéda a Atharvavéda.
Rigvéda – obsahuje chválospevy, hymny
Sámvéda – sú verše prevzaté väčšinou z Rigvédy a prispôsobené na spievanie pri obetných obradoch
Judžarvéda – je napísaná v próze a obsahuje presné znenie formúl používaných pri obetných obradoch
Atharvavéda – veršované magické formuly odriekavané pri liečení chorých, ktoré majú nzároveň zaručiť úspech vo vojne.

K védam sa po istom čase pripojili ďalšie spisy, medzi ktoré patria **bráhmany** a **upanišády.** Bráhmany určujú, ako sa majú konať obrady a obete, domáce i verejné, a podrobne rozoberajú ich hlboký význam. Upanišády podávajú zdôvodnenie všetkého myslenia a konania podľa hinduistickej filozofie. V týchto spisoch sú vyslovené náuky o sansáre (sťahovaní duše) a karme (viere, že skutky minulého života sú príčinou terajšieho postavenia v živote). Ďalší súbor spisov sú purány, alegorické poviedky obsahujúce mnoho hinduistických mýtov o bohoch, bohyniach, aj o hinduistických hrdinoch. Patria tu aj eposy **Rámajana** a **Mahábhárata,** ktoré podrobne popisujú hidnuistické vierovyznanie a jeho praktizovanie.

Nedotknuteľné kasty

Kastovníctvo sa zrodilo pri rozdelení spoločnosti vo védskom období. Kasty sú uzavreté skupiny ľudí sformované podľa dedičného povolania, rasy alebo podľa viery rituálnej nečistoty. **Varna – kasta znamená „farbu“.** Prvé tri kasty boli Árijci, najsvetlejší ľudia, štvrtá kasta zahrňujúca domorodcov s tmavou pleťou, bola neárijská.

1. **kňazi – brahmani**
2. **vládcovia a bojovníci – radžovia a kšatrijovia**
3. **obchodníci a roľníci – vaišjovia**
4. **manuálne pracujúci – šúdrovia**

Okrem toho sú aj ľudia, ktorí nepatria do nijakej kasty. Sú to vydedenci – nedotknuteľní. Podľa tradícií sú kasty celkom uzavreté. Člen jednej kasty nesmie napríklad uzavrieť manželstvo s členom inej kasty, dokonca s ním či s ňou nesmie ani jesť. Z tohto prísneho kastového systému niet takmer nijakej možnosti úniku. No priemerný hinduista ani únik nehľadá. Chápe svoje zaradenie ako svoj predurčený, nevyhnutný životný údel. Hoci vláda považuje kastový systém už po dlhé roky za nezákonný, ten pretrváva dodnes.

Reinkarnácia a karma

Základným článkom viery, ktorý vplýva na hinduistickú etiku a správanie, je učenie o reinkarnácii a učenie o karme. Učenie o reinkarnácií hovorí, že po smrti prejde duša vždy do iného tela, kým sa z kolobehu

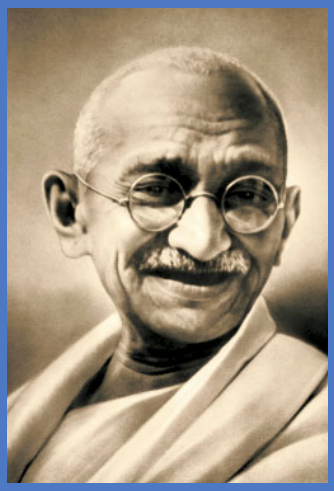

Mahátma Gándí (1869-1948)
Ctený hinduistický vodca preslávený svojím nenásilným vedením pri úsilí o nezávislosť Indie od Veľkej Británie, ktorú získala India v roku 1947. Bojoval za zlepšenie údelu miliónov Hindov. Hlásal ahinsa ako základnú morálnu hodnotu, pod ktorou rozumel starostlivý záujem o dôstojnosť a blaho každého človeka. Bojoval za vykorenenie nedotknuteľnosti a hierarchického kastového systému a presadzoval rovnosť žien vo všetkých oblastiach života.

Hinduizmus sa rozšíril do celého sveta

znovuzrodení nevyslobodí. Súhrn všetkých činov, ktoré človek za svoj život vykoná (karma), budú odplatené v budúcom živote. Dobré skutky zabezpečia duši prevtelenie do vyššieho stupňa, zlé skutky do nižšieho. Cieľom veriacich nie je prevtelenie, ale **vykúpenie z kolobehu života – mókša.** A to sa dá dosiahnuť troma cestami: filozofickými úvahami alebo poznaním (džňanamárga), dodržiavaním náboženských rituálov (karmamárga) a zbožnosťou (bhaktijóga) .

Nenásilie

Jedným zo základných pojmov hinduizmu, ktoré majú vplyv na myslenie a každodenné správanie veriacich, je pojem ahinsa, čiže nenásilie. Na základe tejto filozofie nemajú hinduisti zabíjať, ani robiť násilie iným tvorom, čo je jedna z príčin, prečo uctievajú niektoré zvieratá, ako kravy, hady a opice. Najprísnejšími zástancami učenia ahinsa a úcty k životu sú stúpenci džinizmu, ktorí chodia bosí, ba nosia masku na tvári, aby náhodu neprehltli nejaký hmyz.

Najvyšší Boh Brahma

Hinduizmus je monoteistické náboženstvo, čo znamená vieru v jediného najvyššieho boha. Boh Brahma (Absolútno) vládne celému svetu za pomoci viacerých nižších bohov. Pre vzdelancov sú títo nižší bohovia na úrovni anjelov v kresťanstve, no pre radových veriacich majú oveľa väčší význam. Ľudový hinduizmus tak môžeme rozdeliť na tri vetvy alebo sekty s vlastným názorom na podstatu a vlastným názvom pre najvyššieho Boha: Višna, Šiva alebo Šakti. V každej oblasti Indie sa vyskytujú všetky tri sekty, v rôznej sile, a všetky však vedľa seba žijú viac-menej harmonicky. Vzdelaní hinduisti veria, že títo traja bohovia sú iba rôznym ponímaním jediného, Najvyššieho Boha alebo Konečnej reality.

Triáda najobľúbenejších

Hinduisti uctievajú stovky miliónov bohov, no sústreďujú sa na trojicu obľúbených, ktorí sú zoskupení v tom, čomu hovoria trimurti, trojica či triáda bohov. Trojica sa skladá z **Brahmu** – stvoriteľa, **Višnuho** – udržiavateľa a Šivu – ničiteľa. Každý z nich má najmenej jednu manželku. Šivova prvá manželka bola Satí, ktorá spáchala samovraždu. Bola prvou ženou, ktorá vstúpila do obetného ohňa. Podľa jej mýtického príkladu sa tisíce indických vdov po stáročia obetúvali na pohrebnej vatre svojho mŕtveho manžela. Tento zvyk je dnes už protizákonný.

V hinduistickej mytológii božstvá jazdia na zvieratách, ktoré ich potom symbolizujú. Napríklad vták Garuda je jazdeckým zvieraťom boha Višnu alebo jeho vtelení. Na obrázkoch sa často vyskytuje Krišna, čo je v podstate vtelenie Višnuho v spoločnosti Radhu.

Obrady a sviatky

Život hinduistu tvoria denné obrady (ranné a večerné modlitby, príkazy, obete), návštevy chrámov s uctievaním bohov, každodenné meditácie a púte na posvätné miesta. Takmer všetky najdôležitejšie obrady sa vykonávajú doma, preto vo väčšine domov majú izbu alebo kútik s domácou svätyňou. V svätyni je socha alebo symbol boha, pestrofarebné výjavy z hinduistickej mytológie alebo zobrazenia hrdinských činov bohov. Veriaci pomaže boha a súčastne odrieka texty. Potom si pred neho sadne a medituje. Pred svätyňou zapáli kadidlo alebo aromatické tyčinky a položí kvety a potravu. Verí, že boh zje nemateriálnu časť a zvyšok potom rozdá buď veriacim alebo chudobným. Podobne prebieha uctievanie aj v chráme.

Hinduistický chrám vyhĺbený v skalisku je jednoliatym celkom, skutočná hora – svätyňa. Skladá sa zo štyroch častí Šikhara (veža), Svätyňa (iba pre kňazov), Mandapa (tam sa schádzajú veriaci) a Vchod. Pri každom chráme je bazén na rituálne umývanie. Pri vstupe do hinduistického chrámu býva zvykom zazvoniť. Týmto spôsobom možno odohnať zlých duchov,

Hinduistický chrám z 10. storočia v indickom meste Khajurahao

Kúpanie sa v posvätnej rieke Gange v indickom meste Váranási

ale i vzbudiť pozornosť boha. Kadidlo a svetlo dômyselne zvyšujú vnímavosť zmyslov, a preto sprevádzajú tie najrozličnejšie náboženské obrady nielen v hinduistickom náboženstve. Kresťania, budhisti, hinduisti a moslimovia používajú ruženec, aby sa lepšie sústredili, a to tak, že pri každom zrnku opakujú krátku modlitbu.

Základom je rodina

Základnou jednotkou spoločnosti je rodina, preto každé obdobie v živote jednotlivca sprevádzajú rodinné obrady. Narodenie, uvedenie do dospelosti, svadba i smrť, každá z týchto udalostí má vlastný rituál, tak ako každodenné uctievanie bohov alebo každoročné sviatky. Mnohé z hinduistických obradov sa priamo viažu na najposvätnejšiu rieku Gangu – Matka Ganga. Ganga úzko súvisí s ich každodenným prežívaním a s ich starobylou mytológiou. Veria, že predtým existovala v nebi ako Mliečna dráha a že má moc oslobodzovať, očisťovať a uzdravovať veriacich. Preto sa Indovia schádzajú k rieke konať púdžu, uctievanie obeťami kvetov, spevom modlitieb a tým, že prijímajú od kňazov tilak, znamienko na čelo červenou alebo žltou farbou. Potom sa brodia riekou a vykúpu sa. Ďalší zase prinášajú telá svojich zosnulých, aby ich pri rieke spálili na vatre a ich popol rozhodili do rieky. Veria, že to zaručuje večnú blaženosť odchádzajúcej duši.

Tanec, hudba i masky

Podobne ako majú hinduisti veľký počet bohov, rovnako pestré sú aj ich sviatky. Vidieť na nich tanec, hudbu, masky, sprievody s obrovskými vozmi, na ktorých sa prenášajú sochy božstiev sprevádzané slonmi a zástupom pútnikov. Veľké sviatky, vyše 400 do roka, sa líšia podľa krajov, božstiev a siekt. Zúčastňujú sa na nich davy ľudí. Medzi najdôležitejšie patrí Pongal. Slávi sa na juhu Indie v januári, kde sa oslavuje prvá úroda ryže a vzdáva sa úcta domácim zvieratám. Na počesť boha Šivu sa slávi Šivarátrí. Počas jednej februárovej noci strávia veriaci jednu noc v sviatočnom chráme špeciálne vyzdobenom na túto príležitosť. Sviatok Holí ohlasuje príchod jari a koná sa na počesť boha Krišnu. Veriaci sa posype púdrom a postrieka sa vodou červenej farby, ktorá symbolizuje novú krv prúdiacu v žilách.

Pripravila: Alena Behúnová

Hinduistický kremačný obrad

Hinduistický pútnik na ceste do Bombaj

Ženy v typickom oblečení sárí

Lomonosov – priekopník ruského ateizmu

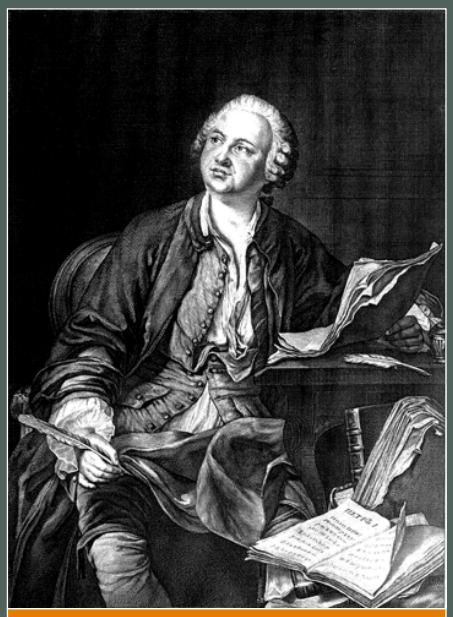

Narodil sa v roľníckej rodine v roku 1711. Talentovaného chlapca poslali študovať na Slovansko-grécko-latickú akadémiu v Moskve. Nasledovalo štúdium banského inžinierstva od roku 1736 – v Marburgu a Frieburgu. Od roku 1741 pracoval v Akadémii vied a čoskoro sa stal profesorom chémie. Neúnavne sa venoval vedeckému výskumu takmer vo všetkých vtedajších oblastiach ľudského poznávania. S jeho menom sa viaže celá epocha rozvoja prírodných vied. Súčasne sa zaoberal filozofiou, históriou a filológiou, literárnou vedou i všeobecnými teoretickými otázkami spoločenského diania. Písal poéziu, najmä ódy i satirické básne proti duchovenstvu. Zreformoval literárny jazyk a jeho Ruská gramatika sa stala základom vedeckého skúmania ruštiny. Zaslúžene sa o ňom hovorí ako o polyhistorovi a encyklopedistovi. Zomrel v roku 1765.

V procese napredovania slobodomyseľnosti od čias renesancie vznikli a postupne sa formovali viaceré jej prúdy. Popredné miesto medzi nimi zaujali panteizmus a deizmus. Na prelome 17. a 18. storočia vystúpil na scénu ateizmus. Išlo o staronový jav, lebo už v staroveku existoval ateizmus vtedajších materialistických filozofov. Novoveký ateizmus sa rozvíjal najmä vo Francúzsku. Súčasne pod jeho vplyvom sa rozvíjali ateistické tendencie aj v iných krajinách, vrátane Ruska. Dominantnú úlohu zohral M. V. Lomonosov.

Vedecké bádanie verzus pravoslávna cirkev

M. V. Lomonosov dôsledne presadzoval rozvoj vedeckého bádania. Preto sa o ňom doteraz hovorí, že bol novátorom vo vede. Chcel, aby veda napredovala nielen v teoretickej rovine, ale aby jednoznačne slúžila aj praktickým potrebám súvisiacim so spoločenských dianím. Lenže pravoslávna cirkev, už vtedy známa svojim cézaropapizmom, zaujímala veľmi nepriateľský postoj voči všetkému osvietenskému úsiliu, vrátane tendencií demokratizovať vedu. V dôsledku toho dochádzalo k tvrdým stretnutiam medzi vedcom a spiatočníckymi cirkevnými i svetskými kruhmi.

Obhajca heliocentrizmu

Tŕňom v očiach vtedajších cirkevných i významnej časti svetských vládnucich kruhov bola „kopernikovská heréza“. Nemalo sa hovoriť o vynikajúcich astronomických objavoch, ktoré majú výrazné prírodovedné aj filozofické dôsledky. V takej situácii bolo potrebné obhajovať myšlienkový odkaz zakladateľa vedeckej astronómie a tvorcu učenia o heliocentrizme. Na túto úlohu sa podujal M. V. Lomonosov. Vo viacerých prácach nielen že dokazoval správnosť nového chápania slnečnej sústavy, ale zároveň rozvíjal názor na vesmír ako nekonečný priestor nekonečného množstva svetov. Svoju argumentáciu opieral o názory viacerých antických mysliteľov. Jeho myšlienky boli podobné či totožné s názormi Giordana Bruna o jednote vesmíru a jeho materiálnej povahe, o večnosti prírody v čase, nekonečnosti a priestore. V rámci obrany a rozvíjania koperníkovského heliocentrizmu Lomonosov oboznámil ruských vzdelancov s názormi viacerých európskych učencov, napríklad astronóma J. Keplera.

Vedou proti náboženstvu

Obhajoba pokroku podopieraná výsledkami vedeckého poznávania na strane jednej a kritika teologických koncepcií sveta na strane druhej boli dva základné postupy, ktoré uplatňoval vo svojej činnosti a zakotvil v mnohých svojich dielach. Kritický postup opierajúci sa o nezvyčajne bohaté poznatkové zázemie mu umožnil sformulovať obsahovo hlboké a výstižné názory o vzniku náboženstva, o predkresťanskej mytológii, o kulte v pravoslávii a o mnohých iných problémoch. Ako príklad možno uviesť postoj k biblickej legende o stvorení sveta. Lomonosov poukázal na spoločné črty koreňov náboženstva

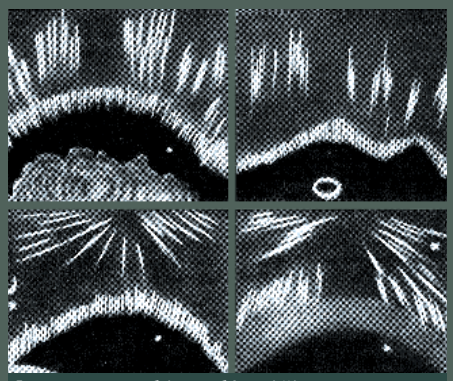

Lomonosove skice polárnej žiary

starovekých národov a na postupné prerastanie starších náboženských predstáv o vzniku sveta do novších. Pozornosť venoval významu rôznych pamiatok, ktoré po sebe zanechali dávnoveki Egypťania, Babylončania a Chaldejci, Peržania i iné staroveké národy a štáty. Impozantný prehľad mu v tomto smere umožnil dokázať nepodloženosť a neudržateľnosť cirkevného výkladu o čase stvorenia sveta. Opieral sa aj o vlastné prírodovedecké poznatky. Na ich základe prišiel k záveru, že zmeny zemského povrchu a ich priame prejavy, akú sú napríklad skameneliny či proces vznikania mnohých „nestvorených“ minerálov, sa uskutočňovali v priebehu dlhých období, ktoré absolútne protirečia biblickej chronológii. Závery ruského učenca sú vo väčšine prípadov platné dodnes.

Kritik pravoslávnej cirkvi

Cár Peter I. v roku 1721 zreorganizoval ruskú pravoslávnu cirkev. Zrušil post

Lomonosovo chemické laboratórium

patriarchu ako hlavy cirkvi. Na jej čelo sa postavil sám cár. Pre riešenie praktických otázok sa utvorila Synóda, najvyšší orgán správy ruskej pravoslávnej cirkvi, na čele so štátnym úradníkom – prokurátorom. Takto sa cirkev úplne premenila na súčasť štátneho aparátu slúžiaceho feudálnemu režimu samovlády. Táto reforma sa stretla s mnohými prejavmi nesúhlasu v rôznych spoločenských vrstvách. Stúpenci slobodomyseľnosti, ktorí zaujímali k cirkvi kritický postoj už pred reformou, sa stávali čoraz aktívnejší. Medzi nimi bol aj Lomonosov. Možno povedať, že patril k jej najdôslednejším kritikom. Svoju

Lomonosov hrob v Sankt Peterburgu

pozíciu dával otvorene najavo, čo nebolo celkom bežné a ani ľahké. Napriek obrovskej popularite a vážnosti, ktorú nadobudol ako všestranný vedec a mysliteľ, sa cirkevná reakcia podporovaná cárskym dvorom usilovala robiť mu príkoria. Svedčí o tom kauza súvisiaca s napísaním satirickej básne Hymna na bradu.

Hymna na bradu

V roku 1757 sa báseň, ktorá bola jediným dielom venovaným výlučne náboženstvu a cirkvi, anonymne vynorila v Petrohrade. Rozširovala sa vo forme rukopisu. Slobodomyseľné kruhy ju vrelo privítali, cirkevné zaujali voči nej hlboko nepriateľsky postoj. Cárskym orgánom sa podarilo zistiť, kto je autorom rozsiahlej básne ostrovtipne vysmievajúcej nekultúrnosť služobníkov cirkvi. A v storočí osvietenstva sa rozhodli tvrdo sa vysporiadať s autorom. Dňa 6. marca 1757 uvidel svetlo sveta materiál týkajúci sa básne. Podpísali ho biskupi rjazanský a pereslavský, ako aj arcibiskupi peterburgský a donský. V dokumente sa vyslovovalo podozrenie, že autorom básne je Lomonosov a že je povinný dostaviť sa do sídla Synódy. Vedec tak urobil, lebo inak ani konať nemohol. Ako tam vystupoval? Podľa záznamu z daného zasadania Lomonosov začal obhajobou básne, ktorú autor záznamu nazval „paškvilom“. A na otázku o autorstve otvorene povedal, že báseň je jeho dielom.

Neúčinný inkvizítorský postup

Synodálni arcipastieri mali veľké obavy z ďalšieho rozširovania básne. Preto navrhovali „najvyššej moci“, teda cárskemu dvoru, aby výnosom prikázala „pohoršujúci a urážlivý paškvil“ zničiť a verejne spáliť. Lenže takýto inkvizítorský postup proti veľkému učencovi sa už nedal, vďaka jeho sláve, uskutočniť. To, pravdaže, neznamenalo, že dielo sa mohlo zlegalizovať, tlačiť, voľne rozširovať a bez obáv čítať. Naďalej sa ručne prepisovalo, obetavci ho naďalej nelegálne roznášali a čítalo sa väčšmi ako predtým. Ale aj tak to bolo víťazstvo slobodomyseľného ateistu nad duchovenstvom zahaleným do čierneho mraku spiatočníckeho, protivedeckého nazerania na svet.

Ochránil školstvo

Lomonosov veľmi dôsledne presadzoval ideu obrany vedy pred zásahmi duchovenstva. Podobný postoj zaujímal aj pokiaľ išlo o vzťah medzi vzdelaním a cirkvou. Je známe, že bol poverený založiť univerzitu v Moskve. V návrhu sa hovorilo o troch fakultách – právnickej, lekárskej a filozofickej. O bohosloveckej vyhlásil, že patrí medzi cirkevné učilištia a že „starostlivosť o bohoslovie sa spravodlivo ponecháva Synóde“. Cirkevné kruhy jeho projekt ostro napadli. No nepochodili. Novú moskovskú univerzitu tvorili tri fakulty, bohoslovecká nevznikla. A tak zatiaľ, čo všade inde, vrátane západnej Európy, bohoslovecké fakulty tvorili súčasť univerzít, v Moskve – vďaka úsiliam pokrokového vedca, sa tak nestalo. Teologické disciplíny sa neprednášali ani v rámci existujúcich fakúlt.

Prof. Jaroslav Čelko

Slávna moskovská univerzita nesie meno po Lomonosovi

Lomonosov v laboratóriu

Lomonosov prístroj na určenie viskozity kvapalín (1752)

Lomonosov prístroj na určenie tvrdosti materiálov (1752)

Ľudová nábožnosť v zrkadle folklóru

Ľudové umenie, slovesnosť, piesne a zvyky v krajinách, kde historicky prevažuje kresťanstvo, bývajú úzko prepletené s názorovými a morálnymi prvkami a vplyvmi tohto náboženstva. Na druhej strane v ich ľudovej umeleckej tvorbe a zvykoch prežíva veľa z pradávnych pohanských predstáv a obyčajov. K mnohým sa ľudia dodnes opätovne vracajú, tak v kolobehu jedného roka, ako aj celého ľudského života. Pre prvú i druhú z týchto línií ľudovej tvorivosti nájdeme veľa príkladov aj v slovenskom folklóre.

Myslenie, správanie, zvyklosti i mravy ľudí – a to aj vo veľmi religióznych krajinách – neformovalo iba náboženstvo. V každodennom styku s reálnym svetom, v boji s prírodou, v práci a v úsilí o prežitie sa ľudia v podstate naučili nedbať veľmi na takzvané vyššie, nadprirodzené sily.

Pochopili, že na ich pomoc sa nemôžu príliš spoliehať: „Človeče, pomôž si, aj Pán Boh ti pomôže!," hovorí stará ľudová múdrosť. Tak sa zrodil a pôsobil životný realizmus a prirodzený materializmus človeka, ktorý neraz prerastal do živelnej kritiky náboženstva, ba až do výsmechu z náboženských predstáv, morálnych výziev a príkazov. Aj vo folklóre rôznych národov sa stretávame s produktmi s protikňazským, proticirkevným, niekedy až protináboženským zameraním, podávaným satiricky nešetrne, tak, aký drsný býval život vidieckeho človeka.

Typické príklady nájdeme aj v početných slovenských ľudových piesňach. Najpozoruhodnejšie pritom je nielen to, že ide o piesne, ktoré vznikli v tradične religióznom vidieckom prostredí, ale aj to, že interpretmi ich často naturalisticky erotického obsahu sú samotné mladé ženy a slobodné dievčatá.

Uvádzame aspoň niekoľko – nie vždy až tých najpikantnejších – príkladov ľudovej tvorby tohto druhu. Tak napríklad jedno dievča chlapcovi pripomína:

„Nechytaj ma za kolená, tam sú samé kosti,
ale ma chyť vyše kolien, prídeš do radosti.
Veverička strakatá, všelijakej srsti,
a kto nevie, kde ho dať, nech si drží v hrsti."

V inej piesni počujeme:

„Ej, duby, duby, zelenie duby,
a ja ti nedám, lebo máš hrubý.
Ej, zemky, zemky, zelenie zemky,
a ja ti nedám, lebo máš tenký."

V čisto mládeneckých piesňach zaznieva „chlapská" drsnosť:

„Kázala mi sito kúpiť, ja som kúpil vrecko,
kázala mi kúštek strčiť,
ja som strčil šecko."
„Nebudem sa ženiť, iba na ostatku,
vyberiem si ženu širokieho zadku.
Širokieho zadku, dobrieho plemena,
čo bude mať cicky po samé kolená."

Niekedy si dievča a mládenec zaspievali spoločne:

„Ej, veď som sa vydala, že budem bohatá,
teraz som zostala, hore háj,
na predok hrbatá, naozaj."
„Ej, veď som sa oženil,
že budem mať duchny,
ale moje vajká, hore háj,
o holú zem buchli, naozaj."

V jednej piesni dievča modliká:

„Pustite ma, mamko, na tanec, na tanec,
lebo sa mi začal kahanec, kahanec,
pustite ma, mamko, do rána, do rána,
donesiem vám ráno fagana."

Iné dievča sa zase priznáva:

„Kázala mi mac štyri razy dac.
A ja som sa pomýlila, dala som mu piac.
Na lavici raz, pod lavicou zas
a na peci zo tri razy, div že ho už neporazí,
pýtal ešte raz.
Dala som mu zas."

Že mohlo dochádzať aj k ďalším nedorozumeniam, dokazujú veršíky:

„Keď ju išli pokladac, nevedzela,
jak mu dac,
čo mala dac mužovi, ona dala družbovi."
„Išiel drotár do Sielnici,
slúžka za ním volala,
žeby išol odrotovať panvu medzi nohama."

A do niektorých piesní neváhala ľudová tvorivosť napokon vpliesť aj samého Pána Boha:

„Tak sa mi príležitosť stala,
jednému som za tri groše dala.
Veď to videl milý Pán Boh z neba,
že mi boli tie tri groše treba."

„Išla dievčina hore briežkami,
mala drumbličku medzi nôžkami.
Na tej drumbličke dve zlatie struny,
kto chce na nich hrať, nech sa ožení.
Nech sa ožení, Bohu poručí,
na tej drumbličke hrať na naučí."

„Sedela pod borovičku,
plakala, že má maličkú,
prosila od Boha dažďa,
že by jej narostla viačša."

Takéto a podobné príklady ľudovej tvorby (koľko sa nájde ľudových, protikňazských a proticirkevných vtipov, a aké zahrešenia možno na Slovensku počuť!) istotne neraz vzbudia pohoršenie, čo nie je nepochopiteľné. Nemienime tento druh folklóru ani

ospevovať. Ale takéto jeho prejavy nemožno z ľudovej tvorby vyčiarknuť. Sú v rozpore s idealizovanými, dodnes pestovanými predstavami o až príslovečnej kresťanskej viere a na nej založenej morálke nášho ľudu. Z tohto hľadiska majú svoj význam pri poznávaní ozajstnej podoby duchovného sveta, mentality i morálky slovenského človeka.

Miroslav Horácky

Blahoslavený excisár Karol

Tak nám blahorečili Karola – takto by sme mohli parafrázovať slávnu vetu pani Müllerovej, ktorou oznamovala Švejkovi sarajevský atentát. Dňa 3. októbra 2004 síce nebol spáchaný atentát, ale odohrala sa iná veľkolepá šou, pri ktorej tiež išlo o príslušníka habsburského rodu – o rakúskeho excisára Karola Prvého (a zároveň Posledného).

Hľadanie zázraku

Po vyše polstoročnom enormnom úsilí celej rodiny Habsburgovcov sa teda konečne podarilo dosiahnuť, že sa jej príslušníci budú môcť modliť k svojmu predkovi ako k blahoslavenému. Veľmi dlho sa hľadal nejaký „zázrak“, ktorý by Karolovi I. mohli pripísať, pretože na blahorečenie je potrebný minimálne jeden „zázrak“, ktorý by mal zásluhu na jeho blahorečení. Konečne roku 1960 (teda 38 rokov po jeho smrti!) sa vraj pri jeho hrobe akási mníška zbavila vredov na nohe. Viacerí to síce kvalifikovali ako „zázrak na hranici smiešnosti“, no pápežovi Jánovi Pavlovi II. (ktorý je medzi kardinálmi posmešne nazývaný Továrňou na svätých) to stačilo. A tak splnil túžobný sen aristokratickej rodiny – iba mníškine vredy boli prekvalifikované na „smrteľnú chorobu“.

Cirkevný akt beatifikácie vyvolal v mnohých krajinách búrlivé reakcie – a to dokonca aj v samotnom Rakúsku. Veľa ľudí sa spytovalo, či možno ako blahoslaveného

uctievať toho, kto súhlasil s nasadením bojového plynu (teda zbrane hromadného ničenia) na západnom fronte v prvej svetovej vojne. Toto predsa nesvedčí ani o obyčajnej ľudskosti, nieto ešte o mimoriadnych cnostiach posledného rakúskeho cisára!

Sen o návrate na uhorský trón

Ani v našich dejinách nefiguruje osoba Karola I. v nejakých žiarivých farbách. V marci 1919 odišiel síce do švajčiarskeho exilu, tam však podľa vzoru svätých nemeditoval o kráľovstve nebeskom, ale o obnovení Uhorského kráľovstva a svojom návrate na uhorský trón (hádam predsa sa po nástupe na cisársky trón roku 1916 nedal zbytočne ihneď korunovať aj

za uhorského kráľa!). A tak dva razy – v marci a októbri 1921 – sa zo Švajčiarska tajne vrátil do Maďarska s úmyslom vyvolať tam štátny prevrat a reštituovať Uhorské kráľovstvo. Pri druhom pokuse porušil dokonca slovo dané švajčiarskym úradom, že neopustí svoje miesto v exile. Karolove pokusy o štátny prevrat síce vyzerajú dnes ako operetné dobrodružstvá, no v dejinách možno nájsť nejeden prípad, keď aj úplná fraška vyústila nakoniec do tragických udalostí. Našťastie oba pokusy stroskotali. Uhorské kráľovstvo sa neobnovilo a Slovensko zostalo súčasťou ČSR. Po druhom pokuse o prevrat bol excisár Karol internovaný na ostrov Madeira, kde 1. apríla 1922 ako 35-ročný zomrel na zápal pľúc.

Anton Daniel

Okno do internetu

Rusko – koniec ateizmu?

Pravoslávna cirkev v Rusku je ofenzívna: zakazuje, prikazuje, tlačí sa do škôl i do politiky. „Stiera sa hranica medzi cirkvou a štátom,“ napísal Wall Street Journal v súvislosti s informáciou o odsúdení organizátorov umeleckej výstavy v Moskve, ktorá údajne zosmiešňovala náboženstvo. Je pravda, že mnohí bývalí „ateisti“ preskočili do druhého tábora podobne ako u nás. Ateizmus, humanizmus a voľnomyšlienkarstvo však v Rusku neumierajú. Oprášte svoje vedomosti z ruštiny, navštívte nižšie uvedené stránky a neoľutujete.

Na internete môžete nájsť rozsiahly portál Naučnyj ateizm na adrese www.atheism.ru, ktorý obsahuje rozsiahlu knižnicu rôznych autorov – ruských i svetových – a prináša pravidelne informácie o tom, čo sa deje v Rusku v oblasti náboženstva i ateizmu. Uverejňuje populárno-vedecké i vedecké články, výber z tlače i citáty významných osobností o náboženstve. Nájdete tam dokonca i „nášho“ Jaroslava Haška.

Druhým ateistickým zdrojom je ateistický web www.ateism.ru. Táto stránka propaguje nových ruských ateistov i Ruskú humanistickú spoločnosť. Má celú zbierku vtipov, vlastnú knižnicu a opäť veľké množstvo rôznych autorov.

Treba povedať, že obe stránky nie sú ani zďaleka stránkami bojových ateistov. To, čo sa na nich uverejňuje, však určite nedá ruskej pravoslávnej cirkvi spávať. Na oboch stránkach je svojimi článkami silno zastúpený profesor Duluman – človek, ktorý vyštudoval duchovnú akadémiu, bol kandidátom teologických vied a prešiel k ateistom, vyštudoval filozofiu, ktorú potom prednášal na civilnej fakulte.

Na záver ešte možno odporučiť stránku petrohradskej pobočky Ruskej humanistickej spoločnosti (RHS), http://humanism.al.ru/ru/index.phtml, ktorá obsahuje veľké množstvo aktuálnych materiálov, vrátane výberu článkov z časopisu Zdravyj smysl. V RHS je veľa významných osobností, vedcov a filozofov. Medzi najznámejších patrí nositeľ Nobelovej ceny – fyzik V. Ginzburg, ktorého názory si môžete prečítať i na stránke Spoločnosti Prometheus http://slovakia.humanists.net/.

František Jedinák

Bude Slovensko kresťanský štát?

Marián Baťala: Čierna má zelenú (2005)

Hierarchia katolíckej cirkvi je presvedčená, že SR sa môže stať a bude kresťanským štátom. Je si vedomá toho, že sa ním nestane samočinne, že môže byť iba výsledkom cieľavedomej a plánovitej práce katolíckej cirkvi a s ňou prepojených pravicových kresťansko - politických mocenských síl.

S doterajším vývojom Slovenskej republiky katolícka cirkev nie je spokojná, znepokojujú ju mnohé – sociálne, výchovno-vzdelávacie, manželské, rodinné, masmediálne a iné skutočnosti a tendencie v živote spoločnosti i jednotlivca, ktoré oslabujú jej moc a vplyv.

Čo treba podľa katolíckych biskupov robiť, aby sa Slovensko stalo kresťanským štátom? O tom hovorí biskupský plán pastorácie a evanjelizácie, ináč povedané, plán obnovy katolicizmu a rekatolizácie Slovenska spracovaný katolíckymi biskupmi na obdobie rokov 2001 – 2006. A o tomto pláne a jeho realizácii Marián Baťala napísal knihu pod názvom Čierna má zelenú (tlač: Svornosť, Bratislava 2005).

Hlavným zámerom biskupov je dostať prostredníctvom tohto dokumentu kresťanské ideály, hodnoty a princípy do verejného života a utvárať ho na ich základe. Biskupi predpokladajú, že tento cieľ sa môže uskutočniť jedine vtedy, ak mu bude napomáhať štát, a ten ho môže podporovať iba za predpokladu, že to bude štát kresťanský, že súčasťou jeho programu sa stane náboženstvo (pozri program súčasnej kresťansko-pravicovej vlády), ináč povedané, že náboženstvo sa stane štátnym záujmom.

M. Baťala odhaľuje zámer biskupov rekatolizovať Slovensko, konfrontuje ho so skutočnosťou, ukazuje, ako sa katolícka cirkev pokúša (otvorene i skryte) čoraz viac dostávať do centra diania spoločnosti, teda do politiky. Robí tak aj presadzovaním osobitného konzultačného štatútu, ústavne zaručeného práva hlasu vo všetkých štátnych záležitostiach už pri príprave návrhov zákonov.

M. Baťala zverejnením tohto dokumentu a jeho komentovaním umožňuje čitateľovi nazrieť za zatvorené dvere katolíckej cirkvi a napríklad sa dozvedieť, kde naša cirkev svätá chce mať, prípadne už aj má svojich ľudí, s ktorými štátne orgány konzultujú ako s náboženskými poradcami. Autor sa aj s čitateľmi pýta, prečo má katolícka cirkev dostávať také privilégiá a výhody, práva a možnosti, aké ostatné cirkvi a nenáboženské svetonázorové skupiny nedostávajú.

Čitateľa knihy Čierna má zelenú zaujme aj problém politickej moci na Slovensku, na ktorý upriamuje aj dokument biskupov a jeho komentár. M. Baťala ukazuje, že zámer biskupov je o to nebezpečnejší a škodlivejší, že ho podporujú súčasné mocenské sily vo vláde a parlamente. V tejto súvislosti sa mu vynára otázka politickej moci – kto, aké sily ju dnes ju reprezentujú na Slovensku, aké možnosti poskytujú katolíckej cirkvi presadzovať katolícku doktrínu a ovplyvňovať praktickú politiku. Okrem katolíckej cirkvi sú to politické strany s kresťanským programom (KDH, SMK, SDKÚ, ĽS-HZDS), vláda s kresťanským programom a parlament s prevahou poslancov kresťansko-politických strán. Poslanci, aj keď nie sú organizovaní v cirkevných spolkoch, aj keď ich názory sú určované príslušnosťou k tej či onej politickej strane, keď príde na lámanie chleba, zásadne lobujú za cirkev a za katolícku doktrínu.

M. Baťala poukazuje aj na pozadie Vatikánu, komentuje jeho stratégiu a taktiku – tlaky cez národné vlády a parlamenty, kresťanské politické strany, rôznych delegátov, ako aj cez Európsku úniu a jej orgány či poslancov Európskeho parlamentu (príklad Anny Záborskej) znovu christianizovať Európu. Vhodným trójskym koňom môže byť aj komisár Ján Figeľ.

O úsilí katolíckej cirkvi dostať sa do stredu diania občianskej spoločnosti a ovplyvňovať praktickú politiku štátu svedčí aj samotná štruktúra jej dokumentu, najmä jej prvej časti – cirkev a štát, sociálna situácia veriacich, hospodársko-materiálne zabezpečenie cirkvi, vzťah vedy, viery a kultúry, školy, ďalej vzdelávanie, rodina a výchova, masmédiá.

M. Baťala zaujímavo komentuje aj ďalšie časti plánu biskupov, ukazuje, aké inštitucionálne mechanizmy rozohrávajú na jeho realizáciu. Uvedomujú si, že bez veriacich, ich aktívneho pôsobenia vo verejnom živote, najmä aktívnej činnosti katolíckej inteligencie, sa rekatolizácia Slovenska nedá dosiahnuť. V tejto súvislosti autor knihy upozorňuje, že sa treba bližšie pozrieť na obnovu a rozširovanie katolíckeho laického hnutia – zakladanie všelijakých katolíckych spolkov, združení, vrátane konšpiratívnych buniek, skupín na jednotlivých štátnych či verejných pracoviskách, ktoré vyvíjajú tlaky na rozhodovanie ich orgánov, odborníkov a poradcov (napríklad združenie katolických lekárov, lekárnikov, sestier v medicíne, prípad K. Zavackej v Slovenskej akadémii vied a podobne). Ide aj o nové typy laických katolíckych organizácií, moderný spôsob komunikácie. Zaujímavý je v tomto smere Opus Dei.

Kniha M. Baťalu má charakter komentára, ale neobmedzuje sa len na komentovanie zverejneného dokumentu. Usiluje sa ho konfrontovať s realitou, naším úsilím o občiansku spoločnosť a právny štát. V tejto súvislosti prináša nové fakty a poznatky a dáva podnety a námety pre teóriu a prax.

Chýbajú nám analýzy a štúdie o pohybe religiozity, štruktúre a charaktere religiozity na Slovensku, o náboženstve a cirkvách v súčasnosti. Kniha M. Baťalu je prínosom do hlbšieho štúdia a poznávania danej problematiky. Poskytuje dosť námetov na hlbšie zamyslenie sa nad danou tematikou.

Peter Prusák

Knihu Mariána Baťalu ***Čierna má zelenú*** *si môžete objednať na adrese: Spoločnosť Prometheus, Štefánikova 4, 811 05 Bratislava alebo telefonicky na čísle 02/52491191.*
Cena: 299,- Sk, vrátane poštovného a balného.

Knižné novinky

MAYR, Ernst. Čo je to evolúcia: aktuálny pohľad na evolučnú biológiu. Bratislava : Kalligram, 2004. 411 s.

Edícia Majstri vied v Kalligrame ponúkla čitateľom ďalšiu pozoruhodnú prácu, ktorá je určená všetkým, čo sa zaujímajú o evolúciu a usilujú sa pochopiť príčiny evolučných zmien. Kniha popredného amerického vedca – biológa E. Mayra, ktorý prispel k sformovaniu modernej syntézy genetiky a evolučnej teórie, objasňuje prístupnou formou širokej verejnosti súčasné názory na evolúciu (a s niektorými z nich aj polemizuje). Zreteľne formuluje otázky o podstate evolúcie a zdôrazňuje skutočnosť, že výskum evolúcie sa musí sústrediťna dva najzávažnejšie problémy – na jedinca a na populáciu.Zaujímavé sú aj autorove názory na vplyv evolúcie na názory súčasného človeka. Celá práca je presvedčivou obranou darwinovského chápania biologických javov.

MOORE, Pete. Krev a spravedlnost. Praha : BB/art, 2005. 254 s.

Fascinujúci príbeh parížskeho lekára Jeana-Baptistu Denisa, ktorý sa v 17. storočí stal priekopníkom transfúzie krvi. Hoci dnes je táto metóda bežným úkonom, pred 250 rokmi bola len myšlienka – dať pacientovi cudziu krv – odvážna i nebezpečná. Anglickí priekopníci uskutočnili v tom čase viacero pokusov na zvieratách, ale Denis bol prvý, kto sa odvážil vyskúšať transfúziu na človeku. Strhujúce rozprávanie o lekárskych experimentoch, ktoré autor pozorne spracoval podľa historických materiálov, odkrýva pred čitateľom nesmiernu túžbu po poznaní, ktorá sa prelína s predsudkami vtedajšej doby. Závažné morálne dilemy, ktoré Denis riešil pred stáročiami, nestratili na aktuálnosti ani dnes.

MOKREJŠ, Antonín. Veřejnost : skutečnost – iluze – fikce. Praha : TRITON, 2005.143 s.

Publikácia vedeckého pracovníka Filozofického ústavu AV ČR je fenomenalisticky orientovanou prácou z odboru filozofie politiky, ktorá chápe politický život určitého spoločenstva ako proces. Má dve časti. Prvá sleduje tému verejnosť a súkromie, v ktorej sa autor venuje problému verejnosti, svetu politiky, povahe a úlohe súkromia. Druhá časť sleduje módy a tabu súčasnej spoločnosti, v ktorej sa A. Mokrejš zameriava o. i. na pseudokritickosť, ideológiu ľudských práv a konzumný vzťah k životu.

KELLER, J.: Soumrak sociálního státu. Praha : Sociologické nakladatelství, 2005, 157 s.

Kniha kriticky reflektuje súčasnú situáciu sociálneho štátu a jeho perspektívy v prostredí globalizovanej ekonomiky. Autor dokumentuje, do akej miery globalizácia zužuje priestor na riešenie vnútorných problémov sociálneho štátu, akými sú starnutie populácie, zmeny na úrovni rodiny a zmeny na trhu práce. Na príkladoch vývoja jednotlivých európskych krajín ukazuje, ako reagujú na tieto tlaky rôzne typy sociálneho štátu. V tejto súvislosti podrobuje kritike koncept „modernizácie“ sociálneho štátu, ktorý sa stal jedným z hlavných hesiel dnešného politického a mediálneho diskurzu. Všíma si predovšetkým krízu solidarity, ktorá je sprievodným javom tejto modernizácie. Kriticky sa zaoberá radom návrhov, ako riešiť krízu sociálneho štátu. Tematizuje otázku starých a nových sociálnych rizík, problém bludných kruhov fungovania sociálnej politiky. Skúma, aké podoby nadobúda sociálna otázka. Osobitnú pozornosť venuje postaveniu stredných vrstiev a ich zásadnému významu pri reprodukcii sociálneho štátu. Dielo vychádza zo skúseností autora, ktorý o problematike sociálneho štátu prednáša na univerzitách vo Francúzsku, Taliansku a Španielsku.

Všimli sme si

KÜNG, Hans. Katolícka cirkev: stručné dejiny. Bratislava : Slovart, 2003. 255 s.

Kniha je vyvrcholením celoživotnej tvorby autora, ktorý sa venuje ekumenickej i kresťanskej otázke, ako aj otázkam náboženstva všeobecne. Publikácia približuje dvojtisícročný príbeh katolíckej cirkvi od jej počiatkov až po vznik najvplyvnejšej inštitúce v dejinách. H. Küng s kvalifikovanou znalosťou predstavuje čitateľovi veľké postavy cirkevných dejín, zoznamuje s významnými a prelomovými medzníkmi v cirkevných dejinách (ako napr. rozkol medzi západnou a východnou cirkvou, križiacke výpravy, inkvizícia, nástup islamu, reformácia či protireformácia, nástup modernizmu). Prínosom je skutočnosť, že autor rozlišuje medzi tým, čo je katolíckej cirkvi univerzálne i nadčasové, a tým, čo je dôsledkom ľudských záujmov.

Výstižný prierez dejinami katolíckej cirkvi dopĺňa prehľadná chronológia vývoja katolíckej cirkvi, výkladový slovníček základných termínov a register.

Aforizmy slávnych

Luther sa zjavil ako zlý osud ľudstva vo chvíli, keď renesancia dobyla pápežstvo a život sa už-už chystal potichu spraviť poriadok s kresťanstvom. No v tom sa objavil ten Luther a znova postavil cirkev na nohy. Ach, tí Nemci!

Nietzsche

◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇

Jediné, čo nás na reformácii zaujímalo, je Lutherov charakter a on je zároveň aj to jediné, čo skutočne imponovalo masám. Všetko ostatné sú taľafatky, ktoré sú nám len na ťarchu.

J. W. Goethe

◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇

Génius je ten, kto dokáže kedykoľvek zmeniť svoje myšlienky na skutočnosť. Ale ani najväčší génius túto činnosť nemôže stále rozvíjať, lebo by sa príliš podobal Bohu.

Honoré de Balzac

◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇

Tlač je dnes taká dôležitá, že keby pánboh zostúpil na zem, okamžite by usporiadal tlačovú konferenciu.

biskup Benelli

◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇

Každá vojna končí vyjednávaním. Prečo nevyjednávať hneď.

Džaváharlál Nehrú

Aforizmy Kvetty Šafářovej

Môžete byť akokoľvek silní,
istá slabosť si vás vždy nájde.

◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇

Ak ste celý život na niekoho čakali, pokojne sa vám môže stať, že zvyšok života budete čakať, kým odíde.

◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇

To, že nie ste bohatí, neznamená, že nemôžete rozdávať.

◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇

S kartami, ktoré ti rozdal život, musíš hrať sám.

◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇

Nemôžete mať čisté svedomie, ak máte špinavé ruky.

◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇

Ticho bolí, ak tí vedľa vás mlčia príliš nahlas.

◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇

REINKARNÁCIA

Aké miesto pre slovenskú kultúru?

Za posledných dvesto rokov bola slovenská kultúra vždy len akýmsi príveskom k „čomusi osudovému“, čo vládnuca elita momentálne považovala za významnejšie – či už k prevládajúcemu náboženstvu, „najlepšie“ ku katolíckemu, aj keď usilovnejšími šíriteľmi kultúry boli skôr slovenskí evanjelici, neskôr k masarykovskej parlamentnej demokracii alebo po druhej svetovej vojne k ideológii „všeobjímajúceho“ socialistického realizmu.

Už za čias štúrovcov zohrávala naša kultúra najmä národno-emancipačnú a popularizačnú úlohu pre slovenský jazyk. Až na pár výnimiek (Hviezdoslav) nebola otvorená svetu, skôr si hľadala domáce publikum. Po prevrate v roku 1918 nastalo ešte usilovnejšie skúmanie tej najpravejšej slovenskej kultúry, pokiaľ možno bez nánosov „čechoslovakizmu“, ktorý podľa niektorých horlivcov šírili trebárs i českí umelci v SND v Bratislave (Oskar Nedbal, Ľjuba Hermanová atď). Lyrizovaná próza popretkávaná glorifikáciou folklóru, často i nepôvodného, útek od depresívnej medzivojnovej reality poznačenej nástupom nemeckého i domáceho fašizmu bol tak intenzívny, že mnohí apologéti tohto obdobia sa z toho dodnes nespamätali. Najmä keď o pár rokov neskôr našli nečakane neobyčajne širokú a chápajúcu podporu zo strany komunistických funkcionárov. Vykolíkovali si svoje „pašalíky“, dostali sak základným „výrobným prostriedkom“ – k budovám, sálam, k „valaškám a k poriadne hrubým opaskom“ a neskôr v 60. rokoch si celkom úspešne vyšliapali cestičky do socialistických podnikov, keď videli, že „armádna kultúra“ už nie je to, čo bývala v konfrontačných 50. rokoch minulého storočia.

Kultúra vo hvezdárňach

A keď prišli zahraniční vlastníci tých najziskovejších podnikov, každý v rámci „dobrých mravov“ prehliadal „peňazovody“ do tejto špecificky sivej ekonomiky napoly zábavy a napoly umenia, kam odplávali dnes už nespočítateľné milióny. Tak ako bohatí mäsiari a automechanici obsluhovali rokmi čoraz chudobnejších socialistických zákazníkov, tak zámožnejší slovenskí umelci začali „šaškovať“ (Repete, reality-show a pod.) v čoraz biednejším programoch pre duchovne prázdnejších slovenských divákov.

A ešte niečo – po druhej svetovej vojne nastala ďalšia administratívna „explózia“ inštitúcií, ktoré sa usilovali „inšitucionalizovať neinštitucionalizovateľnú“ kultúru. Vznikla Slovenská filharmónia, SĽUK, Národná knižnica a ďalšie množstvo inštitúcií, o ktorých má prehľad snáď len Ministerstvo kultúry SR. Dnes sa dokonca táto „megalomaniacka“ inštitúcia pokúša usmerňovať aj amatérsku astronómiu – v zmysle § 3 Zákona NR SR č. 61/2000 Z. z. o osvetovej činnosti v znení zákona č. 416/2001 Z. z., podľa ktorého sú hvezdárne a planetária (i astronomické pozorovateľne, kabinety a pod.) považované za osvetové zariadenia so špecializovaným zameraním.

Nezastupiteľné cirkvi?

Aby situácia bola ešte neprehľadnejšia, spočiatku sa socialistický štát po dlhé roky usiloval prostredníctvom odboru vzťahov štátu k cirkvám v rámci Ministerstva kultúry SR o kodifikáciu a spacifikovanie tejto nadmieru citlivej oblasti cez vágne zákony. Po búrlivom roku 1989, keď masy spoločne s Verejnosťou proti násiliu (VPN) okrem iného žiadali striktné oddelenie štátu od cirkví, je evidentne vidieť, že až príliš mnohým dnes takáto situácia vyhovuje. Veď v súčasnosti, ako tvrdí miestami až humoristická internetová stránka MK SR, „Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky zabezpečuje v súlade s kompetenčným zákonom výkon štátnej správy na úseku cirkví a náboženských spoločností. Rešpektuje ich ako právne subjekty ‚sui generis‘, uznáva ich nezastupiteľné miesto v spoločnosti a spolupracuje s nimi na základe partnerskej spolupráce, pričom nezasahuje do ich vnútorných záležitostí.“ Úplne geniálne.... my daňoví poplatníci sme tu len na to, aby sme tento „sui generis“ systém financovali a pritom svorne mlčali. Nuž a zdá sa, že táto neúnosná situácia mnohým vyhovuje. Dokonca je pre niektorých „rýchlokvasených“ liberálov natoľko atraktívna, že za kultúru bez problémov vymenia trebárs aj ministerstvo školstva. Práve pre tých, ktorí ešte pred pár rokmi tvrdili, že by stačil jeden odbor na ministerstve financií na financovanie všetkých kultúrnych aktivít.

Nedeľnajšia kultúra v kostoloch

Slovenskej kultúre, či už je zastrešovaná ministerstvom alebo prichádza zdola, v súčasnosti chýba predovšetkým kritická sebareflexia. Minimálne osemdesiat percent slovenského obyvateľstva nikdy nebolo v múzeu, v divadle a nikdy nenavštívilo koncert vážnej hudby. Osemdesiatim percentám nášho obyvateľstva ku kultúre stačí raz v nedeľu navštíviť kostol. Znalci teórie marketingu nazývajú tento jav „Paretovým pravidlom“. Tým dvadsiatim percentám sčasti mestského obyvateľstva, ktorí do kostola nechodia, na sebaidentifikáciu bohate postačujú produkty podstatne vyspelejšej českej kultúry. Netreba nakrúcať slovenské obdoby Pelíšok či Rebelov, a to nielen preto, že nik ich v kinách nenavštívi. Jednoducho nikdy nedosiahnu takú kvalitu.

Inšpirácia v Čechách

Slovensko má v porovnaní s inými európskymi národmi jednu obrovskú výhodu. Má sesterskú českú kultúru, ktorá na rozdiel od slovenskej minimálne od roku 1918 prenikala do všetkých sociálnych vrstiev – nielen medzi intelektuálov, ale i medzi radového občana, ktorý jej dával prednosť pred súkromným náboženským životom. Výsledkom je dnes síce najateistickejší národ v zjednotenej Európe, ale aj jasne vyprofilovaná občianska spoločnosť s priezračne čistým politickým spektrom. Ideológmi modernej českej spoločnosti sa tak stali dramatici (Havel, Topol, Kohout), spisovatelia (Kundera) a režiséri (Forman, Menzel, Zelenka). Dovolím si tvrdiť, že slovenskú kultúru čaká ešte hlbšia decetralizácia, než je tomu dnes. Naznačil ju už bývalý minister kultury Ladislav Snopko zriadením fondu Pro Slovakia, neskôr Viktor Nižňanský v reformách decentralizácie štátnej a verejnej správy. Ďalším decentralizačným stupňom by bolo aj logické oddelenie štátu od cirkví a ich samofinancovateľné modely, tak ako to dnes hravo zvládajú napríklad Jehovovi svedkovia. Tak ako to požaduje prevažná väčšina respondentov vo výskumov verejnej mienky...

Miro Dolnák

Náboženstvo, škola, výchova

Velikán rozumu a citu Jean Jacques Rousseau v knihe Emil o výchove otvorene zaútočil na cirkevnú, a najmä na jezuitskú výchovu, ktorej základným výchovným prostriedkom bol trest, a v súlade so svojimi ideálmi vyzdvihol také výchovné princípy, ktoré vo presadzovali pozitívny rozvoj prirodzených vlôh každého človeka.

Zmyslom a cieľom takejto výchovy je to, čo má z vychovávaného urobiť slobodného človeka a nie otroka spoločnosti, ktorá výchovu realizuje prostredníctvom obmedzení, zákazu a trestu. Takúto ideálnu výchovu je podľa neho možné zabezpečiť len pod vedením múdreho a citlivého vychovávateľa, ktorý vychádza predovšetkým zo záujmov a potrieb dieťaťa, a nie požiadaviek dospelého človeka či požiadaviek cirkevných prelátov. Nečudo, že si Rousseau touto prácou popudil oficiálne vládnuce vrstvy a cirkev. Za otvorenú a nepokrytecku obhajobu náboženskej slobody pred cirkevným dogmatizmom, za obhajobu slobody presvedčenia a slobody vyznania sa mu apoštolská cirkev postarala o život štvanca Európy.

Náboženstvo ako iluzórne slnko

Čo ste dokázali v súčasnosti postaviť proti jezuitskej morálke, proti jej tvrdeniu, že človek je v podstate zlý, že je zaťažený dedičným hriechom a že výchova ho má represívnymi opatreniami zmeniť k lepšiemu? Či už prestalo platiť, že náboženstvo neurobilo človeka, ale človek vytvoril náboženstvo – aj to naše kresťanské? Či dnes neplatí, že náboženstvo je sebauvedomenie človeka, ktorý sa buď ešte nenašiel alebo sa sám sebe stratil? Či táto spoločnosť prestala podporovať náboženstvo, ktoré je prevrátené vedomie sveta? A či v našej spoločnosti platí, že náboženstvo je fantastickým uskutočnením ľudskej podstaty? Či dnes nie je boj proti náboženstvu bojom proti tmárstvu a nevedomosti? Či nie je súčasná náboženská bieda výrazom skutočnej biedy? Či nie je náboženstvo len povzdychom utláčaného a ubiedeného človeka bezcitným svetom a duchom bezduchých pomerov? Či náboženstvo prestalo vytvárať iluzórne šťastie ľudí namiesto skutočného šťastia, vari umožnilo zmeniť ich postavenie tak, aby nepotrebovali ilúzie? Či nie je náboženstvo aj v súčasnosti len iluzórne slnko, ktoré sa krúti okolo človeka dovtedy, kým sa človek nezačne krútiť sám okolo seba? Či kritika náboženstva nie je kritikou tohto slzavého údolia, ktorého svätožiarou je náboženstvo?

Potlačené občianske princípy

Pre sekulárneho humanistu náboženstvo nie je príčinou, ale prejavom ľudskej obmedzenosti. Svetské otázky nepremieňa na teologické, naopak, teologické otázky mení na svetské. Dejiny boli už dosť dlho objasňované poverami, tak objasňujme poveru dejinami. Otázku pomeru sociálnej emancipácie k náboženstvu možno považovať za otázku pomeru ľudskej a politickej emancipácie. V občianskej spoločnosti sa predpokladá povznesenie človeka nad náboženstvo. V tomto procese rozhodujúcu úlohu zohráva štát, jeho postoj k náboženstvu. Štát by mal byť prostredníkom medzi človekom a jeho slobodou. Štát je prostredníkom, do ktorého človek vkladá svoju celú nebožskosť, svoju celú ľudskú nezaujatosť voči komukoľvek.

Konflikt, v ktorom je človek ako vyznávač nejakého náboženstva či nenáboženstva so sebou samým ako štátnym občanom a s inými členmi spoločnosti, sa redukuje na svetský rozkol medzi štátom a občianskou spoločnosťou. V občianskej spoločnosti sa človek aj politicky emancipuje od náboženstva tým, že sa stáva súkromnou vecou. Náboženstvo už nie je podstatou spoločnosti, ale podstatou rozdielu, čo dáva náboženstvu už aj navonok formu čisto individuálnej záležitosti. Toto všetko platí vo vyspelých demokratických štátoch.

Lenže na Slovensku je to inak. Z ústavy sa stáva trhací kalendár, občiansky princíp je hlboko pochovaný. Skoro všetky strany a hnutia sa zaštiťujú kresťanstvom. Pätnásť poslancov NR SR „znásilňuje“ Slovensko, pretože väčšina poslancov, najčastejšie niekoľkokrát prekabátených ateistov, zo strachu či hanby schválilo výučbu náboženstva na školách – štátnych ustanovizniach. Na Slovensku sa pripravuje opäť vláda jednej strany pravej viery, či skôr jednej cirkvi.

Ladislav Tóth

Boh riadi naše osudy

Takáto fráza môže človeka deprimovať. Vedie k presvedčeniu, že nič nie je v ľudských rukách. Všetko by sa malo v takomto prípade spoliehať na kolísavé tendencie pána nazývaného Boh. Hodí sa hlavne ľuďom, ktorí neradi nesú zodpovednosť. Často hľadajú príčiny neúspechov u iných a šťastie považujú za náhodu vo svojom nejasnom živote.

Život je však o inom. Nenarodili sme sa, aby sme poslúchali strýčka Náhodu. Narodili sme sa preto, aby sme sa životom borili, hrdí na svoju činnosť. Je už dávno prežitkom chápať vlastnú prítomnosť ako čosi, čo je ovládané všemocným božstvom. Takýto pohľad možno vnímať len ako vzdialenú históriu.

Človek je pánom tvorstva. Je to známa fráza, ktorá si priamo protirečí s predchádzajúcou. Veď akoby mohol niekto, kto stojí na vrchole hierarchickej pyramídy sveta, žiť len na základe nejasných súvislostí? Máme vlastné vedomie. To je to, čo odlišuje neživú hmotu od živej. Máme schopnosť samostatne určovať vlastné smerovanie. Nie sme ani počítače, ktoré by boli závislé od svojho tvorcu či používateľa. Sme samostatne uvažujúce bytosti. Pre kresťanov by malo vyplynúť, že Boh nám pre niečo dal vedomie. Keby z nás chcel urobiť dav poslušných ovečiek, radšej by nám nič podobné nevenoval.

Keď sa zamyslíme nad Bibliou, resp. nad časťou o Adamovi, Eve a jablku, treba pouvažovať, či Boh prvých ľudí v skutočnosti potrestal alebo odmenil. Dal im šancu. Nádej na lepší život. Ten zrazu nemali nalinajkovaný, ale mohli si ho sami vytvoriť. Rajská záhrada mohla uspokojovať iba nie príliš múdreho a lenivého človeka.

Zamyslime sa na chvíľku nad dvoma protikladmi. Sú dvaja ľudia. Jeden sa nechá unášať „božským“ osudom a druhý bude bojovať a predierať sa životom vlastným úsilím. Čo si myslíte, ktorý z nich dosiahne viac? Ten, kto pokorne počúva pochybnú ideológiu, alebo ten, kto sa riadi zákonmi ľudskej evolúcie? Neviem, aká je vaša odpoveď, ale tuším ju.

Žime preto tak, aby sme boli na seba hrdí. My sme pánmi svojho osudu. Zodpovednosť neleží na nejakej ezoterickej bytosti, ale na nás.

Tuto
tuto@szm.sk

Slovník ateistu

TEIZMUS uznáva existenciu osobného boha, ktorý stvoril a riadi svet. Táto predstava je najrozvinutejšia v najväčších monoteistických náboženstvách – judaizme, kresťanstve a islame.

PANTEIZMUS zbližuje alebo celkom zlučuje boha a prírodu. Historicky a myšlienkovo ho poznáme jednak v mystickej forme (J. Eckhart, T. Münzer, anabaptisti), jednak v materialistickom chápaní (G. Bruno, B. Spinoza).

DEIZMUS je filozoficko-náboženské učenie o bohu ako neosobnej, mimo sveta sa nachádzajúcej prapríčine sveta, ktorá nezasahuje do vývoja prírody a spoločnosti. Vznikol v 17. storočí a za jeho zakladateľa sa považuje Herbert zo Cherbury. K jeho stúpencom patril napríklad Voltaire alebo Rousseau. Ako forma kritiky tradičného náboženstva zohrával do konca 18. storočia aj pokrokovú úlohu. V modernej dobe predstavuje formu nedôsledného a tendenčného kompromisu medzi náboženstvom a prírodovedou.

ANTITEIZMUS je kritický postoj k predstave boha, božstva, v zmysle prevažne emotívne podmienenej zápornej forme. Často je výsledkom sklamanej viery v boha, v jeho dobrotu a všemohúcnosť v konfrontácii so skutočným svetom a osudom ľudí. Podľa okolností sa antiteizmus človeka môže vyvíjať k ateizmu, ale nezriedka aj k návratu k náboženstvu.

ATEIZMUS znamená všeobecné odmietanie náboženstva. Pre stúpencov svetského humanizmu je prijateľný jedine taký ateizmus, ktorý je charakterizovaný filozoficky, historicky, sociologicky a eticky podloženou kritikou náboženstva a vedecky zdôvodneným obrazom sveta a autentickým, pozitívnym riešením duchovných problémov ľudí. Takto chápaný ateizmus kladne zohľadňuje aj tzv. živelný materializmus človeka ako prirodzený a realistický prístup ľudí k reálnemu svetu, ktorý sa prejavuje v ich každodennom živote, ako aj rešpektovanie a praktické využívanie zákonitostí sveta, prírody i ľudskej spoločnosti na základe ich poznania. Ateizmus v chápaní svetského humanizmu nemá nič spoločné s rôznymi formami nevedeckého, primitívneho a najmä vulgárneho odmietania náboženstva, ako aj urážania cítenia veriacich ľudí.

KANONICKÉ PRÁVO je sústava cirkevných predpisov (kánonov) platná v katolíckej a pravoslávnej cirkvi. V priebehu stáročí preberali jeho princípy aj veľké protestantské cirkvi. V rímskokatolíckej cirkvi bolo toto právo kodifikované roku 1917 ako Kódex kanonického práva. V stredoveku popri rímskom práve prenikali zásady cirkevného práva do práv v krajinách západnej a strednej Európy. Novoveké štáty si postupnými úpravami vytvárali vlastné štátne cirkevné právo na úpravu cirkevno-politických vzťahov. V bývalých socialistických krajinách sa princípy a ustanovenia kanonického práva uplatňovali výlučne vo vnútornom živote a činnosti cirkví.

KÓDEX KANONICKÉHO PRÁVA (Codex iuris canonici, CIC) je súbor kanonického práva vyhlásený pápežom Benediktom XV. v roku 1917. Jeho novú, prepracovanú verziu vyhlásil pápež Ján Pavol II. v roku 1983. Ide o systematické spracovanie celého platného kanonického práva s niektorými účelovými zmenami, bez podstatnejších zásahov do štruktúry a kompetencií hierarchickej koncepcie a organizácie rímskokatolíckej cirkvi.

KONKORDÁT je zmluva medzi Pápežskou stolicou a vládou určitého štátu o postavení, právach, kompetenciách a prípadných výsadách rímskokatolíckej cirkvi (menovanie biskupov, otázky daní, svetského a cirkevného sobáša a i.).

MODUS VIVENDI je dohoda o spôsobe koexistencie štátu s cirkvou. Na rozdiel od konkordátu nepodlieha ratifikácii. V Modus vivendi uzavretom v roku 1928 medzi vládou ČSR a Vatikánom išlo okrem iného o zosúladenie územia cirkevných diecéz spred roku 1918 s hranicami novovzniknutého československého štátu. Pre prieťahy zo strany Vatikánu i pre viaceré zásadné zmeny politických a štátoprávnych pomerov na území bývalého Československa sa táto otázka vyriešila až počas existencie ČSSR v roku 1978.

ODLUKA CIRKVI OD ŠTÁTU je najpoužívanejšia forma právneho vzťahu dvoch subjektov, ktorá uzákoňuje aplikáciu princípu občianskej slobody vyznania. Existuje vo viacerých štátoch Európy a Južnej Ameriky, v USA, v Kanade, Austrálii a v niektorých ďalších krajinách. Požiadavka na odluku, ktorá sa po roku 1918 radikálne nastoľovala v českej časti vtedajšej ČSR, sa napokon neuskutočnila. Od roku 1949 vykonával československý štát dohľad nad náboženským životom a činnosťou cirkví, ktoré po zoštátnení prípadných cirkevných majetkov súčasne hospodársky zabezpečoval. Za eskalácie krízy režimu v ČSSR v 80. rokoch opozičné kruhy v cirkvách prechodne nastolili požiadavku odluky. Po novembri 1989 bol zákon o hospodárskom zabezpečení cirkví štátom jediným, ktorý cirkvi nenapadli. Podľa súčasnej cirkevnej argumentácie dôvody odluky padli spolu s prednovembrovým režimom. V nových podmienkach vraj ide o funkčnú spoluprácu štátu a cirkví, a o široké mimonáboženské angažovanie sa cirkví si vyžaduje aj finančnú podporu zo strany štátu. Najmä na základe veľmi problematickej zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou z roku 2000 dochádza k opätovným pokusom o presadzovanie hľadísk cirkevného práva v právnom poriadku a spoločenskom živote Slovenska.

Z listov čitateľov

Ad: Časopis Prometheus č. 3/2005

Váš časopis som zahliadol v stánku na trenčianskom námestí. V prvom rade ma zaujal, ako to už býva, obal a názov. Čakal som niečo o mýtoch a starých náboženstvách. Môj záujem sa zvýšil hneď, ako som si prečítal titulky Neverím v Boha či Akúkoľvek cirkev považujem za účelovú inštitúciu, ktorá bojuje o moc a peniaze.

Vaše články sa zhodujú s mojimi názormi. Tolerancia náboženského presvedčenia by mala byť samozrejmosť. To by si však mali uvedomiť hlavne cirkvi a sekty. Väčšinou síce hlásia lásku a dobro, no len preto, aby mohli upevniť svoje pochybné myšlienky. Je správne, že na Slovensku je organizácia pre ľudí, ktorí sa nehlásia k nijakej viere či náboženstvu.

Mnohí cirkevníci majú najrôznejšie výhody a k tomu ešte aj podporu štátu. Na racionálne zmýšľajúcich ľudí, ktorí sa neboja pozrieť na realitu jasnými očami, sa zabúda. Hádam preto, že dospeli k poznaniu, že fanatizmus a radikálne riešenie nie sú najlepšie. Práve myšlienky humanizmu združujú tieto umiernené názory. Ľudskosť sa prejavuje v pochopení potrieb druhých. Nič sa nedá urobiť, ak im tieto potreby niekto vnútil, keď boli ešte bezbrannými deťmi. Možno aj ja by som bol ako oni, keby som mal iných rodičov. Tí moji mi nechali možnosť du-

chovne vyzrieť a potom si vybrať. Mojou voľbou bola sloboda. Chcem si sám tvoriť svoje názory a presvedčenia. Ja si vyberiem, v čo budem veriť a koho budem počúvať. Práve preto sa mi páči váš časopis aj vaša organizácia. Želám vám veľa zdaru v šírení myšlienok ľudskosti, slobody a pravdy.

Darius, Trenčín

● ● ● ● ● ●

Váš časopis som objavila náhodu a veľmi potešil moju dušu. Pociťujem ako tragédiu, že za posledných 15 rokov sa mnoho mojich známych odvrátilo od ateizmu, lebo „čo ak ten Boh predsa len existuje“. Tento obrat o 180 stupňov je pre nich akousi poistkou.

Som ateistka, ľavičiarka s hlbokým sociálnym cítením, humanistka a pacifistka, človek s láskou k umeniu a predovšetkým milovníčka zvierat a Zeme. Vyrastala som v dosť rozpoltenej rodine. Moja stará matka bola krásna a láskavá veriaca katolíčka. Môj starý otec bol tvrdý ateista. Matka ateistka a otec katolík na 50 percent. Za prvé poznatky a výchovu vďačím predovšetkým milovanému starému otcovi a jeho „zdravému sedliackemu rozumu“.

Gabriela, Poprad

● ● ● ● ● ●

Prečítal som si Váš časopis Prometheus. Vy ateisti ste mi sympatickí, Vaše myšlienky príťažlivé. Ale čo ak Boh predsa len existuje? Je to dosť veľké riziko neuznať jeho existenciu. Čo ak sa rozhodnem žiť tak, akoby ho nebolo, a po smrti sa ocitnem pred ním? Potreboval by om o tom s niekým diskutovať. Lebo ateizmus ma priťahuje.

Abdenago

● ● ● ● ● ●

Ad: Storočie Voltaira – storočie svetiel

Som hlboko veriaci človek, ale k mojej viere mi stačí gramotnosť (veľká vďaka, pán Gutenberg!), vlastné skúsenosti, rozum a čítanie Biblie. Dosť ma znepokojuje chápanie viery ako absolútnej fanatickej viery bez pochybností. Som veľmi podozrievavý voči hlásaniu jednoduchých odpovedí na zložité otázky. Úprimná viera si musí uvedomiť svoju podstatu a vedieť aj zapochybovať tak, ako to dokážu napr. Milan Rúfus v zbierke Žalmy o nevinnej alebo

Storočie Voltaira - storočie svetiel

český katolícky kňaz Tomáš Halík, ktorí su pre mňa príkladmi moderných, poctivých, tolerantných a úprimných veriacich ľudí, a zároveň mojimi osobnými vzormi. Takým bol v minulosti aj Voltaire (jeho deizmus hovorí o stvorení sveta, ale išli po ňom aj napriek tomu). Článkom o ňom ste ma veľmi potešili. Len tak pre zaujímavosť, Voltaire chcel kresťanský pohreb, ktorý mu ale nebol povolený, a tak bol nútený ujsť z nemocnice a neskôr sa dať pochovať tajne svojím priateľom – kňazom.

Martin, Liptovský Mikuláš

● ● ● ● ● ●

Ad: Ezoterický biznis a viera

Esoterický byznys a víra

Keďže pracujem s ezoterikou a náboženstvami či inými energiami vôbec, chcela by som reagovať na článok Ezoterický biznis a viera od pani Noskovej, skeptickej autorky a vydavateľky. Predovšetkým by bolo spravodlivé, keby na podobný článok začala zbierať informácie v lekárskych ordináciách, keby sa pýtala tých tisícok pacientov, či im lekári vôbec niekedy pomohli alebo len predpísali ďalšie lieky. Stretávam sa aj s takými ľuďmi, čo si dávajú do úst za hrsť rôznych tabletiek a cítia sa horšie, prípadne zlepšenie ich stavu je len dočasné. Opäť však idú k tomu istému lekárovi a platia za nezmyselné liečivá, ktoré im neskutočným spôsobom poškodzujú organizmus. Ja by som stále nachádzala ľudí, ktorým liečitelia objektívne či subjektívne pomohli – aj keď len naštartovať vrodený samoliečiaci proces.

Ak by sa pani Nosková začala úprimne zaoberať spirituálnymi princípmi, pochopila by určité zákonitosti, ktoré majú znaky fyzikálnych a prírodných zákonov. Jedným z nich je napríklad princíp morfologickej rezonancie. Mnoho ďalších je uvedených v Smaragdovej doske - všetky si môže overiť systémom pokusov a omylov, pretože ich oficiálny výskum nie je verejnosti prezentovaný. Ak by študovala medicínu historických civilizácií založenú predovšetkým na spirituálnom vedomí lekára, zistila by, na akých zavádzajúcich postulátoch je postavená naša súčasná medicína. Chcete povedať, že chaldejská, egyptská či grécka medicína boli zaostalé, hlúpe, postavené na klamaní ľudí? Keďže však v ostanom čase začínajú byť aj lekárne plné alternatívnych liečebných prípravkov, ktoré boli donedávna pranierované, mne osobne je jasné, že medicínsky a farmaceutický priemysel zistil smer, ktorý mu prinesie zisk. A len tak mimochodom – pyramídy, kamene, liečenie biopoľa človeka a hoci aj homeopatia skutočne fungujú. Hľadajú sa však osobnosti – lekári , ktorí sa ich naučia správne používať. Musia mať však v sebe Ducha lekára a Oslobodenie od strachu z nedostatku peňazí.

Ing. Jana Ružová, Tara Ezoterika, Bratislava

● ● ● ● ● ●

Ad: Arogantné pohŕdanie prírodou pre peniaze

Arogantné pohŕdanie prírodou pre peniaze

Článok Braňa Ondruša je stopercentne pravdivý. Prečo sa v otázke zálohovania PET fliaš nepoučíme od vyspelých štátov? Veď aj pri vodných nádržiach i v miestach, kde sa pohybujú rybári, je odpadov z týchto fliaš neúrekom. V oblasti životného prostredia sa plne pripájam k úsiliu ministra L. Miklósa, ktorý však nenachádza vo svojom úsilí primeranú podporu, lebo pri financovaní tohto rezortu sa nedajú napĺňať vrecká milionárov, ktorí len hlásajú propagačné reči o „životnom prostredí“. Preto sa plne hlásim k názvu článku Arogantné pohŕdanie prírodou pre peniaze. Osobne sa vyhýbam pitiu minerálnych vôd z PET fliaš, no žiaľ, v poslednej dobe vo väčšine obchodov je vo fľašiach zo skla, ktoré sa vykupujú, len pivo a pálenka.

Ing. Viliam Gallo, Košice

Katechét vyzval žiakov, aby napísali sloh, v ktorom by sa prekrývalo náboženstvo, sex, modrá krv a tajomstvo. Malý Juanito o chvíľu zdvihol ruku, že má sloh hotový.
Učiteľ sa začudoval:
– Tak svoju prácu prečítaj.
A Juanito čítal:
– Ó, bože, vykríkla kňažná, som tehotná a neviem s kým! ☺

Mladá slečna sa vrátila domov z rande dosť smutná a hovorí matke:
– Pred hodinou ma Artur požiadal o ruku.
– Tak potom prečo si smutná?
– Lebo sa mi zároveň priznal, že je humanista a dokonca neverí ani v peklo.
– Ach, dcérenka, len si ho pokojne zober, my dve mu už ukážeme, ako veľmi sa mýli. ☺

Farár maliarovi, ktorý maľuje kostol:
– Človeče, čo ste sa zbláznili!!! Kde ste videli anjela v topánkach?
– Pán farár a kde ste videli anjela bez topánok? ☺

Príde delegácia na návštevu do pekla a za sprievodcu dostanú flegmatického čerta. Ten ich začne sprevádzať po pekle a vojdú do prvej miestnosti. V tej sa nachádza veľký počet ľudí, ktorí sa bavia, radujú, jednoducho si užívajú. Delegáti sa pýtajú, že čo to má znamenať. Čert hovorí:
– Oni si za života užívali, samé párty a večierok, tak majú to, čo robili.
Idú ďalej a prídu do ďalšej miestnosti. Tam samý sex a erotika na všetky spôsoby.
Čert vraví:
– Za života nič iné nerobili, len toto, tak to majú aj tu.
No a vojdú do tretej miestnosti. Miestnosť je obrovská, len uprostred sa nachádza veľký kotol, pod ktorým je zakúrené. Pri kotli stojí unudený čert opierajúci sa o vidly. Zrazu sa niekto vynorí z toho kotla, čert sa preberie, treskne ho po hlave, tá sa ponorí a čert zaujme znova tu istú unudenú polohu. Delegáti, že čo to má byť.
Čert vraví:
– No to sú kresťania, oni to tak chceli. ☺

PILIERE CIRKVI

V tajničke je ukrytý výrok Johna Locka.

Autor: Vojtech Kúkoľ	opačná strana, rub	rozbíjaj (taniere)	krútňava	okraj, obvod (zried.)	rádiolokátor (skr.)	prvá dvojhláska	meno tel. hlásateľky Strakovej		ruská predložka (od)	značka berýlia	strom s liečivým kvetom	chorvátsky ostrov (aj je po nem.)	filmový mimozemšťan	veľká kovová nádoba	značka peny do kúpeľa
uvoľnia zatváracie zariadenie								navlieka šaty / meno Artúra							
1. časť tajničky															
lietadlo (hovor. zastar.)					všetko v poriadku (z angl.)	argón (zn.) / drží záclonu			citoslovce vyjadrujúce túžbu	EČV okr. Poltár / neplužme pole			telúr (zn.) / ruský prozaik		
zn. jednotky kilopond			glgnutie / ruský súhlas				hmotnostná jednotka / časť chrupu					polovica / tvar, forma			
	odvážanie	2. časť tajničky / 4. časť tajničky									Apolónia (dom.) / hĺbil jamu				
inakšie					mark, kaz / MOL Nového Zélandu				dookola (bás.) / náuka					neoblečené, obnažené	tak ako, na spôsob (z fran.)
rímske číslo 501			krátka filmová snímka	býv. skr. polície / špan.vychovávateľka				5. časť tajničky / kórejské muž. meno							
zavesovali							venoval sa kempingu / nem. os. zámeno								
citoslovce vyjadrujúce túžbu					3. časť tajničky										
st. značka písacích strojov					predajňa v kasárňach					Ladislav (dom.)					Pomôcky: okolok, Polevoj, ála, ET, ZL

PROMETHEUS KUPÓN č. 4

Správne odpovede s nalepeným kupónom zasielajte na adresu redakcie časopisu Prometheus, Štefánikova 4, 811 05 Bratislava do 30. septembra 2005. Traja vyžrebovaní výhercovia budú odmenení knihou Ladislava Hubenáka Nekorunovaný kráľ Európy.

Tajnička z minulého čísla znela: **„Na to, aby svietili, je potrebná tma.“** Zo správnych odpovedí sme vyžrebovali: ***Mgr. Richard Kunec*** - Liptovský Hrádok, ***Mária Gallová*** - Banská Bystrica, ***Mária Marková*** - Hlohovec. Výhercom blahoželáme!

Ďalšie číslo časopisu Prometheus v predaji koncom októbra!

PROMETHEUS – symbol boja za pokrok a šťastie ľudstva

Osobnosť Promethea patrí k najcennejším výtvorom gréckej mytológie. Vyše dva a pol tisícročia sa považuje za zosobnenie odvahy a vytrvalosti, odporu proti starým poriadkom, lásky k slobode a ľudomilnosti.

Diovi zabránil vyhubiť ľudstvo tým, že daroval človeku oheň. Zeus ho okrem iného potrestal tým, že visel prikovaný na skalu na vrcholku Kaukazu. Každé ráno priletel k nemu orol, aby mu zobákom vyžral kus pečene, ktorá mu cez noc vždy narástla. No ani toto utrpenie Promethea nezlomilo.

Napokon dosiahol slobodu pomocou človeka a zmierením sa s Diom, pričom neustúpil od svojej hrdosti, ani od svojich cieľov.

KNIHY PRE VÁS

Odluka cirkvi od štátu

Publikácia Petra Prusáka o rôznych odlukových modeloch vo svete, o záujmoch a požiadavkách presadzovaných cirkvami i možných spôsoboch financovania cirkví.
Cena: 69,- Sk

Nekorunovaný kráľ Európy F. M. Voltaire

Kniha historika a právnika Ladislava Hubenáka o živote a diele velikána francúzskeho a európskeho osvietenstva, humanistu, filozofa a spisovateľa F. M. Voltaira.
Cena: 150,- Sk

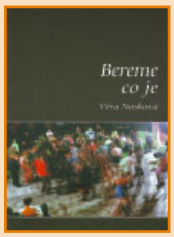

Bereme co je

Autobiografický generačný román českej spisovateľky a publicistky Věry Noskovej o predieraní sa k slobode, túžbe po intimite a láskavom vzťahu, o vitalite mladosti.
Cena: 150,- Sk

K cene zásielky bude pripočítané poštovné podľa platnej tarify Slovenskej pošty. Knihy si môžete objednať na adrese Spoločnosť Prometheus, Štefánikova 4, 811 05 Bratislava, telefonicky na čísle 02/52491191 alebo e-mailom na adrese prometheus.ba@dtadsl.sk.

Poďakovanie

Tento dvojmesačník vychádza vďaka sponzorskému príspevku **Inštitútu pre humanistické štúdie** v Albany, N.Y, USA (Institute for Humanist Studies), 18, Corporate Woods Boulevard, Albany, N.Y. 12211, e-mail : info@humaniststudies.org, web: www.HumanistStudies.org

Ústav vykonáva mimoriadne záslužnú prácu na celosvetovej úrovni, poskytuje priestor vyše sto internetovým stránkam humanistických organizácií na celom svete, vydáva pre záujemcov pravidelný e-zine a každoročne poskytuje finančné granty na projekty prispievajúce k rozvoju humanistického hnutia.

Spoločnosť Prometheus chce aj touto cestou vysloviť Inštitútu pre humanistické štúdie vďaku za finančnú podporu i za viacročnú, veľmi plodnú spoluprácu.

Spoločnosť Prometheus

✓Myslíš si, že sloboda svedomia, sloboda presvedčenia a sloboda vyznania sú nedotknuteľné?

✓Si presvedčený o tom, že človek sám a nie boh riadi ľudský osud?

✓Si proti tomu, aby cirkevná moc zasahovala do riadenia vecí verejných?

✓Chceš sa podieľať na presadzovaní demokratického, slobodomyseľného humanizmu?

Tak neváhaj a informuj sa o činnosti Spoločnosti Prometheus !!!

Spoločnosť Prometheus je mimovládna organizácia združujúca sekulárnych humanistov, ktorí sa nehlásia k nijakému náboženstvu a chcú žiť a konať ako slobodomyseľní ľudia. Spoločnosť Prometheus obhajuje a presadzuje:

- **slobodu myslenia a slobodu svedomia**
- **slobodu presvedčenia a vyznania**
- **skutočnú, nielen formálnu odluku cirkvi od štátu**
- **celosvetový humanizmus a mierový pokrok ľudstva.**

Kontakt:
Spoločnosť Prometheus Bratislava,
združenie svetských humanistov
✉ Štefánikova 4, 811 05 Bratislava
☎ 02 / 52491191
@ humanist@pobox.sk
🌎 http://slovakia.humanist.net

Informačné materiály o Spoločnosti Prometheus mi pošlite na adresu:

Meno a priezvisko: .....

Vek: .....

Bydlisko: .....

Telefón: .....

E-mail: .....

V ..... dňa .....

podpis .....

Návratku pošlite na adresu:

Spoločnosť Prometheus Bratislava
združenie svetských humanistov
Štefánikova 4, 811 05 Bratislava

OBJEDNÁVKA PREDPLATNÉHO

Záväzne si objednávam

☐ ročné predplatné v sume 100,- Sk (6 čísel)

☐ polročné predplatné v sume 50,- Sk (3 čísla)

PLATITEĽ:

Meno a priezvisko: .....

Adresa: .....

Mesto: .....PSČ: .....

Dátum: .....Podpis: .....

Každý predplatiteľ od nás ako **darček** dostane knihu Chestera Dolana **Obžaloba náboženstva** v slovenskom i anglickom jazyku na CD.

Objednávky na predplatné zasielajte na adresu Spoločnosť Prometheus Bratislava, združenie svetských humanistov, Štefánikova 4, 811 05 Bratislava, alebo nás kontaktujte prostredníctvom predplatiteľského servisu na tel. čísle: 02/52 49 11 91.

Predplatné môžete zaplatiť aj priamo na číslo účtu 11481540/0900.

Berlín očami humanistov

Vývesná tabuľa v cintorínovom parku Pappelallee venovaná histórii nenáboženského spoločenstva Freireligiösen Gemeinde

Vstupná brána do cintorínového parku Pappelalle

Tento park patrí nenáboženskému spoločenstvu Freireligiösen Gemeinde, ktorá bola založená ešte v roku 1845 ako opozícia voči katolíckej cirkvi. Tento cintorínový park je jediný svojho druhu v Berlíne. Otvorený bol v roku 1848, a od roku 1893 tu bol pochovaný každý člen spoločenstva. Medzi inými tu odpočíva napríklad Agnes Wabnitzová, aktivistka za ženské práva, alebo Heinrich Roller, vynálezca stenografie. Počas druhej svetovej vojny cintorín využívali nacisti, neskôr prešiel do vlastníctva NDR. V roku 1995 ho spoločenstvo Freireligiösen Gemeinde reštituovalo a následne bol cintorín otvorený verejnosti ako cintorínový park.

Nad bránou do cintorínového parku Pappelallee si môžeme prečítať tento nápis: *„Žiť dobrý a pekný život teraz a tu (na Zemi), pretože neexistuje nijaký onen svet, nijaké zmŕtvychvstanie.“*

Škola humanistov, na ktorej sa už po dlhé desaťročia vyučuje etická výchova

Pamätník holokaustu je venovaný šiestim miliónom európskych židov zavraždených v holokauste. Tvorí ho 2700 betónových stĺpov a jeho rozloha sa rovná štyrom futbalovým ihriskám. Pamätník sa nachádza v berlínskej vládnej štvrti. Projekt na výstavbu pamätníka schválil nemecký parlament už pred 15 rokmi, dostavaný však bol až nedávno a inaugurovaný v máji tohto roku pri príležitosti 60. výročia ukončenia druhej svetovej vojny.

Výstava k dejinám nemeckého humanizmu, ktorú si môžete pozrieť v sídle Nemeckého humanistického zväzu.

Zbytky Berlínskeho múru, ktoré dnes slúžia skôr ako turistická atrakcia. Pripomínajú nám absurdnosti minulého režimu.

Pod Berlínskym múrom sa našli pozostatky miestností bývalého štábu nacistických jednotiek SS za druhej svetovej vojny. Dnes je na tomto mieste výstava nazvaná „Topografia teroru“.

Text a foto: ***Judita Takáčová***